

FAMILIA

REVISTA LUNARA

DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

S U M A R U L

No. 4

MIRCEA ELIADE — <i>Technica și educația culturii spiritului</i>	pag.	3
EMIL RIEGLER — <i>Pe țărnul balcicului (poezie)</i>	<	8
GIB. I. MIHĂESCU — <i>Impricinații</i>	<	9
ARON COTRUȘ — <i>Trei poezii</i>	<	15
VICTOR PAPILIAN — <i>Alt glas (teatru)</i>	<	17
PETRE DAMASCHIN — <i>Inălțare spre moarte (poezie)</i>	<	28
H. ST. STREITMAN — <i>Capacitatea</i>	<	28
R. HAN — <i>Două poezii</i>	<	33
DUDOVIC DAUȘ — <i>O jumătate de om (roman)</i>	<	35
E. AR. ZAHARIA — <i>Pescarii cântă (poezie)</i>	<	46
I. PELTZ — <i>Considerațiuni asupra romanului</i>	<	47
GHERGHINESCU VANEA — <i>Botez nou (poezie)</i>	<	50
TIBERIU MOȘOIU — <i>Neculai Milescu Spătarul</i>	<	51
ȘTEFAN BACIU — <i>Poeme de dragoste</i>	<	59
DIMITRI ȘISMANOV — <i>Literatura bulgară</i>	<	61
V. VÂLCOVICI — <i>Stratosfera și viteza</i>	<	69
SILVIU RODA — <i>Psaltire veche (poezie)</i>	<	74

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

OCTAV ȘULUȚIU — Gib. I. Mihăescu: »Donna Albă«; Șerban Cioculescu: »Correspondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol«; Mircea Eliade: »Alchimia Asiatică« (Vol. I.); C. Stere: »In prejma revoluției - Ciubărești«; I. Peltz: »Actele vorbește«; C. Gane: »Trecute vieți de Doamne și Domnițe« (Vol. II.); Victor Stoe: »Vedenii«; Mihail Chirnoagă: »Carte de dragoste«; Doctor Louis S. Capelman: »Psihodiagnosticul Rorschach«; Mihail Dan: »Sens unic«; Ion Th. Ilea: »Gloata«; Constantin Micu: »Sosirea lavelor«; Teodor Scarlat: »Claviaturi«; Matei Alexandrescu: »Leagăn de îngeri«; pag. 75

M. G. SAMARINEANU — *Intre maghiari și români* < 98

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE: »Amintiri despre L. Blaga« de Horia Teculescu - »De ce scrieți«, »Educația copiilor în U. R. S. S.« de George A. Petre - »Incep școlile . . .« de Petre Damaschin - »Pe marginea minunii dela Maglavit« de Ion Isaiu - »Teatrul românesc« de Lascar Tuduciuc - »Premiul Municipiului Oradea de 25.000 lei de M. S. pag. 102

TEHNICA ȘI EDUCAȚIA CULTURII SPIRITULUI

de MIRCEA ELIADE

289134

Este ciudat cât de puțin se interesează oamenii de lucrurile esențiale; de acele lucruri cari pot face din viață o creștere neconținută, sau o moarte spirituală timpurie. S'a observat — și de către savanți, și de către artiști — că viața sufletească și intelectuală a omului normal încetează foarte devreme de a mai crește. Majoritatea oamenilor au, din punct de vedere spiritual, vârsta adolescentului. Gândesc și simt, adică, așa cum gândește și simte un adolescent de 16—17 ani; cu aceleași formule, cu aceleași superstiții. Fără să-și dea seama, oamenii străbat viața cu o mentalitate de minor. Biologic vorbind, ei au continuat să crească neconținut; spiritual însă, nici mintea nici sufletul lor n'au mai crescut. Oprirea aceasta pe loc se datorește, firește, unor cauze complexe și nu întotdeauna bine înțelese. Dar ea se datorește în primul rând unei proaste alimentații spirituale. În foarte multe cazuri, viața sufletească și intelectuală nu mai crește din cauză că nu mai e hrănită. Și astfel omul trece prin viață cu sufletul și mintea nedesvoltate, mutilate.

Este ciudat, așa dar, că despre asemenea lucruri grave și esențiale nu se ocupă decât foarte puțină lume. Este ciudat că tehnicile și mijloacele alimentării spirituale sunt încă prea puțin cunoscute, și aproape deloc răspândite. Există nenumărate manuale și cărți prin cari omul învață cum să-și cultive gustul artistic, cum să-și perfecționeze mijloacele de contemplație estetică. Există, deasemenea, manuale prin cari se pot poseda toate tehnicile cunoașterii. După câte știm, nu există însă nici un manual cu ajutorul căruia cineva să poată învăța arta de a crește spiritual, de a nu se opri pe loc la vârsta de 15 sau 16 ani. Lucrul e cel puțin ciudat.

Dealtfel, despre nepăsarea omului modern față de valorile și rosturile fundamentale ale vieții — sunt multe de spus. Gândiți-vă

de pildă, că deși trăim într'o epocă în care cartea tipărită joacă un atât de mare rol — noi nu avem încă un Manual de introducere generală în lectură. Nu avem, cu alte cuvinte, un manual care să transforme acest viciu modern al lecturii, într'o tehnică, într'un instrument de alimentare spirituală. Lectura este pentru omul contemporan un viciu sau o osândă. Cetim ca să trecem examenele, ca să omorâm timpul, s'au cetim din profesiune. Lectura ar putea implica, însă, și funcții mai nobile. Lectura ar putea fi un mijloc de alimentare spirituală continuă — nu numai un instrument de informație sau de contemplație estetică.

Să luăm un exemplu. Sunt atâtea cărți stenice în literatura universală, atâtea cărți care-ți comunică setea de viață, de faptă, de bărbăție. Sunt asemenea cărți cari au valoarea unui tonic, a căror lectură depășește bucuria intelectuală sau estetică a unei simple cărți bine gândite și frumos scrise. Să ne amintim bunăoară de „Martin Eden” al lui Jack London, sau de „Un om sfârșit” al lui Giovanni Papini. Aceste cărți au o discutabilă valoare estetică sau morală — dar lectura lor este covârșitoare. Sunt cărți tonice, și oricine le citește își simte forțele sufletești îmbogățite, dorul de muncă și de luptă exaltat. Ei bine, asemenea cărți ar trebui cetite în orice moment de secetă sufletească, în acele momente de oboseală, de zdrențuire totală, pe cari le cunoaște fiecare dintre noi. Totuși, puțini sunt aceia cari știu de ele; cari știu, mai ales, în acele ceasuri când au nevoie de ele. Avem zeci de mii de formule farmaceutice, de tonice, de siropuri și mai știu eu ce — dar nu s'a gândit nimeni să folosească tehnic această colosală energie sufletească, latentă în cărți. Literatura poate însemna un stimulent uriaș. Și totuși, acest stimulent se găsește la întâmplare, de fiecare dintre noi, fie că avem sau nu nevoie, atunci, de el.

Am luat numai un exemplu. Dar se pot găsi și altele, cari să evidențieze nepăsarea omului față de lucrurile esențiale. Este adevărat, lectura nu este chiar atât de indispensabilă creșterii sufletești. Dar ea este, pentru noi cel puțin, esențială — și, ca atare, ar putea fi organizată. S'ar putea folosi ca o tehnică de alimentare spirituală.

Despre necesitatea unui Manual de introducere în tehnica lecturii s'ar putea spune multe lucruri. În general, oamenii citesc la întâmplare, ce cărți le cade în mână sau ce găsesc la părinți, la amici, în micile biblioteci accesibile. Cetim pe Dostoewski înainte de Victor Hugo și pe André Gide înainte de Renan. Ne trezim la vârsta când viciul acesta trebuie moderat, fără a fi cunoscut anu-

mite cărți mari ale adolescenței și ale primei tinereți. Nu numai „cultura” noastră rămâne incompletă, fragmentară, fracturată — dar și experiența sufletească, ceiace e mult mai greu.

Un „Manual” introductiv ar putea evita toate aceste neajunsuri, toate aceste pierderi inutile de timp și aceste grave lacune. S'ar găsi acolo liste de cărți pe vârste, pe temperamente, pe anotimpuri. Cărți cari trebuiesc cetite de un adolescent, de pildă, de un îndrăgostit sau de un vânător. Cărți pentru toamnă, pentru Noaptea Stului Andrei, pentru sărbătorile de iarnă, pentru Săptămâna Luminată, pentru solstițiul de vară. Există o armonie între fenomenele cosmice și etapele sufletului, pe care foarte puțini dintre noi o descoperă la timp. Avem „Antologia Toamnei”, dar nu avem informații precise despre tehnica prin care „toamna” poate fi contemplată, interiorizată și eliminată când emoția ei ne copleșește.

Ne-am apropiat acum de un lucru care a fost aproape întotdeauna trecut cu vederea. Anume, posibilitatea pe care o are lectura de a ne apropia concret de marile ritmuri ale naturii, de viața firească din care noi ne-am desprins și pe care ne trudim s'o înțelegem. Lectura unei anumite cărți ar putea, de pildă, să ne introducă în anotimpuri, să ne reveleze ritmurile din afara noastră (și din care, în paranteză fie spus, noi am ieșit prin prostie sau prin ignoranță). Primăvara, sau solstițiul de vară, sunt fenomene cosmice pe cari le experimentăm biologic și sentimental; adică, fără voia noastră, obscur, mai mult sau mai puțin la întâmplare. Misterul mării deșteptări vegetale îl simțim fiecare dintre noi, firește. Dar cât de semnificativă ar ajunge această simțire dacă i-am putea descifra emblemele, simbolurile, sensurile ei universale, absolute.

Există, fără îndoială, poeme scrise în felurite limbi pe cari, dacă am ști când și cum să le citim, am pătrunde mai efectiv în Primăvară. Lectura ar putea ajunge, așa dar, o tehnică prin care omul ar învăța ritmurile și anotimpurile. Am intra în primăvară cu o anumită carte; am medita în săptămâna Luminată pe altă carte; Noaptea Stului Ion (24 Iunie) ne-ar găsi adunați, viguroși, înălțați pe paginile unei cărți solare. Mica noastră bibliotecă de cărți esențiale ar fi, de fapt, un Calendar interiorizat. Lectura și-ar regăsi funcția ei primordială, mistică: de a stabili contacte între om și Cosmos, de a aminti memoriei scurte și limitate a omului o vastă experiență colectivă, de a lumina riturile. Lectura ar putea împlini toate aceste funcțiuni de alimentare spirituală; ar putea, dacă

ar exista un Manual tehnic care să ne învețe valoarea marilor cărți și sensul intim al altor cărți, nu atât de mari, dar tot atât de esențiale.

Am stăruit atât de mult asupra posibilităților latente și nefolosite ale lecturii tocmai pentruca să invederăm nepăsarea omului modern în fața lucrurilor fundamentale. Căci, dacă nu avem încă un Manual tehnic de introducere în lectură — cum am putea pretinde să avem Manuale cari să ne învețe creșterea sufletească, tehnica nutriției spirituale? Noi am pornit dela constatarea unui fenomen general: că, în timp ce creșterea organică a omului este continuă, ea neterminându-se decât odată cu moartea biologică — creșterea spirituală a omului se oprește brusc în jurul vârstei de 16 ani. Deatunci, majoritatea oamenilor nu mai cresc, nu se mai dezvoltă. Aceasta, din cauza unei insuficiente nutriții spirituale. Omul rămâne toată viața cu câteva superstiții logice, câteva scheme mentale, prin cari se încăpățânează să judece lumea și spiritul.

Oare s'ar putea evita această monstruoasă pipernicire sufletească? Noi credem că da. Și nu prin cărți, nu numai decât prin ceea ce se numește cultură — ci prin alimentarea continuă a tuturor forțelor sufletești de cari dispune omul, orice om normal. Nu e nevoie de cine știe ce filozofie ca să ne dăm seama de rolul covârșitor, pe care îl are în viața de toate zilele meditația, contemplația, bucuria, tăcerea, singurătatea — ca să nu mai vorbim de rugăciune și de toate acele exerciții spirituale în legătură cu ea. Sufletul oricărui om trece prin epoci de secetă, de sterilitate, de desperare. Și orice om descoperă experimental antidotul acestor clipe de oboseală și descurajare. Orice om știe ce înseamnă un ceas de singurătate sau contemplația unui fapt de semnificative proporții cosmice; bunăoară, un apus de soare, o furtună, o noapte stelară. Toate acele bucurii sau lucidități pe cari ni le dăruiește o asemenea contemplație — sunt alimente sufletești, sunt rădăcinile sufletului nostru în concret și în viață, sunt rădăcini nutritive. A evita pipernicirea noastră sufletească înseamnă în primul rând a îngriji aceste rădăcini nutritive, a cultiva asemenea contemplații.

Nu e vorba, deci, de filozofie, de mistică, sau de alte cuvinte prea impresionante. Este vorba pur și simplu de a ne organiza experiențele noastre vitale, stenice, bărbătești. Este vorba de a transforma în aliment nutritiv și tonic orice asemenea fapt simplu ca meditația, contemplația sau tăcerea. Toate aceste fapte simple sunt covârșitor de importante pentru menținerea echilibrului nostru inte-

rior, pentru creșterea forțelor noastre sufletești. Dacă sunt atât de mulți oameni cu viață sufletească pipernicită, asta nu se datorește întreruperii culturii lor livrești, ci neglijării complete a acestor exerciții simple de reculegere și meditație. Cultura livrescă nu e absolut necesară creșterii sufletești. Rădăcinile nutritive ale sufletului nostru sunt mult mai adânci, sunt împlântate direct în realitatea vie. Cartea, însă, poate deveni și ea o forță de nutriție, un vehicul de apropiere de viață. S'a exagerat — din ignoranță sau din ironie — puterea nefastă a lecturii. După cum am spus adineaori, lectura are un rol vital și stenic, atunci când e împlinită cu pricepere. Nu e vorba, însă, acum de a stabili cari sunt normele și tehnicile prin cari viața sufletească a omului poate crește. Ne mulțumim să observăm că nu întâlnim numai vieți spirituale pipernicite, ci și deadreptul bolnave. Sunt și oameni prea triști, prea dez-nădăjduiți, prea dezaxați — nu numai oameni cari s'au oprit, sufletește, la 16 ani. Nutriția spirituală de care vorbim poate fi, în anumite cazuri, și o excelentă terapeutică spirituală. Stă la îndemâna noastră să fim mai puternici, mai sănătoși, mai optimiști, mai virili. Sănătatea sufletească, întocmai ca și creșterea sufletească, merg mână în mână. Și ele au nevoie de foarte puține lucruri ca să se realizeze.

Lumea de astăzi, mai mult ca lumea cea de totdeauna, uită faptele simple și puține, cele cari stau în capul unghiului. Este atât de ușor să fii, dacă nu fericit, cel puțin împăcat cu tine însu-ți! Ai nevoie de un ceas de singurătată și de contemplație. Lucrurile acestea însă, par atât de simple încât nu le mai ia nimeni în seamă. Vom încerca, în articolele următoare, să arătăm însemnătatea, pentru creșterea și bărbăția noastră, a câtorva din asemenea lucruri simple: ca meditația, contemplația, singurătatatea, și celelalte, câte or mai fi.

Mircea Eliade

PE ȚARMUL BALCICULUI

de EMIL RIEGLER

*Nu-i nimenea pe țarm asemeni ție!
Nisipul moale, colțurosul val
Ți poartă leagăn trupul virginal
Fragilele-i țipare să reție.*

*Albastrul umflă undele de mal,
Se sparg țiparele. Dar tu: ești vie!
Innoți. Și aplecată pe oecic,
Dai mării sensul longitudinal.*

*In urmă când sub stâncile aride,
Pe umerii de bronz arunci prosop,
O mantie ce soarbe strop de strop*

*Sărutul, trupul stridie se'nchide
Pe țarm. Curând un zeu sau un pescar
— Cuțit sau val — îl va deschide iar.*

Emil Riegler

IMPRICINAȚII

de GIB. I. MIHĂESCU

Tărani plugari se așezau de obicei dealungul gardului de stacheți care împrejmuia curtea judecătoriei din trei părți. Ei stau toți pe pământ cu spatele rezemat de gard, cu picioarele întinse or strânse în unghi mai apropiat ori mai depărtat. Erau oameni din diferite comune și-și povesteau încet păsurile și năpastele, fie care mai mult pentru sine, căci ascultătorul urmărea mai totdeauna în jăluirea vorbitorului povestea propriului său necaz.

În mijlocul curții se agitau sgomotos și rideau cu încredere într'înșii, printre grupurile de târgoveți, „negriturile” satelor, cârciumari în haine de postav aspru, preoții în sutane înverzite de vechime, notari comunali numai pe jumătate negrituri, cu haină și vestă de lustrin negru ori albastru închis, cu cămașă creață împodobită cu flori de borangic peste pantaloni de pichet alb ori de aba ușoară și la fel ca ei politicianii comunelor, primarii la putere și foști demnitarî sătești acum în opoziție, privindu-se furiș și șușotind cu însoțitorii, așa, cum se uitau opincarii de lângă garduri spre adversarii lor de proces aciuițați în colțuri opuse...

Din când în când cu pas marțial și cu fireturi de general pe tunica albastră, trecea un aghiotant de jandarmi: oamenii îl priveau pe sub sprincene, iar soldații veniți cu „executarea mandatelor” luau pentru onor și dacă erau întrebați dau raportul smirna și cu glas poticnit în schimbările brusce ale respirației.

Cu spatele înalt și drept lipit de gard, cu un picior întins, cu genunchiul celuilalt strâns până aproape de bărbie, moș Toma aștepta să fie strigat. Alături mătușa Neacșa, voinică și înaltă ca și dânsul, cu fața mică și obraz veșted de culoarea micșunelei, cu nas cârn și ochi blânzi, îl dăscălea într'una, cum trebuie să spună în fața judecătorului.

— Să nu uiți iar asta, că l-am găsit lepădat la marginea șanțului, în niște trențe de scutece, negre și murdărite, gata să moară,

dacă n'ar fi dat de el pas omenesc, cu un ceas mai devreme. Abia mai scâncea și învinețise de tot măcar că era vară în sfârșit...

Dar dacă s'ar fi întâmplat asta mai încolo de mijlocul toamnei, nu mai găseau ei suflet în el, n'ar mai fi găsit să mai găsească „— continua mătușa Neacșa spre semnul de plictiseală al moșului, care știa toate lucrurile și urmările acestea tot așa de bine ca și mătușa vorbăreață.

L-au luat și l-au curățit că ce și-au zis: „ăsta, Dumnezeu ni l-a pus în cale, unde n'avem copii. D'apoi să fie ca al nostru, că doar cine să ne moștenească a bruma de avere?...”

— Ba că brumă! făcu moș Toma cu glas gros și vibrător. Il pusăi eu în avere boerească și acuma vrea să mă dea afară.

— Că să spui și asta... cum de la ai noștri am moștenit-o și am întins-o... și că avem actele la noi... Să spui tare și să dai din gură și să nu te lași ca data dintâi. Acasă strigi de se-aude peste deal și-aci abia deschideai gura...

— Apăi dacă mi-au spus să tac: știe el avocatul ce vorbește...

— Avocatul... ce crezi că nu l-a atins și pe el... Toți sunt niște oți.

— Oți, oți, da acuma iaca nu mai vrea să mai zică nimic, că n'am să-i dau banii înainte...

— Zice el n'avea grijă, s'amestecă el... He, crezi că ăle cinci pogoane cu vie pusă nu-i fac cu ochiu? Parcă dacă-i dau cinci sute de lei acuma, era mai mult? Da'ar vrea să pună mâna și pe bani...

Moș Toma oftă adânc.

— Nu vrea vie deloc. El tot așteaptă să-i scot banii din chimir. Da dacă nu's de unde să-i dau? Nu-l rugai c'o sută? Ca să ne mai rămână nouă ailaltă... Nu vrea... O să-l încerc cu amândouă... Dar mare, dece nu vrea el via? i-am spus că-i dau act... nu vrea... mi-e frică... hm... că.. hm.

— Lasă să zâci tu acolo, ce-ți zâc eu... că legea știe el judecătoru' cum s'o pue... Tu să spui numai cum stă tărășenia... Și să mai spui iar cum a fost cu actu'. ... Cum ne-a învățat afară ce să zicem înăuntru... cum tu în fața judecătorului, ai pomenit că după moartea noastră să se întâmple asta... cum judecătorul ne-a dat atunci afară că nu scrie așa la act... și cum ei și cu avocatul lor ne-au spus și ne-au rugat că ce să mai stricăm actele, că el se jură pe copiii lui că așa va fi cum vrem noi...

Moș Toma întoarse iarăși capul plictisit. Par'că el nu le știa toate astea? Și par'că nu i le-ar mai fi tocat de azi dimineața numai și până acuma de treizeci de ori, dacă nu și mai bine...

Petre Naibă intră clătînându-se, pe poartă. Ochiu îi luceau bine, dar de bună seamă nu era beat chiar de tot. Ca și pe ceilalți martori pe care-i adusese cu dânsul, popa știuse cât să-i întărate. Pe urmă, după proces, dacă „spuneau bine” îi ducea iar în prăvălie la Neală. E drept că Petre Naibă se cam împleticea în mers: moș Toma care vrea acum mai bine să se uite la el decât să-și lase auzul la sporăvoiala mătușei, îl știa doar bine că-l ajunge repede rachiul. Inșă pe minți tot mai putea fi stăpân încă bună vreme. Dar lucrul ciudat: când își pierde mințile, i se înzdrăvenea trupul...

Se mai clătina el puțin, și atunci, dar se făcea de-o putere de țî-era teamă să stai lângă dânsul. Ochiu i se înroșeau și fruntea i se lăsa de tot peste ochi. Totuși se ținea bine, în cărciumă și pe drum nu căuta ceartă. Când ajungea acasă era înșă prăpădenie: vai de muierea și de feciorul lui.

Moș Toma îl cunoștea bine, îl avusese și el de martor, în procesul lui, care acum ajunsese la capăt. Petre Naibă spusese atunci „bine” deși intrase în fața judecătorului la fel de afumat ca acum. Precum spusese toată lumea de altminteri, care știa „că ce-a fost și cum”. Pe urmă moș Toma i-a cinstit pe toți și Petre Naibă a înegrit de tot și s'a făcut stâncă de fier. Moș Toma își da seama atunci ce o așteaptă pe nevastă-sa și pe fi-său. Da, ce putea face și el? Avea nevoie de martori și Petre Naibă, când ia puțin pe limbă știe să glăsuiească mai bine de cât toți; nu știe ce are el în glas, nu știe cu ce miere îl unge „de-l ascuți fără să te mai saturei, sau nu știu cum le tot aduce el, de nu s'a întâmplat nici odată să-i zică judecătorul, cum i-a zis bunăoară lui Moș Toma: „Lasă moșule, acum, ce spui dumneata așa o fi, dar aici în proces nu-și are loc”. Adică și lui Petre Naibă i-a grăit tot așa, când s'au ținut întâile infățișeri ale cărcotii moșului, înșă se chiamă că i-a grăit astfel, după ce l-a ascultat d'a fir a cap și judecătorul părea tare mulțumit. Il asculta și zîmbea închinând din cap sau îl privea lung.

Dar acum Petre Naibă a venit pentru popa Tănăsescu, care nu te lăsa să-i zici popa Gligore, așa cum s'ar fi convenit, creștinește și cum știu oamenii să zică, precum bunăoară lui socru-său popa Ilie, care nu mai slujește acum, gonit din biserică de gîner. Pe popa Tănăsescu trebuie să-l chemi „domnule părinte” și numai grangurii cei mari, ca primarul și învățătorul și cei cari mai sunt în „partid” cu dânsul îi mai pot spune „părinte Gligore”. Dar de ce-i vin toate astea acum în cap lui moș Toma? A, da, pentru că acum Petre Naibă a venit pentru un alt proces, un proces al popei cu un mejdînaș, n'a mai venit pentru procesul lui moș Toma...

La procesul lui moș Toma s'a sfârșit cu martorii, s'a sfârșit cu, actele... Așa i-a spus încă de rândul 'trecut, domn avocat Marțian, băețandru ăsta care cere banii înainte și nu mai vrea să știe de via din Curmătura Protesii, ce i-aprindea ochii ca felinările de la „trin” când i-o făgăduise întâi. Barem să-i spuie: vrea și banii și vie, or numai e nici o nădejde...? Oh, și melița asta de Neacșa, cum îi mai umblă limba, asta nu-i d'a bună, are limpede impresia moș Toma. Mai mult ca să scape de mătușe s'a sculat și s'a îndreptat spre domnu'avocat Marțian. Două sute are; zicea ca să-și păstreze una pentru drum înapoi, ca să se ducă acasă cu „trinu”. Da iaca s'a răsgândit: îi dă totul, două sute, că mai mult n'are. Șarpele încălzit la sân i-a oprit totul, nici pe lucrurile casei nu le-a mai dat îngăduință să pună mâna. I-a aruncat într'o coșară, șubredă, pe unde răzbate și ploaia când e mai aprigă și-acum vrea să-i scoată și de-acolo. Bine, îi mai dă și sută ailaltă, da după câștig, și-i face și act pentru vie, pe loc. Iar acum, înainte, să facă bine domnu'avocat să primească numai o singură sută...

Domnul avocat Marțian n'a vrut să audă de-un târg ca ăsta. Ce e dumnealui? Negustor? Precupeț? Ce-i aicea? Cărciumă sau judecătorie? De lăsat îl lasă, poftim, la două sute de lei din cinci, da banii înainte. Și asta numai așa pentru moș Toma. Cât privește despre vie, par'că i-ar spune bătrânul despre averea lui Papură-Vodă. Intoarce capul plictisit și dă din umeri.

— Poate că numai e roșt de câștig domnu'avocat, de nu vă mai gândiți la vie... Mai bine spuneți ca să știm dinainte și noi, păcatele noastre...

— Am spus că via o iau dacă avem câștig, strigă nervos domnul avocat. Inșă eu nu pot să apar în ședință, pe-o sută de lei. Nu e voe, moșule... Acum s'a făcut „sindicat”, reguli... Aici nu e cărciumă.

Moșul i-a dat cele două sute și s'a întors lângă babă. Mătușa Neacșa nu mai poate de bucurie că domnu'avocat a primit banii.

— O stație, acolo, o ducem noi și pe jos încurajează ea pe moșneag. Par'că n'am umblat-a de atâtea ori... Da se chiamă că a primit paralele... Vezi, îți spuneam eu că nu ne lasă el așa...

Iar moșul rămâne, împietrit și surd. El vede numai pe Petre Naibă, care spune ceva de răs martorilor celorlalți ai popei. Așa începe cheful lui: pe la mijloc a vesel, dar la urmă rămâne țeapăn și vânăț ca o altă arătare...

Oasele frunții îi acopere ochii și întins o ia spre sat, acasă. Și-

acolo e prăpădenie de ai lui. Dacă nu cumva au apucat să se ascundă dinainte, apoi e vai și amar de ei.

Aprodul strigă odată, lung și cântător în ușa sălii de ședințe, apoi numele e strigat din om în om prin sala de așteptare până la cei din curte. Oamenilor le place să stea afară, pentru că e sfârșit de vară și frumos. Moș Toma așteaptă liniștit; i s'a spus, procesul lui e tocmai la urmă. Acum și-a împăcat avocatul, n'are nici-o grijă că nu va auzi când va fi strigat. Oamenii ceilalți, din curte, își au toți straja lor lângă aprod. Cum le vine rândul, straja aleargă și le dă de veste: „— Hai mă, hai mă... mișcați-vă mai repede... Stano, vezi tu ce să făcu avucatu'că nu e aci... Vezi nu e la Neală, în prăvălie". Aprodul strigă și numele avocațului, clar și sonor de se-aude până'n prăvălia de vis-a-vis a lui Neală. Și domnul avocat iese repede, ștergându-și mustăcioarele negre cu batis-ta, înconjurat de alți oameni, cu fața luminată, pe care-i asigură, spre marea lor mulțumire: „— Lăsați pe mine... știu eu cum să-l fac de nu-l mai desface nici dracu... Ați auzit voi de vre-un act de-al meu, pe care l'a sfărâmat cineva?"... Apoi se pune pe fugă prin cărarea din'tre oameni, pe care o supraveghează domnul sergent de oraș și strigă de departe, spre mulțumirea și admirația celor cu cari s'a cinstit: „Pre-zzz-eeent!" Aleargă bărbătește, cu pieptul bombat, ofensiv. Și oamenii se uită la el ca la un viteaz grozav și temut.

În urmă-i își face loc într'afară o revărsare întreagă de lume: sunt părți, martori, rude, cari au ieșit de la procesul desbătut mai înainte. Pe fața unora strălucește soarele, pe-a celorlalți s'a coborât noaptea grea a necazului și-a urii neîmpăcate.

— Da nu vă las nici mort, strigă cel mai negru din tabăra întunecată. Că am câștigat și noi dreptul de apel... Până la București o să vă duc...

Interpelatul, cel mai fericit din tabăra însorită, răspunde în glumă, cu nepăsare. Și din răspuns în răspuns cearta se întetește. Cei de alături se amestecă. Și procesul începe să se depene din nou, a doua oară, aci afară, în mijlocul curioșilor, cari ascultă cu mare luare aminte și plăcere; apoi își dau părerea: ce li se solicită cu gravitate și suficiență. Însă nu toți judecătorii sunt de acord, atunci cearta se reîntetește, răsună acum vorbe grele și ocări, amenințări și jurăminte de răsbunare. Vorbesc toți odată părți, martori și judecători-spectatori. Iar într'un loc un braț încordat s'a ridicat în sus, desgolit de căderea mânecii largi a cămeșii, un

bufnet surd a răsunat și-apoi injurături grele. Domnul sergent de oraș aleargă scurt și îndesat, făcând sgomot mare cu bocancii țin-tuiți pe cimentul sălii. Iese în curte și-i îmbrânțește pe toți în mijlocul străzii. Apoi se întoarce grăbit la locul lui, lângă aprod.

Ceata buclucașă s'a desfăcut în două, spre cele două aripi ale uliței. Dar din părțile opuse apar, iarăși unul după altul, aprigii certăreți. Larma reîncepe să urce grea și dușmană. Și botforii sergentului răsună iarăși sacadat pe cimentul sălii, spre hazul jandarmilor, cari s'au dat de-oparte amuzați: nu e „în competența” lor.

— Ce s'au apucat iară? se trezește lângă gard, un imprecinat din ațipeală.

— Nu,ăștia sunt alții, râde înveselit vecinul lui. Apoi își amintește ceva deodată, sprâncenele i se lasă sburlite, mari ca niște mustăți și pe sub încâlceala de fire lăsate, ochii lui de oțel caută în mijlocul opus al curței, pe vrăjmașu care l-a târit încoace, pentru o palmă de loc.

BCU Cluj / Central University Cluj
Gib. I. Mihăescu

TREI POEZII

de ARON COTRUȘ

NOI SUNTEM DIN PIETROASA, ASPRA GLOATA...

Noi suntem din pietroasa, aspra gloată
a celor cu pași grei, cu palma arsă...
vrerea noastră ca o apă mare se revarsă
peste țara românească toată...

Dirji ducem plugurile trudei românești
miruiți de arșită, de ploi și rouă...
ne sbatem să zidim, din temelii, o țară nouă
cu sate albe și ogoare ca n povești...

Nu-s puteri pe lume vrerea să ni-o clatine:
stăpâni deplini și drepți pe astă țară
sunt cei ce-o apără și-o ară
din zări de neguroase și-aspre datine...

Sdrobi-vom tot ce-i putred, leneș și mișel:
Ciocoi și cămătari ce ne despoaie încă...
din brazda noastră neagră și adâncă
vor crește holde nesfârșite ca de-oțel...

Impărați pe ciurzi, pe turme și pe grâne,
mânați de ale lui Horia și Tudor porunci,
vom crește, cântând, prin crâncene munci,
țara românească-a țăranilor, de mâine.

IN FABRICA

bălții de oțel topit, ce-i pasă
câți s'or mai întoarce'n zori acasă!...

oarbe-s, vai! mașinile ... nu văd
câtă foame seamănă, și câți prăpăd...

peste oameni urlă, freamătă...
pentru orice clipă de răgaz, vreau camătă...

Ion își face cruce de trei ori...
mai ieși-va oar' pe poarta mare'n zori?!....

ȚARA

ușe deschisă de-odată
spre-o zare de letopiseț...
cine-mi face oare inima mai tare să bată?!...
cine mă cheamă pe nume, de 'ngheț?!...

cine mă cheamă din mine afară,
de pe putreda veacului scară,
până'n străfunduri de vreme să văd,
cum ai trecut din prăpăd în prăpăd,
țară, țară!!? ...

ALT GLAS

PIESĂ IN 4 ACTE*)

de VICTOR PAPILIAN

Personagii:

Szabó László, zis Săbău
Maria, nevasta lui
Gábor
Dochița }
Ioșcută } copiii lor
Sándor }
Preotul Gabányi

Acțiunea se petrece într'un sat românesc
din Ardeal. (Anul 1932).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL I

Camera unui țăran înstărit. Ușă în fund, dând pe prispă și în curte; deoparte și de alta câte o fereastră, prin care se vede curtea. Ușă la dreapta și la stânga. Masa în mijloc, la dreapta o laviță. Două scaune lângă masă. Rafturi cu vase, ulcioare și căni. O icoană pe perețele din fund; candelă și alte ornamente țărănești.

SCENA I.

Ioșcută, Gabor.

La ridicarea cortinii, Ioșcută stă pe o laviță și își înnoadă un biciu. După câtoa timp intră Gabor.

GABOR Ziua bună, voinice...

IOȘCUTA Ziua bună, domnule...

GABOR *(cu drag)* Tu ești Ioșca a lui Szabo Laszlo?

IOȘCUTA Eu... Dar așa îmi zice doar reverendul Gabányi, din satul vecin, când mă întâlnește. La școală mă strigă Săbău Iosif, iar acasă, Ioșcută...

GABOR *(mirat)* Săbău... Iosif... Ioșcută...

*) Piesă jucată pentru întâia oară pe scena Teatrului Național din Cluj.
(4 Decembrie 1934.)

- IOȘCUȚĂ Dar dumneata pe cine cauți?
- GABOR *(Nu răspunde. Privește cercetător odaia).*
- IOȘCUȚĂ Să chem pe mama?
- GABOR Nu... *(către Ioșcuță).* Te temi de mine?
- IOȘCUȚĂ *(avântat).* Nu... dimpotrivă...
- GABOR *(cu drag)* Mă bucură vorba ta cinstită... De altfel, cum ai fi putut să mă înșeli, când chipul tău e tot una cu al lui Szabo Laszlo...
- IOȘCUȚĂ Pe mine, nu știu ce drag m'a prins, că nu te-aș mai lăsa din ochi...
- GABOR Eu sunt Gabor...
- IOȘCUȚĂ *(speriat)* Gabor?...
- GABOR Ce, n'ai auzit de mine?... Gabor, fratele tău...
- IOȘCUȚĂ Da da... ba da.
- GABOR Atunci ce te sparie întratât?...
- IOȘCUȚĂ *(încurcat)* Te credeam un alt om... un om...
- GABOR *(blând)* Vorbește băiete...
- IOȘCUȚĂ Un om crunt, fioros...
- GABOR Un om crunt... fioros?... De ce?
- IOȘCUȚĂ Nu știu...
- GABOR Ți-a vorbit cineva rău de mine?
- IOȘCUȚĂ Nu, nu... *(încurcat)* Au nu mai ești jandarm ungar?
- GABOR Ba sunt...
- IOȘCUȚĂ Atunci, unde ți-s hainele cele urite... și pușca și baioneta?...
- GABOR Le-am lăsat dincolo... Is în permisie... Am venit să văd pe tata...
- IOȘCUȚĂ Tata-i bolnav.
- GABOR Știu...
- IOȘCUȚĂ Știi? De unde știi?...
- GABOR Am primit o carte...
- IOȘCUȚĂ Da... e rău bolnav. Mama spune c'o să se prăpădească în curând... și nici n'ascultă...
- GABOR Cum n'ascultă?
- IOȘCUȚĂ Domnul doctor l-a pus să stea în pat... și el toată ziua urcă în livadă...
- GABOR Și acum unde e?
- IOȘCUȚĂ Tot acolo...
- GABOR Mă duc să-l gădesc.
- IOȘCUȚĂ Știi drumul, sau ți-l arăt eu?...
- GABOR *(oprindu-l)* Băiete, copilăria mea întregă prin locurile astea s'a petrecut... *(face un pas spre ușă).*
- IOȘCUȚĂ S'o chem pe mama?... Ea-i la câmp cu Dochîța și cu Toader, argatul...
- GABOR *(se întoarce)* Nu... Mai târziu... *(iese prin stânga).*

SCENA II.

Ioșcuță, Șandor (intră prin fund).

SANDOR Cu cine vorbeai?
 IOȘCUTĂ Cu frate-meu Gabor.
 ȘANDOR (*mirat*) Gabor... Care Gabor?...
 IOȘCUTĂ Unul care nu trăiește pe la noi...
 ȘANDOR Cum?... Tu mai ai un frate?...
 IOȘCUTĂ După cum vezi...
 SANDOR Și eu să nu știu...
 IOȘCUTĂ Parcă tu trebuie să le știi toate!...
 ȘANDOR Ioșcuță, eu mă tem...
 IOȘCUTĂ De ce?
 ȘANDOR Aici nu-i lucru curat...
 IOȘCUTĂ Oare?
 ȘANDOR Mă tem c'a venit pentru mine...
 IOȘCUTĂ Ași!...
 ȘANDOR Să se împotrivească dragostei mele...
 IOȘCUTĂ Nu cred...
 SANDOR Ce fel de om e?
 IOȘCUTĂ La înfățișare, plăcut...
 ȘANDOR Nu la înfățișare, ci la fire...
 IOȘCUTĂ Asta nu știu... Puțin am auzit de el vorbind... Mă
 tem însă că mama nu s'o bucura de fel văzându-l...
 ȘANDOR (*iute*) Ce, nu-l iubește?...
 IOȘCUTĂ Asta n'am spus-o...
 ȘANDOR Dar ai gândit-o...
 IOȘCUTĂ (*brusc*) Ei și tu acum... Ce Dumnezeu, mă descoși
 atâta!...
 SANDOR Ioșcuță ce ai?... Imi pari supărat...
 IOȘCUTĂ N'am nimic.
 SANDOR Crezi că venirea lui Gabor ar mânia pe bătrână?
 IOȘCUTĂ Nu știu...
 SANDOR Unde e ea acum?
 IOȘCUTĂ La prășit, cu Dochița și c'un om...
 ȘANDOR Cu care om?
 IOȘCUTĂ Cu Toader, argatul...
 ȘANDOR (*rugător*) Ascultă Ioșcuța... fii tu băiat bun și-mi ajută
 ... că și eu ți-oiu recunoaște...
 IOȘCUTĂ Iată că te-oiu asculta...
 ȘANDOR Am venit cu cel mai bun suflet la voi... Știi că iubesc
 pe sora ta, Dochița... și amândoi am vrea să ne cunu-
 năm la toamnă după vânzarea grâului... Și mama ta
 s'a învoit...
 IOȘCUTĂ Știu...
 ȘANDOR Acum ești băiat mare, pe a cincea elementară, și le înțe-
 legi toate, pot deci să vorbesc ca unui om...
 IOȘCUTĂ Vorbește...
 ȘANDOR Mă tem de bătrână...

- IOȘCUTĂ De mama?
- ȘANDOR Da...
- IOȘCUTĂ (*semn de neîncredere*)
- ȘANDOR Știi câte piedici a pus și cum m'a purtat cu vorba... că fata-i prea tânără... că să-mi fac armata întâi... câte și mai câte...
- IOȘCUTĂ Drept îi...
- ȘANDOR De aia, vezi tu, mă tem... Până ce n'oiu fi cununat, mă tem... Iată vezi... așa de bucuros veneam azi la voi, și tu, un copil, mi-ai risipit liniștea...
- IOȘCUTĂ De ce?
- ȘANDOR Nu știi... Cuvintele tale, azi după venirea lui Gabor, mă întristează... Frica mea de odinioară s'a mărit. Să nu fi pus bătrâna ochii pe altcineva.
- IOȘCUTĂ (*important*) Nu cred...
- ȘANDOR Știi că era în vorbă cu mai mulți... și chiar cu învățătorul, Septimiu Meruțean...
- IOȘCUTĂ Așa e...
- ȘANDOR (*rugător*) Dacă eu oi fi cumnatul tău, să vezi ce bine are să fie... O să-ți fac jucării, o să te iau la târg... și o să te trimit la școală de domni, să te fac preot sau învățător...
- IOȘCUTĂ Ce bine are să fie...
- ȘANDOR De aia să-mi stai într'ajutor...
- IOȘCUTĂ Îți stau...
- ȘANDOR Să-mi spui tot ce afli și tot ce se petrece...
- IOȘCUTĂ Îți spun... (*se aud voci*)
- ȘANDOR Sst... Se întoarce bătrânul... Eu plec... Mă găsești la cârciumă... (*revenind*) Mai ales, vezi ce caută Gabor (*iese prin fund; Săbău, Gabor intră prin stânga*)

SCENA III.

Săbău, Gabor, Ioșcuță. (Săbău merge susținut de Gabor; găfăe)

- GABOR De ce-ți zic acuma Săbău, tată?
- SĂBĂU (*dă cu ochii de Ioșcuță*) Du-te, Ioșcuță, și cheamă pe mamă-ta...
- IOȘCUTĂ Mama o zis...
- SĂBĂU Du-te, fătul meu, căci a venit din mari depărtări, copilul ei Gabor... și are să se bucure...
- IOȘCUTĂ Numaidecât suntem înapoi. (*Ioșcuță iese*)
- SĂBĂU (*cu ochii după el*) Are să se bucure...

SCENA IV.

Săbău, Gabor.

- GABOR Tată, ce se petrece pe aici?
 SĂBĂU Rău, băiete... rău...
 GABOR Am băgat de seamă... Dar tu... tu cum le rabzi?...
 SĂBĂU Eu nu sunt decât un nume și în curând voi fi doar o
 amintire...
 GABOR Tată... tată...
 SĂBĂU Așa-i, băiete... De aceea te-am chemat din cele depăr-
 țări, ca să-mi ajuți...
 GABOR Cum să-ți ajut, tată?
 SĂBĂU Să-mi ajuți să mor...
 GABOR Tată, de ce vorbești așa?
 SĂBĂU Vezi tu... picioarele îmi sunt umflate și grele ca niște
 butuci jilăviți și abia mă țin... Răsuflarea se împiede-
 că în piept... capul îmi hăue... și numai dorul, dorul
 trăiește...
 GABOR Dorul?...
 SĂBĂU El nu moare ca trupul... el e duh... și cere alt duh în
 care să se piardă. Înțelege acum, de ce te-am chemat?...
 GABOR Să alungăm gândurile urite...
 SĂBĂU Asta nu-i gând urit, ci dimpotrivă... Vreau să-mi dau
 sufletul în sufletul tău...
 GABOR Tată, eu sunt învoit pentru câteva zile... Și tu mai ai
 multe de trăit... Eu voi sta până ce te însdrăvenești,
 pe urmă, rămân ceilalți, mama, copiii...
 SĂBĂU Nu, băiete... Vezi tu... Nu știi cum, dar parcă numai
 tu ești copilul meu cel adevărat... Și ceilalți doi îmi
 seamănă, căci mama ta cinstită a fost... La chip și
 poate și la fire la fel cu mine sunt... și totuși nu mi-
 simt ai mei...
 GABOR Tată, să nu vorbești cu păcat... Adinioarea am cunos-
 cut pe Ioșcuță, fratele meu... și din acea clipă l'am în-
 drăgit, căci m'a privit cu ochii tăi și mi-a vorbit cu gla-
 sul tău...
 SĂBĂU Nu, nu... Și el, și soră-sa... și mumă-ta...
 GABOR Iată, iată ce nu-mi intră în minte... Vă știam pe amân-
 doi, pe tine și pe mama, doi oameni potriviți, cari o
 vieață au dus-o în bunăînțelegere... Și acum la bătrâ-
 nețe...
 SĂBĂU S'au schimbat lucrurile pe la noi, băiete...
 GABOR De ce vorbești așa... S'au schimbat pentru alții, dar nu
 pentru tine... Casa e aceeași... livada la fel înflorește
 .. câmpul nu poate da altă roadă...
 SĂBĂU Numai cine trăiește aici le poate cunoaște... Casa e
 aceeași, dar mie îmi zic Săbău și pe Ioșca, îl strigă Iosif
 sau Ioșcuță... Livada la fel înflorește, însă mirosul flor-
 rilor și a fânului cosit jale îți aduce în suflet, nu putere

- GABOR
SĂBĂU
și dragoste de viață, ca pe vremuri... Și pământul nu
dă altă roadă, zici... Așa e... Dar altcum glăsuește...
Tată, e o părere...
- GABOR
SĂBĂU
Ei, Gabor... tu te-ai făcut orașean, i-ai uitat glasul sau
poate, nici nu i l-ai cunoscut vreodată... Dar eu... Eu
de copil, cu el laolaltă am dus-o... Odinioară eram să-
rac, abia câteva iugăre de pământ. îi simțeam căldura îmbră-
țișării de frate... Azi sunt bogat... Iugăr după iugăr
mi-a adus exproprierea... dar el îmi vorbește hain și
mândru... Sunt oameni lacomi, cari nu cată decât la
câștig... Lor, le vorbește azi pământul...
Tată, ți-i dorul bolnav...
- GABOR
SĂBĂU
Nu, nu... Așa am crezut și eu... Mi-am zis, sminteli
de om chinuit de boală... Dar nu... Ascultă și nu râde
... pământul trăiește ca și omul, simte, suferă. Asta-i
adevărul, suferă... Și azi, pământul e certat cu noi...
Zadarnic toată ziua sunt în livadă, zadarnic îmi plec
urechea... glasul lui de odinioară a amuțit...
- GABOR
SĂBĂU
Tată, nu-ți potrivești sufletul la păreri... Drept stai în
picioare și răsuflă aerul curat al cerului...
Aerul cerului... și el e otrăvit...
- GABOR
SĂBĂU
De ce te fărâmi atât?
- SĂBĂU
De aceea te-am chemat...
- GABOR
SĂBĂU
Ce să fac, tată?
(*viguros*) Lasă cazarma și uniforma ta din Pesta și vino
înapoi... Ai aci avere: pământ și casă...
- GABOR
SĂBĂU
Nu se poate, tată...
- SĂBĂU
Tu o să-mi ușurezi moartea... duhul tău va curăța
otrava din aer...
- GABOR
SĂBĂU
Cu neputință, tată...
- SĂBĂU
Îți las ție moștenire partea sufletului: dorul... Să faci
tu împăcarea cu pământul... Să-ți spună ție, ce-a uitat
să-mi spună mie...
- GABOR
SĂBĂU
Nu se poate, tată... Sunt jandarm, deci soldat...
- SĂBĂU
Gabore, Gabore... Tinerețea trece, bătrânețea vine cu-
rând... Ce-o să faci tu acolo, în cele străinătăți?
- GABOR
SĂBĂU
De-acolo e și nevasta-mea, Iudit...
- SĂBĂU
O nevastă iubitoare trebuie să-și înțeleagă bărbatul.
- GABOR
SĂBĂU
Pe urmă, am angajament cu statul...
- SĂBĂU
Strică angajamentul..
- GABOR
SĂBĂU
Uiti că sunt cetățean maghiar și aici doar un străin?...
(*tainic*) Sss. Am avut eu grijă...
- SĂBĂU
Ce spui, tată?...
- GABOR
SĂBĂU
Cu multă dibăcie și bani grei, te-am păzit... Tu, azi,
ești cetățean român...
- GABOR
SĂBĂU
(*schimbând vorba*) Și apoi ai vorbit de dor...
(*iluminat*) Da... .

- GABOR Ei bine... și în mine ca soldat maghiar, trăiește un dor, dar acela se oprește la hotarul tău... Țara mea e dincolo de Tisa...
- SĂBAU Gabore, Gabore... Eu voiu muri... Nu mai e timp de așteptare...
- GABOR Tată, datoria...
- SĂBAU Și în trupul meu mort, singură datoria mai trăiește.
- GABOR Fă-mă să înțeleg...
- SĂBAU Greșeala ta e că aștepti binele dela oameni, dela vorbele și socotelile lor. Băietе, numai dorul poate da preț faptelor noastre. Iată în mamă-ta, alt dor a luat ființă... De aceea a ajuns la bătrânețe de nu ne mai putem înțelege, deși din vorbe și din socoteli ne potrivim... Dorul, băietе, e singurul povățuitor al timpurilor de răstribște... Dorul meu te cheamă aci... El, ți-am spus, e adevărata mea moștenire...
- GABOR Tată, nu te înțeleg...
- SĂBAU Gabore, nici eu nu te pot face să înțelegi prin cuvinte... Te chem fiindcă am lipsă de un moștenitor...
- GABOR Mai ai doi copii...
- SĂBAU Tu... tu singur... Înțelege-mă, am lipsă de unul, care să ducă mai departe, parcă în veșnicie, dorul meu... (Se oprește, căci se aude vocea femeii).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCENA V.

Săbău, Gabor, Maria, Dochița, Ioșcuță (venind din fund)

- GABOR (încurcat) Bună ziua, mamă...
- MARIA Vin și sărută mâna, băietе, cum te-am învățat de mic... ori ți-ai uitat de obicei, în cele depărtări...
- GABOR (se apropie și îi sărută mâna) Sărut mâna...
- MARIA Sărută și pe soră-ta, doar nu ți-o ții de străină...
- GABOR Nu, mamă... (îmbrățișează pe Dochița)
- MARIA Și cum de te-ai ostenit să-ți mai amintești de noi?... (caută îndoelnic la bătrân).
- GABOR Am aflat că tata-i bolnav...
- MARIA Dela cine?
- GABOR Dela preotul Gabányi...
- MARIA Ah, cânele de popă!...
- GABOR Stai mamă... nu te'nfuria...
- MARIA Ce se amestecă el?... N'are biserică, n'are credincioși?... Să-și vadă de satul lui...
- GABOR Mamă, se interesează de tata... doar e de legea lui...
- MARIA Cânele de popă îmi poartă pică, de când l'am botezat pe Ioșcuță în legea mea... Nu-i așa, bărbate?
- SĂBAU Așa e...
- GABOR Dar, mamă, are drept...
- MARIA De ce are drept?

- GABOR Așa a fost învoiala, băieții, în legea tatei, fetele, în cea a mamei...
- MARIA Tat' tu a voit așa.... Nu-i adevărat, bărbate?...
- SĂBĂU Adevărat e...
- MARIA Te-am silit eu?
- SĂBĂU Ba...
- MARIA Vezi?
- GABOR (*schimbând tonul*) Mamă, de când am plecat de aici, se petrec lucruri, cărora mintea le spune da, deși sufletul li se împotrivesște... Dar să lăsăm la o parte veștile pomomorite... (*câtând către Dochița*). Am auzit că pe Dochița noastră o mărităm.
- SĂBĂU Cu Șandor, băiatul tăbăcarului din satul vecin... Tatăsău e om de mare ispravă...
- DOCHIȚA Și băiatul, tată...
- IOȘCUTĂ Când s'o mărita Dochița, Șandor a spus că să mă ducă întruna la oraș, în căruța lui...
- GABOR Uite, că de nuntă m'oiu învoi din nou și-oiu veni cu nevasta... Ea nu cunoaște de fel locurile noastre...
- DOCHIȚA Nunta o facem la Sânta Maria...
- MARIA (*cu răutate*) Nu te grăbi cu nunta, că încă n'am sfârșit vorbele...
- DOCHIȚA Cum asta, mamă?
- MARIA Păi, ce, nu știi?... Sunt mai mulți cari te vor... Și Vasile Roșca, băiatul cantorului, și Dumitru lui Conabie cârciumarul, și chiar domnului Septimiu Meruțean, învățătorul, nu i-ai face silă...
- DOCHIȚA Bine, mamă, iar îi luăm dela început?... Vasile Roșca e bețiv și bătauș, băiatul lui Conabie are drăguțe la oraș, iar învățătorul cel văduv ar putea să-mi fie tată...
- MARIA Da... dar cârciumarul te poartă ca o doamnă, iar învățătorul te face doamnă...
- DOCHIȚA Eu nu vreau să mă fac doamnă... eu vreau să mă iau cu cine mi-i drag...
- MARIA Ce știi tu? Ești o proastă... Te-a încântat băiatul tăbăcarului, cu harmonica lui... și acum crezi că tot ce zboară se mănâncă...
- DOCHIȚA Mamă...
- SĂBĂU Nevastă...
- IOȘCUTĂ Mamă, și eu am promis lu Badea Șandor...
- MARIA Ce?... Acum și tu te amesteci?... Ce ați înnebunit cu toții?... Poftim, a ajuns oul mai mare decât găina!... Nu vi-i rușine?... Eu vreau să am ginere domn și nepoții mei să fie domni... M'am săturat de sărăcie și amar... Dacă voi nu înțelegeți, înțeleg eu... (*către Dochița*) Și tu, nu carecumva să îndrăznești a-mi ieși din cuvânt...
- GABOR Mamă, ascultă-mi și mie o vorbă...

- MARIA Și tu?... Ehe, băiete, gândurile tale sunt străine și vorba ta, cine o mai înțelege?...
- GABOR Ascultă, mamă, deși tu mă socotești un venetic, un străin și poate chiar un dușman... totuși mie mi se înmoaie inima și după bietul tata, om bolnav... și după soru-mea, pe care jucând cu păpușile am lăsat-o la plecare, și după Ioșcuța, pe care azi abia l'am cunoscut... În noi toți, același sânge curge...
- MARIA Așa e... Dar apa izvorului ieșită din uluc în iaz, își sminteste și gustul și înfățișarea...
- GABOR Pentru ce să stricăm noi norocul ăstor tineri?
- MARIA Nu-l stricăm... îl potrivim...
- GABOR Cu toții v'ați învoit... și tata, și Dochița, și dumneata...
- MARIA SĂBĂU Petru ce, femeie, ți s'a năzărit?
- MARIA (incăpătănată) Uite așa!...
- DOCHIȚA Ai auzit vreo vorbă?
- MARIA Tu să taci din gură...
- GABOR Nu cred că venirea mea...
- MARIA (îndăjită) Ba chiar venirea ta... Ea... ea...
- GABOR Ce rău ți-am făcut?... Am venit să văd pe tata... E un rău?... Și pe dumneata...
- MARIA Să lăsăm asta...
- GABOR Vezi că nu poți rosti prin vorbe obida dumitale...
- MARIA Așa e... n'o pot rosti prin vorbe...
- GABOR Uite, mamă... Ai vrut să ai nepoți domni...
- MARIA Da... M'am săturat de amar...
- GABOR Ei bine, eu îți dau alt sfat... Să facem pe Ioșcuță domn...
- IOȘCUȚĂ Da... da, bade...
- MARIA (desorientată) Cum?
- GABOR Eu n'am copii... Uite îl iau cu mine...
- MARIA (furioasă) Il iei cu tine?...
- IOȘCUȚĂ Da, mamă...
- MARIA Și tu, căne?...
- GABOR Il dau la școală la Pesta...
- MARIA De-aia ai venit?... Să strici rosturile casei?... (arătând pe bărbatul ei) Sau te-a adus el?... Aha! V'ați învoit cu toții împotriva mea... Ei bine, las că v'arăt eu!... (către Ioșcuță) Căne, te-am iubit ca pe cel mai drag copil... și tu, când îți vine bine, fugi?...
- IOȘCUȚĂ (plângând) Mamă...
- MARIA Pleacă!... pleacă!... (Ioșcuță iese)
- GABOR Mamă...
- MARIA (către Dochița) Și tu ce mai stai?... Du-te după iubitul tău... Plecați... plecați cu toții... (lui Săbău) Pleacă și tu... și lăsați-mă singură, singură...
- GABOR Mamă, n'aș vrea să crezi că eu...
- MARIA Tu și numai tu...
- GABOR Ce-am făcut eu?...

MARIA Tu ai făcut toată răzvrătirea asta...
 GABOR Eu, mamă?...
 MARIA Tu!...
 GABOR Cum?... Dar n'am scos o vorbă de răzvrătire?...
 MARIA N'ai scos o vorbă?... Ce, parcă răzvrătirea prin vorbe se pornește?... Nu, băiete... Ci prin duh putred, ca boala molipsitoare...
 GABOR Mamă, vorbești cu păcat... Mă ții tu de străin?...
 MARIA Nu știu... Dar una știu, c'ai adus gând străin, vorbă străină... (*intră Șandor, urmat de Ioșcuță*).

SCENA VI.

Acieași, Șandor.

MARIA (*înfuriată, către Șandor*). Ce vrei și tu acum? Ce cauți?
 ȘANDOR Mamă Mario, am auzit că iar ești necăjită pe mine...
 Spune-mi ce să fac, ca să-ți intru în voie...
 MARIA Să pleci... Să nu te mai văd înaintea ochilor...
 ȘANDOR Păi bine, mamă Mario, ne învoiserăm parcă?...
 MARIA M'am răzgândit...
 ȘANDOR Și pentru ce?
 MARIA (*încurcată*) Pentru ce?... Pentru ce?... Știu eu pentru ce...
 ȘANDOR Pentru că n'am pământ?...
 MARIA Da.... pentru că n'ai pământ...
 ȘANDOR Dar am meserie...
 MARIA Meseria n'are nicio cătare... Pământ!... Eu nu dau fata după un om fără o prăjină de pământ...
 GABOR Mamă, nu te mai înfură în zadar... Am găsit eu împăcarea...
 MARIA Care?
 GABOR Prin urmare, pământul e pricina înverșunării...
 MARIA (*iute*) Da...
 GABOR Ei bine, uite, pământul meu, partea care mi s'ar cuveni mie cândva, o voi vinde cumnatului Șandor... Mi-o plăti-o când o putea și cum o putea...
 ȘABĂU (*cumplit*) Asta nu!... Nu!...
 MARIA Cum nu?
 ȘABĂU Pământul ăla e al tău...
 GABOR Tată, nu-mi mai e de niciun folos... (*cu amar*) Eu pe aici nu mai mă întorc...
 Asta nu!... (*se înneacă, găfâie. Moment de emoție*).
 ȘABĂU Ei bine, mă învoiesc...
 MARIA Mamă... mamă...
 TOȚI Numai dacă Gabor va face pământul vânzător Dochitei.
 MARIA Il fac...
 GABOR Și încă ceva...
 MARIA Ce?... Ce?...

MARIA Șandor să se mute aici...
 ȘANDOR Mamă, nu-mi cere asta... Am și eu părinți bătrâni.
 MARIA Dacă-ți place...
 DOCHIȚA Șandore...
 MARIA Așa se cade... ginerile să-și lase părinții și să se ducă
 după nevasta lui...
 ȘANDOR *(o clipă de gândire)*. Bine... mă mut.
 GABOR Bravo... ne-am învoit...
 MARIA Și acum, la lucru... *(toți pleacă prin fund, afară de Săbău și Gabor)*.

SCENA VII.

Săbău, Gabor.

SĂBĂU Gabore... Gabore, ce-ai făcut?
 GABOR Să fie pace...
 SĂBĂU Gabore, vino-ți în fire...
 GABOR Tată, nu te fărâma într'atât...
 SĂBĂU Gabore, pământul e al tău... Ție ți l'am păstrat...
 Cu dinții l'am păzit... E' vechiul pământ al nostru,
 moștenit din moși strămoși, nu cel căpătat de milă... E
 un dar sfânt, ce nu se poate prețui cu bani... Nu-l vin-
 de, Gabore...
 GABOR Tată, prea crezi în pământ...
 SĂBĂU N'ai înțeles, că pentru asta te-am chemat?... Să-ți
 pleci urechea la pământ și să-l rogi de iertare... Tu
 poate îi auzi din nou glasul cel bun de odinioară...
 GABOR Zadarnic... Urechile mele aud alte glasuri... mai înăl-
 țătoare...
 SĂBĂU Gabore, Gabore... *(il trage în jos)* Vino, să îngenun-
 chem și să ne rugăm smeriți, lui, pământului, de iertare.
 GABOR Tată... tată...

(cortina).

INALȚARE SPRE MOARTE

de PETRE DAMASCHIN

Clipa întoarcerii în mine
Când pas și glas mi-apartine,
De gând pământean mă desparte
Și'n chiot mă'nalță spre moarte.

Vagabondez în mine aerian
In cântec de himere și cucușea
Și'n descântec de vraci pe măidan.
Trecerea în moarte e prea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deplină în prăvăliri de lumini.
Frâng zarea streășină la ochii plini
De smoală, arunc curcubeu
Iubirea și cântecul meu

Și mă risipesc în necuprins
Infășat în pânza lunii de borangic.
Sufletul mi-e plicandru stins
Și inima un poliedru mic.

Petre Damaschin

CAPACITATEA

de H. ST. STREITMAN

Nici capacitatea cea mai consacrată nu face atâta caz de competența în genere și de propria ei destoinicie îndeosebi ca impozantul competent de ocazie.

Cine e cu adevărat o capacitate se complace dimpotrivă într'o atitudine critică față de materia pe care nu ostențe s'o cerceteze în toate sensurile și în toate amănunțele! Li cunoaște de aproape limitele, neajunsurile, dezamăgirile. Are destulă libertate de spirit de a se și amuza pe seama pedanteriilor și înfumurărilor ei. Bucuros se folosește de primul prilej pentru a se sustrage despotismului ei ursuz. Și nu odată resimte ca o insuportabilă povară reputația care l-a clasat printre premianții întâi ai vieții.

Dealmintrelea, trebuința sa aproape irezistibilă ca măcar din când în când să evadeze din severa disciplină a specialității pentru a vagabonda prin văgăunele înflorite ale utopiei sau și pentru a se arunca cu ochii închiși în vârtejul patimelor, constituie de mult o fertilă temă dramatică, — dacă nu un subiect de comedie bufă. Dinsul cel dintâi îi suportă anevoe pretențiile de infailibilitate. Dacă mi s'ar abate vreodată să fac și eu literatură, n'ași ezita să-l iau drept termen de comparație și ași zice ca ceva de sine înțeles: Sceptic, blazat, flegmatic ca un om competent... El toată răspunderea, toată asprimea, toată intransigența, și-o rezervă pentru dânsul, cași cum ar avea ceva de ispășit față de sine însuși, iar colaboratorilor și subalternilor li este un tovarăși atent, prevenitor, indulgent. Nu mi s'a întâmplat încă până azi să dau de-o capacitate reală, verificată, autentică, în privința căreia să nu fie toată lumea de acord că este un gentleman.

Ceace, nici cu prețul de a depăși limitele extreme ale exagerării decente, nu s'ar putea spune despre capacitatea improvizată, — oricât de superstițios ar fi respectul ce-l purtăm coincidențelor și conjoncturilor rectificate...

Nu zic, capacitatea de contrafacere poate fi în felul ei un om foarte cum se cade, un cetățean onorabil, pururea în curent cu dă-

rile către stat, județ și comună și cu cotizațiile la club. Cu timpul, tot încasând, punând „de o parte” și fructificând, prinde a se împeni, lățindu-se și îngroșându-se ipopotamic, iar onorurile se lipește de el ca muștele de — nu știi ce. Ba, la un moment dat începe să-i dea mâna ca unele demnități și omagii să le mai și refuze, pe motiv de — eleganță morală...

Gentleman, însă vezi, asta l-a ferit Dumnezeu să fie. Este singurul titlu la care nu aspiră. Fiul său, da, acela va candida într-o zi, și încă cu insistență, la rangul de gentleman, — bine înțeles dacă nu'și va risipi bunătate de moștenire.

Capacitatea de contrabandă nu se poate îndeajuns admira pe ea însăși că, odată cu „competința” cu care te miri cum și când a pricosit-o imbecila loterie o soartei, a isbutit să'și anexeze la perfecție protocolul corespunzător plus morga respectivă.

Jumătate îngrășându-se din lefuri princiare precum și din transacții manipulate, în numele cunoscutelor interese superioare și permanente, cu energicul concurs al unor vizionari pe cât de naivi pe atât de îndărătnici; jumătate umflându-se în pene în virtutea unei competențe cunoscută numai din auzite, valorosul chili-pirgiu nu întârzie a deveni un personaj voluminos și firește respectabil. Iar competențe veritabile, capacități sută în sută, valori evidente îl solicită, îl roagă, îl imploră să li facă onoarea de a se pune în fruntea lor, reprezentându-i, prezidându-i, dându-le directive, și eventual muștrându-i. Ca și cum n'ar ști toți, absolut toți, ce plămadă de om este, cari îi sunt aptitudinile, pe ce scări s-a urcat deabușeala, pe ce uși s-a furișat și ce fel de mână a sărutat cu extaz de slugă sentimentală.

Are cineva obiecțiuni de făcut, contestații de ridicat, socoteli de cerut, revizuiri de propus? Nimeni. Nici chiar cei mai de aproape colaboratori cari îl cunosc pe toate fețele. Ori de câte ori falnic și fălcos ia cuvântul de la înălțimea situației sale de acum care l-a sacrat capacitate și conducător, aceeași întrebare și-o pun atât egalii săi în grad cât și cei în subordine: „—De ce animalul acesta diform nu are măcar inteligența să recurgă la oficiile bine plătite ale unuia care e în stare să așterne pe hârtie un text ca lumea, ci în mizerabila lui sgârcenie și în precupețeasca lui meschinărie se lăcomește ca pentru un blid de linte un biet salahor să-i furnizeze o proză plată, banală, insipidă?”

Ca toți uzurpatorii de format microscopic, competentul dintr-o zi — sau și dintr-o noapte! — simte, miroase, ghicește tot ce se spune, tot ce se crede de indecenta lui cocoțare în vârf de pirami-

dă. O fi având omul intuiția unei eventuale prăbușiri precum și cutremurătoarea presimțire a posibilei revizuirii a unor foarte fructuoase operațiuni. Nu este exclus că oride câte ori vine vorba de control și sancțiuni tresare, gândindu-se cu groază la vremelnicia situațiilor celor mai bine consolidate. De douăzeci de ani, de când a început cutremurul zilnic al societății capitaliste concepția relativistă câștigă tot mai mult ca întindere și adâncime. Nu sunt de parte de a crede că Einstein s-a pretat unei diversiuni vrând să abată relativismul, exclusiv, pe câmpul fenomenelor fizice și cosmice. Imi închipuesc ce trebuie să se petreacă sub fruntea lui îngustă, gândindu-se la dezolarea decăderii în trista sub-mediocritate de odinioară.

Se teme, se înfioară, îi țiuie urechile, fața buhavă-i se sbârcește de emoție și neliniște când strigătele de revoltă împotriva non-valorilor victorioase se întetesc, dar nu este și nu va fi în stare să tragă consecințele. Continuă a paradă, a plastronă, și mai ales a prezidă, — marea voluptate a vieții sale, de când s'a trezit competent, fiind președinția. Nu omni-prezența sa la conferințele speciale din țară și din străinătate, a depune solemn și grav memorii de care este complect nevinovat, și a se recomanda drept specialistul de frunte prin care trăește, respiră și, se afirmă o ramură de producție așezată în întregime pe baze științifice... Abia aștept să-l văd ministru într-un guvern de competențe, făcând parte și dând tonul în delegația economică.

Mistificare? Numai asta nu. Bună sau rea, binefăcătoare sau dăunătoare, sinistră ori amuzantă, de la Dumnezeu ori de la diavol, mistificarea este o artă, și ca atare nu-i este dat oricui s'o exercite cu îndemănare.

Mistificarea cere negreșit farmec personal, ingeniozitate, prestanță, luciditate, prezență de spirit, umor, o prestigioasă cunoaștere de oameni, și mai presus de toate o foarte mare doză de simpatică îndrăzneală. Mistificatorul, jumătate artist, își ride atroce de încrederea ce izbutește să și-o capteze, dar și mai amarnic se joacă cu nervii săi proprii pe cari zi cu zi îi încordează până la plesnire. Riscă totul pe o singură carte, mult mai mult însă îl pasionează emoția de tot momentul a aventurii de cât îl încântă succesul final. Pentru că mistificarea nici când își atinge pe deplin ținta nu este complect terminată. Nu oricine se poate încumeta a întreprinde o acțiune atât de complexă și febrilă cum este mistificarea. Așa ceva presupune o altă factură cerebrală, un alt aluat, de cât moneda umană curentă. Cu acompaniamentul melodiei infinite a nervilor

în vibrație, mistificatorul savurează deliciul atâtor voluptăți, nimic însă din beatitudinea liniștei.

Urmărit la fiecă pas de priviri întrebătoare, competentul de ocazie nu construiește o situație nouă făcută din imaginație, impostură și bravă îndrăzneală, pe care s-o apere cu toate resursele unei inteligențe sprintene, șolticărești. Întreg aportul lui personal se reduce la graba cu care, așa cum se găsea, s-a strecurat sau a fost vârat în hainele altuia. O productivă dar lamentabilă deghizare a unui biet figurant falot, anost, anonim, în rolul unui protagonist. Una din acele vulgare substituiri, pe care mai înainte de cei mai sagaci observatori le descoperă — ușierii și ceilalți oameni de serviciu, cari le înregistrează cu o mută dar feroce ironie. Confuzia valorilor n-a început toată după războiu și răspunderea ei n-o poartă în întregime oamenii noi...

Și totuși... Totuși printre numeroșii idoli vechi și noi propuși cu insistența devoțiunii noastre puțini sunt cari să stea atât de înfipt pe piedestalul lor cum stă Competentul nostru. În cutremurul prelungit și tot mai asurzitor ce-l trăim se vor prăvăli, spărgându-se bucăți, mulți zei adevărați și falși. Cariera de zeu, deși nu tocmai supra-populată, a devenit și ea foarte aleatorie. De cine sunt ferm convins că nu se va prăbuși, și că chiar prăbușit se va recompune, este el. Locul lui este asigurat în toate vremurile, mai cu deosebire în vremurile de „adâncă prefacere”.

De aceea mă și mir atâta când de la distanță îl simt cum îi bate inimioara de temere și nesiguranță sub triplul strat de grăsime și decorații. Cine să-l ia de piept și să-l scuture? Domnia lui e din toate epocile.

H. T. Streitman

DOUA POEZII

de R. HAN

RENAȘTERE

*Renaște-voi în fluer scurt de soc,
In pasări iuți printre frunzare,
In curcubee adâncite'n zare,
Renaște-voi în fir de busuioc.*

*Renaște-voi pe culmi, în vie,
In boabe negre și'n fluturi mici,
In fân cosit cu pitulici,
Renaște-voi într'o păpădie.*

*Renaște-voi în tulpini de in
Mai alb decât neninsa zăpadă,
Renaște-voi în ploaia ce-o să cadă
Pe flori de piersic și pe flori de crin.*

*Renaște-voi într'un sirep breaz
Dus într'o țară cu alt pământ,
Renaște-voi într'un legământ
Făcut într'un târziu la necaz.*

*Renaște-voi în ceară și'n miere,
Intr'o mireasmă de salcâm ușoară,
Renaște-voi în cântec de fecioară
Venit în somn ca o părere.*

UMBRA INIMII

*Umbra ce mă ține vie,
Inima mea de-acum,
E'ntunecatul semn de fum
De pe radiografie.*

*Pe jelile lumii azi plimb
Ochiul străin tot mai mult.
Urechea mi-astup și n'ascult
Din zi în zi cum mă schimb*

*Când bonzăe-ades solitar
In fior fulgerat din nimică,
Din somn, din vis și din frică,
Al morții negru bondar.*

R. Han

O JUMATATE DE OM

— FRAGMENT —

de LUDOVIC DAUȘ

Gazda de pe Labirint i-a dat o scrisoare. Pe plic stă năclăită în tuș pecetea poștei din Fălticeni; adresa are slova tremurată a tatălui său.

— Infârșit a binevoit să-mi scrie! mormăe Traian Belciu cu buzele strânse.

Și nu se bucură.

Ba nici nu-i curios.

Știe că nu e de cât o scrisoare inutilă, ce nu-i va aduce nimic. Totuși aștepta un răspuns la alarma celor trei cărți postale trimise de el... Da, i-a scris tatălui său, dar numai, așa ca să-l pue pe cărbuni, să-i sfredească inima cu vina nemerniciei și neputinței lui față de fiul plecat pentru studii și gătit de nevoi materiale. Cit nu-i răspunsese încă, era furios că nu-i scrie, furios că nu reușise să miște nici o coardă în el, furios că nu are sub ochi, violet pe alb, — căci tată-său nu scrie decât cu cerneală violetă, — bilbielile lui de om decăzut și bețiv. N'ar putea pune mina în foc ca Scevola, — vai! cum îl mai urmăresc amintirile din liceu! — că n'a sperat, că în cele din urmă prin cine știe ce minune, bătrînul va renunța la citeva clondire, și asta, nu din cine știe ce sentiment de duioșie părintească, ci așa, ca să și-l ia de pe conștiință, spălându-și minile ca Pontiu-Pilat.

— Na! iar căzui pe comparații școlare! se dojenește rîzând, și întru nimic grăbit să afle conținutul scrisorii, o lasă nedeschisă pe masă, ia o sticlă și merge de-o umple la cișmeaua din curte.

Se'ntoarce, bea.

Răsturnat în scaunul proptit pe picioarele dîndărăt pregetă, cîntărîndu-și șansele:

— Scrisoare subțire, fără nici un conținut pipăibil, iar plicul

neglijent lipit, cu lipsa de teamă a trimițătorului care n'a închis în el cine știe ce taină, ori bani.

Așa dar nici de data asta! Nici cel puțin un pol!

Crispat, cîriie:

— Să văd, ce'ndrugă boșorogul.

Ia plicul și-i rupe indolent marginea. Aruncă o privire distrată pe scrisoare, apoi devine de-odată atent.

Se'nvîrtise bătrînul. Prefectul, surprins într'o toană bună, i-a acordat un ajutor din fondurile județului. Două sute de lei!... A chemat pe aprod și'n fața lui i-a dat banii și l-a trimis cu mandatul la poștă.

Pufnește:

— Atît mai trebuia să-i fi dat tatei paralele!

De bucurie schițează cîțiva pași de polcă în jurul mesei. Aproape să se dea și de-a tumba prin odaie.

Două sute de lei!

Cînd oare o să-i sosească mandatul?

La ce oră?

Nu trebuie să plece de-acasă.

Va aștepta pe poștaș... Așa! Și se întinde pe pat.

Nu se simte comod.

... Ca proiectat de un rezort, — nu al patului, căci salteaua-i de lină, stă pe stinghii de scînduri, — se precipită la lucarna mansardei și caută în stradă...

Două femei pașnice. Un oltean mut, cu cobilițele deșarte.

Nerăbdarea îl sîcîie. Doar biletul de identitate, pipăit la pieptul hainei, i-o mai potolește. În cele din urmă, după ce se asigură și de scrisoare ca de-o mărturie în plus, își ia paltonul pe umeri, scoboară scara în fugă și se înfige în poartă.

Va aștepta pe factor, de-o fi să stea așa și până'n noapte...

Dar de ce-o fi întărziind atît? Nu s'o fi rătăcit mandatul? Nu i-or fi greșit cumva adresa?

O citește cu luare aminte pe plic.

„Domnului Traian Belciu, student în drept, strada Labirint No. 70, București”. Așa i-au scris-o desigur și pe mandat „Student în drept”... Nu le-or fi dat prin gînd cumva celor de la poștă să-i îndrepte banii la universitate?... Nu zău... atît ar mai trebui!..

De grijă i s'a jilăvit fruntea. Desface din nou scrisoarea, citește.

„Prefectul... două sute de lei... aprodul”....

Tot ce a citit și întîia oară...

Dar mai e și o pagină întreagă necitită încă.

Strimbă din gură.

Banii importă, — restul, pălăvrăgeală!

Din întâmplare și restul îi aduce ceva nou.

Ruda lui dinspre mamă, fostul consilier de Curte Andrei Foti — probabil din acel impuls pe care-l au bătrînii de-a vizita locurile natale ca nu cumva să-i surprindă moartea înainte de a fi făcut un pelerinajiu improspător al impresiilor din tinereță, — fusese prin Fălticeni, vizitase prietenii demult uitați, se interesase de toate rudele iubite cîndva, sau ignorate și, în această cursă de apropiere și infiltrare, îl descoperise și pe Iordache Belciu și-i înlînsese mîna. Expansiuni în privința Coanei Sevastiței, că ce-a avut de s'a prăpădit de tinără? că era frumoasă și bună, că avea o nobleță naturală vădînd pe Stămățești...

Urmărește enervat poliloghia paternă.

Ce pot vorbi împreună doi ramoliți bătrîni, și ce-i dator el să le citească conversația, chiar și în jurul defunctei lui mame? Sint doar șase ani de cînd a dus-o la groapă. Era o zi caldă de primăvară... O gripă rău căutată o'ntorsese într'o pneumonie... Și a murit și de inimă rea din pricina lui Iordăchies al ei căzut pe miinile parchetului. Vai! și cum îl mai apăruse față de rude... Soție îndrăgostită, ce să-i faci! Prin ea aparențele fuseseră salvate și legăturile cu Strămățeștii păreau definitiv sudate. Dorise aceasta și dintr'un reflex al presimțirii că Traian al ei nu avea nimic de sperat din partea tatălui său și că singura cheazășie nu putea fi de cît rudele ei de sînge. Scumpă iluzie îngropată pe perna pe care a închis ochii. Unchi, frații și verii ei, au revărsat, ce-i drept, din plinul pungilor, bani destui pentru o înmormintare cu un vlădică și șase popi. Ba chiar i-au împodobit sicriul și carul cu coroane de trandafiri și liliac alb și, au îngropat-o lingă mama și tatăl ei, în cavoul familial. Lui Iordache Belciu, însă, nu i-au mai întins mîna, au vrut să-i ia copilul și, la refuzu lui, s'au dezinteresat de-amîndoi.

Trăește o secundă, toată drama excluderei sale din familia mamei și vede parc'aveva pe verii lui spilcuiți și pomădați, îmbrăcați în hăinuțe de catifea cu nasturi auriți, ori în haine tăiate din alte stofe scumpe, călărind pe ponei, coborînd din echipagii, obraznici, siguri de ei, ocolindu-l și zvirlindu-i „că nu stau de vorbă cu el”, ori măsurîndu-l cu un aer de dispreț pentru bătăria lui, pentru că eră îmbrăcat prost, pentru că avea ghetele nefăcute, ori urechile nespălate, sau pentru a-l fi surprîns suflîndu-și în degete nasul, în lipsă de batistă. Dar scena din timpul unei recreații, la liceu, cînd văru-său Emil

l-a arătat c'o bucurie plină de venin, colegilor, strigând cât îl ținea gura că are păduchi!

Sub insultă a văzut roșu și a tăbărit asupra javrei, dar tot el a ieșit bătut. Văru-său contractase doar prietenii cimentate cu trătății din panerul unui turc care da țircoale liceului cu alviță, mere înghețate în zahăr, susan, ori bragă. Și iac'asha!... drepturile celui cu mai mulți biștari!

A doua zi, virf la toate! Tatăl lui Emil a apărut în curtea liceului și l-a luat la palme. Directorul a deschis o anchetă. Declarat „murdar” și cu „păduchi” s'a trezit dat afară pentru două săptămâni, din școală.

Astea's toate relațiile lui cu familia! Și tată-său care se induioșează de apariția lui Andrei Foti, podoaba aceea de unchiu fost Consilier de Curte!...

— Auzi prostie! se'ncruntă indignat. Eu, dac'aș fi fost în locul tatii, l-aș fi dat pur și simplu afară.

Inchide furios pumnul, și face mototol scrisoarea. O desface, totuș din nou ademenit să-i afle finalul.

— Ei, da știi că-i nostim!

Consilierul s'a propus singur să facă ceva pentru nepotul înscris la drept și care va fi ca și el, cîndva, procuror, președinte de Tribunal, Consilier de Curte dacă nu chiar Consilier la Inalta Curte de Casație. A scris deci, cumnatului său Vasile Ionescu-Bozeni, mare petrolist, vice-președinte al Senatului, om cu influență enormă, și a cărui soție, vară de-al doilea cu Sevastița, îi e de fapt mătușă, așa că și Ionescu-Bozeni îi e unchiu prin alianță. Stă în strada Cozma No. 3 bis, în dosul Legației Germane. Scrisoarea fusese expedită, acum trei zile, recomandată, așa că omul e înștiințat. Să meargă numaidecât la el, căci n'are să regrete. Bozeni, cu legăturile lui, îi va da o mîină de ajutor. De-acum s'a făcut, viitorul îi este ca și asigurat. Nu poate să-i spue de cit: „noroc băete! și sărutări multe”.

— Sărutările puteai să ți le ții, scrișnește între fălci și însăilă, pentru a nu știu cîtea oară, cu privirea Labirintul, în căutarea silueții cu șapcă și geantă.

Omul dorit nu se vede.

— Poștă romînească! își zice și-și răsfrînge în afară buza de jos. Clatină puțin capul:

— Care va să zică, pîrț!

Indoae scrisoarea încet, și o pune în buzunar.

— Vasile Ionescu-Bozeni... Hm! E de văzut dac'o să binevoesc să merg la imitația asta de unchiu!

II.

Cele două sute de lei*) le-a cheltuit în bună parte din prima zi: treizeci și cinci lei gazdei ca să-i mai închidă gura; paisprezece pentru o cămașă, câteva gulere și-o izmeană; șaiszeci și cinci pentru un rînd de haine cumpărate gata pe Șelari; patru pentru o cravată roșie cu puchiței albi; unsprezece pentru o pălărie, plus douăzeci și trei risipiți pe șprițuri, țuici ori popasuri la restaurant, cofetării și cafe-nele, — nu mîncase doar de-atîta vreme după pofta lui! — șapte restituiți unor colegi ca să nu-și piardă creditul — și trei pentru plăceri innavuabile c'o festișcană care i-a făcut cu ochiul pe strada Plevnei. Făceau în totul una sută șaiszeci și doi de lei, cheltuială ce i-a tăiat curajul în chiar momentul cînd îl îmbiau niște ghetete din vitrina prăvăliei pe Carol. Ce să facă?... S'a oprit la un cîrpaciuc dosit în șandramaua unei prăvălioare din piața Sf. Anton. Un leu și jumătate ca să-i baie în cue niște petece drept în mijlocul pingelelor și pe cari călcă, prost echilibrat, ca pe noduri, mai ales că n'a consimțit să mai dea șapte zeci de bani să-i îndrepte și tocurile.

Deci o sută șaiszeci și trei de lei și cincizeci de bani, așa că nu i-a mai rămas de cât treizeci și șase de lei și o băncuță, adică mai nimic socotind că e și mină spartă.

Dar cursurile, ca să-și prepare examenele, taxele, „Dreptul Român” pe care colegul păcălit de el stăruie să i-l restituie?...

Rămâne uluit, numai gîndindu-se. Hotărîrea-i, de-a nu apela la protecția lui Vasile Ionescu-Bozeni i se evidențiază ca o prostie și încă una gogonată!...

E sîmbătă...

Sîmbăta, omul, prin firea lucrurilor, e obosit după o săptămîină de agitații și muncă în trepidația Capitalei... Agitații și muncă! Vorba vine, căci bogații trăesc ca parazii de-a gata. Dacă se agită, e ca să-și închipue că fac ceva. Muncă? Aș! Scamatorie, giumbușlic! Da! giumbușlic!...

Il amuză neromînescul sunet al silabelor din cuvîntul prins de la doi misiți de grîne, cari jucau toată ziua table în singura cofetărie a Fălticeniilor. Giumbușlic!... Gium... buș... lic!... Și-l vede pe unchiu-său, Vasile Ionescu-Bozeni, — cum i-o fi fața? — dîndu-se peste cap în plină incintă a Senatului, c'o tînichea aninată de pulpana redingotei și cu zurgălăi la urechi, cum vrea el să-i stea mai bine unui vice-prezident al maturului corp. Citise într'un ziar la Imperial, cafeneaua lui Kübler, că în ajun Bozeni vorbise într'o ședință

furtunoasă, demonstrând că e o crimă că reformele s'au oprit la improprietățile făcute sub Cuza, și că trebuie îngădită a-tot-puțernicia latifundiarilor cari au dezertat de la misiunea lor, întrucât și-au dat moșiile pe miinile arendașilor.

Discursul, ilustrat cu exemple impresionante, dinamic și patetic pe alocurea, stîrnise vilvă, mai ales că venea de la un corifeu al partidului la putere și pusese într'o situație penibilă banca ministerială. Student sărac, prin simpla logică a situației sale, ar fi avut toate motivele să admire gestul de independență al omului în care avea să-și concentreze toate nădejtile. Dar el așa voia, să-l vadă pe unchiul său, ridicol, și măscăriciu. Prinseseră graiu în el rezidiurile vieții lui de pînă mai ieri. Silniciile îndurate de mic îl imboldeau să se răzbune prin expresii și imagini dacă nu altfel. Oh! și cum se mai complăce savurînd iluzia că Vasile Ionescu-Bozeni juca roluri în farse în cari gesturile lui nu erau de cît un sinistru și deșanțat giu-buș-lic!...

Ori cum (trebuie să fie precăut. E în interesul său să-l găsească pe Ionescu-Bozeni în dispoziție bună. A merge la el Sâmbata i se pare riscat.

Duminică? Omul se odihnește poate.

Luni? S'a deșteptat tirziu și nu se place în oglindă din cauza unui guturau ce i-a aprîns nasul ca un ardeiu.

Marți?...

Oh! Cine'ncepe ceva Marțea?...

În sfârșit, Miercuri iată-l gata pregătit.

Și-a pus un guler curat și cravata roșie cu puchiței albi, lățind-o tare, să ascundă piepții de hasa proastă și pătați de cafeaua cu lapte luată în ajun. Paltonul și l-a periat cu a măturică udă și i-a în-negrit, cu penița muiată în cerneală, părțile prea roase. A dat zece bani unui turc să-i lustruiască ghetetele și l-a răsplătit și cu câteva semilune pentru că, nemulțumit, i-a mai cerut un gologan de cincî.

În fața casei de pe Cozma No. 3 bis, întîrzie și se'nvârtește ca un detectiv, ori ca un agent de poliție venit să aresteze pe Vasile Ionescu-Bozeni. Ochi îi ține zgîiați la fațada mare, impunătoare, cu două urne de piatră la scară și cu o marchiză gălbuie rotită ca o coadă monstruoasă de curcan. Ferestrele au ochiuri mici, opace și urcă în romburi într'o armătură metalică.

E impresionat și de curtea largă, pătrată, cu două porți și grilaj înalt de fier la stradă, și cu pavajul în semicerc pe dinaintea scării de la o poartă la alta.

Acu-i acu!

Intră hotărît pe poartă, urcă scara.
O gură de leu îi indică veriga soneriei.
O apucă, trage.
Inima îi pulsează precipitat.
Așteaptă mult, fără nădejde. Să mai sune? ... Ah! i se ... pare...
sau?
Vine cineva să deschidă.

III.

Prin ușa crăpată cât un lat de mînă, îl întâmpină doi ochi mici, sfredelitori și un virf de bărbie pe-o fundă neagră, dintr'un guler scrobît și drept. Fruntea, umerii obrazilor sînt pe jumătate tăiați de marginile canaturilor groase de stejar ce caută parcă să se strîngă la loc.

— Doriți?
— Domnul Ionescu-Bozeni.
— Să văd... Vă rog, pe cine să anunț în caz că domnul e acasă?
— Cred că mă așteaptă.
— Da-a... Dacă binevoiți dați-mi cartă dumneavoastră de vizită.
— Cartă?...
Se preface a căuta și întârzie mîna în buzunarul portofelului absent.

Feciorul a 'nțeleș.
— Lăsați... Numele D-voastră?
— Traian Belciu.
— Domnul Traian Belciu... Mă iertați... Viu numaidecât.
Canaturile ușei se lipesc la loc, și cheia s'a și întors în broască.
Acum așteptarea e ceva mai lungă.

Gura leului care ține veriga soneriei, are un rictus, a bătae de joc. Pe cîți nu i-o fi văzut așa, așteptînd, apoi măturați de pe scară de răspunsul slugei: „Domnul a ieșit!” sau: „Domnul vă roagă să-l iertați, căci are de lucru.”

Presimte. I se va întâmpla întocmai. Prea a fost naiv luîndu-se după balivernele tătîni-său și fostului Consilier de Curte! Un ajuns, acest Vasile Ionescu-Bozeni! Ce să-și bată capul cu un pîrlit de nepot venit să-i solicite sprijinul?... I-o și fi spus slugii: „Nu-acasă!”

Dar ușa se redeschide, de astă dată mult mai larg, și-l soarbe într'un antret, unde-l întâmpină verdele a doi palmieri și brațele a

două cuiere cu oglinzi Spre interior, un perete de geamuri înflorate servește de fundal feciorului care, rigid și solemn, îl așteaptă într'o jiletcă neagră vărgată cu roșu.

Se simte oarecum stinjenit sub privirea slugei. In Fălticeni lui patriarhali n'a întilnit niciodată atîta ceremonie...

Abia dacă se dumirește să-și scoală pălăria. Și rămîne cu ea în mînă.

— Vă rog domnule, paltonul! îl trezește un glas mut.

— A... da!...

Două brațe se întind să-l ajute sub cenușul unor ochi cari-l turbură.

— Nu... mulțumesc.

Cum să se dezbrace cînd căptușala îi e ruptă?

Și din cuier îl desfid o blană lucioasă de samur și un palton negru căptușit cu mătasă... Dacă cel puțin feciorul n'ar sta așa înfipt lingă el!

Minut greu, ca o crampă...

Însfârșit își smulge trunchiul din haină și și-o strînge așa fel încît fața să acopere căptușala. Dar ce ghinion. A scăpat-o din cuier din cauza acățătoarei rupte. Pînă s'o ia de jos s'a și precipitat sluga și-o ridică cu zdrențele'n afară... S'a făcut stacojiu, de parc'ar fi primit palme...

* * *

E'n hall.

Înaintează grijuliu pînă'n dreptul unei mese rotunde de mahon strînsă de-aproape de-o canapea și două fotolii.

— O să mai așteptați, îi spune feciorul. Domnul e încă în bae.

Și-l lasă.

Stă un moment fără să s'așeze și se uită împrejur.

Lumina cam îndoelnică: opacă dinspre antretul din față, sinilie dinspre geamurile unei încăperi ce se deslușește a fi o seră. Plafonul foarte ridicat, stucat și cu un luminător prin care soarele semprăstie lăptos. Pe pereții tapetați, tablouri în rame aurite: un car cu boi, niște femei goale pe-o plajă, un cap roșu de ovreiu imperciunat, o șatră, o maică bătînd toaca, oameni lingă un foc, noaptea, în fața unui cean...

Are sentimentul că nu trebuie să stea în picioare și se lasă pe marginea unui fotoliu.

Un mic zgomot.

E cineva care vine...

Țîntește urechia, atent.

Poate i s'a părut, — că nu se mai aude nimic.

Caută să-și formuleze cum are să se adreseze lui Bozeni. . . dar nu prinde nici a formulă prielnică. . . In creer i s'a făcut un vid.

Cu mina trudește unul din brațele fotoliului, — puțin, căci iar aude pași.

Intoarce capul.

In cadrul geamurilor sinilii a apărut o fetiță destul de răsărită, și totuș nu bine fixată pe limita de unde fetele iau un aspect de domnișoare. Poartă breton. Părul blond și cu cărare, e tras spre ceafă și strîns într'o coadă groasă. Rochița „olive”, cu guleraș și manșete de linon alb.

— Fîica lui Bozeni: prubluuește el.

Și, ridicându-se din fotoliu, se frînge într'un salut de slugă.

Fata nu-l observă, ori se face că nu-l vede.

Dreaptă, cu mișcări ce au ceva mecanic și silit, străbate încăpearea și cu ochii țintiți drept înaintea ei, dispăre pe-o ușă opusă celelea pe care a intrat.

Acum el e din nou pe marginea fotoliului.

Cîteva acorduri de pian se desfiră, din odaia de-alături, apoi notele se afirmă, se leagă patetic.

E-o melodie ce-l prinde și-l răscolește. I se pare că a mai auzit-o cîndva.

Da. . . . o recunoaște. . . Musica prohibita. . . O cînta la Fălțiceni, o fată căreia îi făcea curte.

* * *

N'ar putea să precizeze cît timp a stat ascultînd. N'a surprins nici o ușă deschizându-se, dar s'a trezit în stînga lui cu un omuleț scund, chel, cu mustața creață, de-un roșu spălăcit în sur, și cu niște ochelari de aur pe un nas lung. E în pijama de catifea cu reveruri și brandeburguri de mătasă și în picioare cu pantofi de noapte, de lac. Pare chiar jovial, în dezacord cu oratorul culminant ce și-l inchipuise.

— Te-așteptam. Mă întrebam chiar de ce n'ai venit până acum. . .

Ii ia amîndouă mîinile și i le stringe afabil:

— Bravo, nici nu știam că am un nepot atît de simpatic. Ia să vedem, ce-am putea face de-o-camdată?

Și prinzându-i talia cu brațu îl duce la el în birou.

Scurte întrebări, răspunsuri, — însăilarea unei mai de aproape cunoașteri. . . Nu-i va căuta o funcție. Nu-i place să ceară de la nimeni, mai ales acum după discursul de la Senat care-a creat o răceală între guvern și el. Și-apoi, e bine ca un student să nu lipseas-

că de la cursuri, să nu fie întru nimic stingherit de obligațiile unei slujbe. Ce'nvață? Dreptul și e și elev la Conservator!... De ce la Conservator?... Oh! nu-i cituși de puțin nevoie pentru-a fi bun avocat de declamație. Ea, dimpotrivă, poate să-i strice. Cunoaște, nu-i așa, ieșirea violentă a lui Maiorescu și disprețul lui pentru retori și limbuți. Insfârșit... fiindcă-i place... Dar nu se va face actor, nu-i așa?... Teatrul e degradant, nu duce la nimic. Sint și excepții, dar cine-i sigur că va fi tocmai el excepția? Și chiar așa fiind ce-au cules un Nottara ori Aristiza pe urma talentului lor? Carierile se fac pe pământ bătut, nu pe fantezii... Cu voință și muncă...

— Bune, toate bune! își zice el pe jumătate atent la năvala de vorbe a avocatului. Dar pînă una alta ce mănînc?

Dă din cap, surîde, aruncă o mulțime de „da” și de „desigur” dar, îl găsește pe Bozeni grotesc în pijamaua lui, așa cum și-l închipuise. Și-l ocărăște în gînd convins că pînă în cele din urmă nu-i va face nimic, că-i un măsluitor de vorbe goale, unul din tipurile în serie fabricate de politicianism.

Dar imediat îi vine replica:

— Uite ce m'am gândit. O să-ți cer să-mi dai săptămînal, două ori trei din orele d-tale disponibile. Am unele acte de făcut, după niște formulare tip, în vederea unor consolidări de terenuri petrolifere. Imi trebuie cineva care să-mi ție în ordine dosarele. Sper că-i vrea să mă ajuți.

— Bucuros.

— Așa.

Și omulețul cu ochelari de aur pe nasul lung, ia un plic de pe birou, trage un sertar, bijbiie ceva înăuntru, rîde:

— Și eu am fost student și știu ce'nseamnă cînd întirzie uneori mandatul de-acasă. Ce zici?

— E foarte displăcut.

— Da, foarte displăcut, adesea chiar tragic. Așa fiind... te rog să-mi dai voe...

Și-i întinde plicul îndoit și puțin burdușit.

Dar el n'are încă deprinderea să ia.

Ezită, pleacă ochii.

— Un prim acout pentru lucrul pe care-o să-l începi, îl momește Bozeni.

Și punându-i plicul în mână:

— Nu-i nici o rușine, tinere, să iei bani pentru munca la care te angajezi. Banii și munca sînt cea mai temeinică bază a legăturii dintre oameni, rude sau străini. Astăzi ce avem? Miercuri. Să vii

Duminică dimineață ca să-ți arăt ce ai de făcut. Vei dejună cu noi. Soția mea va fi încântată să-și cunoască nepotul. Nu te mai rețin. Sunt așteptat la o consfătuire politică.

Intovărașit de Bozeni care-l petrece în hall are surpriza să dea de tata pe care-o mai zărise și care de astă dată îi întâmpină.

— Și verișorii cari nu se cunosc! exclamă tatăl c'o voioșie caldă.

Și desmierdîndu-și odrasla:

— Fii-meă Simona! Domnișoara face conservatorul ca și dumneata însă acasă. E pasionată de pian.

Mîinile tinerilor abia de se ating; două trei replici printre dinții strînși și cunoștința-i făcută.

— Bună ziua.

— La revedere. Așa dar pe Duminecă.

— La ce oră?

— Pe la unsprezece.

Feciorul îl așteaptă în antret cu paltonul deschis. Din zdrențe înc'o pereche de palme îi înroșesc obrajii...

Dar respiră ușurat văzînd că ușa de la hall e închisă.

Nici ochii Simonii și nici ai tatălui ei să vadă.

Intră în zdrențele căptușelii și-și îmbumbie grabnic paltonul.

În stradă, scoate din buzunarul surtucului plicul dat de Bozeni și caută în el.

Patru hîrtii de cite o sută!

PESCARIILE CANTA

de E. AR. ZAHARIA

dlui M. G. SAMARINEANU

Plutind pe fluviul cu mâl și stuh românesc înspre deltă
Pe unul din vapoarele negre ce poartă grâul spre mare
Pe 'nserat mașinele răsuflă din rărunchi, stohnind ca niște vaci
Și se pierd prin vegetația superbă ca un monstru călare.

Pe de lături malurile cu mâl gros și faună deasă,
Malurile cu lunci, cu pescari și cu corturi în fața cărora ard focuri
vicioase.

Pe'enserat nemișcați ca mumiile, pescarii, legănându-se cântă.
Ochii lor privesc departe peste vreme ca'n delir și uitare.

Sunt cântece vechi, dârze, cântece de stepă roșă ori linc,
Uneori duiioase ori triste, monotone ca fluviul spre brațul Sulina,
Alteori pătimase și pline ca o baladă de sânge
Ori profunde ca durerile și apele cu cari se'nfrânțesc...
Sunt cântecele de apă oiorie ale pescarilor cu familia'n corturi,
Cântecele patriarhalelor bărbi ce se strâng lângă focuri și cântă.

Seara îi acoperă tot mai domol suverană
Scufundându-i în tăcere de noapte dobrogeană.

Cântecele adorm ca legănarea bărcilor vechi pe canal,
Leagănă urâtul și tristețea lor, rapsodii de iubire
In care tremură ca luceferii în plopi câte-o Marie
Sau amintirile acestor ochi orientali de oameni ai deltei.

Noaptea se înalță, se lărgește, mai limpede,
Mai răcoroasă peste stuh, peste corăbii somnoroase, peste ei,
Peste somnul cu mlaștini și păștrăvi, peste-amorțitele focuri,
Iar cântecul pescarilor se mai aude ca un foc potolit ce se stinge
Până pe malurile celelalte vecine cu marea și luna ca o minge.

E. Ar. Zaharia

CONSIDERAȚIUNI ASUPRA ROMANULUI

de I. PELTZ

Opiniile pe cari le exprim aci pot fi socotite drept însemnări de atelier, aprecieri strict personale asupra genului care a interesat enorm (în ultimul timp mai cu seamă) atât pe scriitori cât și pe cititori.

Romanul este sinteza tuturor genurilor literare și piscul cel mai înalt al operii de artă.

Poezia e, în ultima analiză, o stare sufletească. Evident, fără poezie viața nu e cu puțință. Dar numai cu ea — nu e posibilă nici opera de artă. La început a fost, bine înțeles, Poezia. Au fost cântecele arabe — a fost Homer. Dar opera literară cea mai complexă s'a dovedit a fi, totuși, romanul: Biblia (vechiul Testament) este un roman. Cam confuz, cam bizar — dar nu mai puțin roman. Poetul n'are nevoie de un material vast, de experiențe multiple, de meșteșug sau de un foc lăuntric de lungă durată. O singură drurere, profundă sau minoră, trezește și născocescă cântecul. O singură bucurie, mare sau neînsemnată îți suscită inspirația. Sunt poeți mari cari n'au decât o singură plachetă de versuri. Odată țipătul consumat, poetul poate trăi în banalitate absolută — fără nici o aderență cu arta. Cunoaștem chiar, la noi, câteva exemplare de preț cari au dat, în mult îndepărtatele lor tinereți câteva bine-întocmite cântece — și apoi au tăcut. Au astăzi vârsta de 45—50 sau 60 de ani — sunt redactori respectați ai marelor cotidiene bucureștene, au ajuns și membri (corespondenți) ai Academiei — dar a murit înrânșii definitiv Poezia.

Nuvela este, deasemenea, un gen prețios și dificil. Nuvelistul are o viziune rotundă a vieții: nici a suprafeții, nici a adâncimii. E preocupat de ideea închegării unui fragment de viață: totul să fie frumos. Și nuvelistii au respirația scurtă — și ei se pot considera

mari scriitori numai de pe urma a patru cinci coli tipărite într'o viață de patriarh! Ajung și ei membri ai Academiei, venerați de profesorii secundari și unși în variate demnități rentabile.

Romanul, în schimb, este cu adevărat singurul gen complex și romancierul singurul scriitor care trebuie, în chip absolut, să închidă în persoana sa și pe poet și pe nuvelist — și pe dramaturg. Să nu se uite, dar, că romancierul mănuește și dialogul — și-l mănuește bine!

Romanul are respirație lungă; redă viața și în suprafață și în adânc; nu înlătură amănuntul — nu disprețuește sinteza. Un roman este o operă complexă! Romancierului i se poate ierta lipsa talentului și-a inspirației, adică lipsa meșteșugului, și-a buneii dispoziții de mai scurtă sau de mai lungă durată; i se pot ierta abaterile dela legile compoziției: nu i se poate ierta, însă, lipsa geniului. Romancierul, prin urmare, poate fi scutit de talent — dar nu și de geniu! Romanul — ori e o operă importantă, capitală, definitivă — ori nu e! Sunt romancieri cari scriu multe volume de nevele lungi întitulate greșit și numai câteva romane.

Autorul de comedii de salon, sau de drame moderne sau de tragedii — poate fi un simplu și abil meșteșugar care cunoaște gustul mulțimii. Comedia, drama sau tragedia sa — după un singur an — poate dispărea fără nici o urmă. Romanul adevărat trăiește în eternitate, înfruntă moda zilei și capriciile ei — este mai presus de toate vicisitudinile vremii. Pentru că nu există romancier care să nu fie în acelaș timp și poet și nuvelist și dramaturg. Toți romancierii pot fi nuveliști; puțini nuveliști — romancieri! Toți romancierii — dramaturgi; nu și dimpotrivă.

Genul acesta, complex, pretinde și mari însușiri de creator și mari însușiri de observator. Mai pretinde și puterea de muncă, organizată. Contactul zi de zi cu hârtia pe care obosești ceasuri istovitoare, în căldura verii sau în frigul iernii, la lumina soarelui lui Dumnezeu sau a lămpii, — în nopți fără sfârșit — contactul acesta cu elementul neinsuflețit al uneltelor de cari te slujești întru împlinirea visului tău lăuntric — nu e posibil oricui.

Romancierul trebuie să fi înfruntat viața; nu e suficient s'o fi observat! De aceea romanele se scriu după o anumită teaurizare de experiențe personale!

Romancierul trebuie să fie și un gânditor. (Marile probleme ale vieții l-au preocupat ani și ani de zile. În orice roman este și a filozofie).

Firește, genul atrage, primează, ametește pe mulți virtuoși ai prozei. Puțini, însă rămân. Rămân, la urmă, numai cei dăruiți cu multiplele virtuți pe cari le pretinde romanul.

Un romancier este un constructor calm și aprins — când trebuie e ghiată — când trebuie e foc! — care știe, ca un alt Dumnezeu, să creeze lumea cărților sale. Deaceia avem multe romane și puțini romancieri.

J. Beltz

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BOTEZ NOU

de GHERGHINESCU VANEA

*Te-am căutat pe câmp și nu mai erai,
Lăsase, doar, pasul Tău cald
In erburi câte o insulă de rai.*

*Zarea se îndoise ca un fald
Și în aerul sfințit de trecerea Ta
Eu sufletul am început să-mi scald...*

*Desprins de lut se avânta
In zbor tremurat de ciocârlie
Și de mireasma Ta se îmbăta.*

*In apa văzduhului — vie,
După supreme desrobiri,
Se boteza cu vecinicie...*

*In timpul marilor primeniri,
Printre interioare negre perdele,
Fulgerau deslegări și uimiri;*

Pe cerul desnădejdiei răsăriseră stele.

Gherghinescu Vania

NECULAI MILESCU SPATARUL

de TIBERIU MOȘOIU

PARTEA II.

I.

„... și pentru învătătura lui a
fost Tergiman Impăratului și
era la mare cinste și bogăție.“
(Neculce)

Când Voevodul din Smolensc cerea la Moscova, pentru „Grecul Neculai Spătarul, boer din Moldova”, îngăduință de a prezenta personal tainicele epistule, al căror purtător era, Rusia se afla în epoca nehotărită, a inițierilor timide. Ultimii ani ai domniei lui Alexe Mihailovici n'au fost însemnați printr'un spor de glorie războinică, dar relativa liniște a îngăduit o accelerare a penetrațiunii unor elemente culturale, cari aveau să capete, după trei decenii numai, o nebănuită amploare.

Pe rând dispăruseră cauzele dezordinei și ale neliniștii. Intr'un ostrov al Volgei, fusese prins de curând eroul popular Stenka Rasin, bandit și apostol al dreptății, ciudat amestec de sălbatecă cruzime și de filantropie. Tulburările, pe cari acesta le provocase și cari ameninșaseră timp de patru ani, o domnie șubrezită, se ogoiseră, deși nu deplin, odată cu înfricoșetorul județ, în fața căruia Stenka și fratele său Frolka trebuiseră să-și plece capul, într'o zi de Iunie, a anului 1671.

Se potolise și frământarea, pe care o stârnise imprecățiile preotului Avacum, cap al reacțiunii conservatoare și bigote, împotriva revizuirii textelor sacre, încercată de Nikon și plătită de el, cu pierderea rangului de Patriarh. Despărțiți mai întâiu în popoveți și bez-popoveți, rascolnicii se pulverizaseră curând într'o pusderie de secte, dintre cari nici una nu era suficient de puternică, spre a amenința serios existența Statului.

Țarul nu așteptase însă înăbușirea răsmirișelor, pentru a pune capăt unei văduvii, în care nu se putea resemna. După o tentativă, fără succes, de a fi logodit de către alți, cu Ștefania Mihailova, tovarășa de exil a pribeagului Domn moldovean, George Ștefan, și-a ales singur soție, din casa apropiatului său prieten și consilier, Artemon Sergievici Matvief. Formele au fost păstrate și aleasa, Na-

talia Kyrilovna Naryșkin a petrecut, conform unui străvechiu obicei, o noapte în teremul imperial, în tovărășia numeroaselor concurente, venite de pe întreg cuprinsul Rusiei, spre a-și încerca supremul noroc.

Natalia era nepoata și pupila lui Matveief, iar această augustă înrudire, care întărea legăturile între stăpânitor și sfetnic, trebuia să aibă însemnată înrîurire asupra timidelor inițiative de occidentalizare a Rusiei.

Matveief era unul dintre acei oameni, cari depășindu-și contemporanii le determină orientările, prin exemple, cari stârnesc indivia și forțează oarecum, dorința de imitație. Se căsătorise cu o scoțiană, o Hamilton, a cărei familie alungată din Anglia odată cu Stuartii, aflase adăpost în Niemțcaia Sloboda, cartierul streinilor din Moscova. Deși, cedând exigenților patriei celei noi, soția lui Matveief devenise ortodoxă, ea nu se putuse resemna la claustrarea în „terem”, soartă rezervată femeilor ruse, ci înțelesese să introducă, cel puțin în propria-i casă, moravurile occidentale. Și desigur, cu îndurerată mirare și abia stăpânită revoltă, vor fi aflat păstrătorii unei tradiții încă destul de puternice, despre reuniunile, în cari femei onorabile apăreau fără vâl, dar mai ales despre reprezentațiile teatrale ce aveau loc, spre marea desfătare a câtorva progresiști, în locuința prietenului și intimului consilier al Țarului.

Dar Artemon Serghievici nu era un simplu particular, un mare senior. care pentru propria-i satisfacție, adoptă un anumit fel de viață, desinteresându-se de opinia celorlalți, sau sfidându-le prejudecățile. El era cancelar, conducător la Posolski Prikaz, iar în mâinile lui ținea toate firele politice externe a Rusiei. El putea canaliza sau stăvili curente, putea potența sau stânjeni inițiative. Aci și-au aflat proiectele sale, puțință de înfăptuire. Din îndemnul, cu sprijinul și câteodată chiar cu colaborarea lui, s'a început o imensă muncă de inițiere culturală, a cărei amploare nu fusese atinsă nici de către învățatul monah Simion Polotzki, teolog pedagog, poet laic, și religios, nici de către predecesorul său Ordyn Nasciokin, organizatorul poștei și fondatorul întâei gazete rusești.

Nimic, din ceiace putea servi ca introducere într'o cultură, până atunci rudimentar și fragmentar cunoscută, nu a fost omis. Caligrafii serviciilor diplomatice copiau, iar talentați iconari, ca Maximof, ilustrau cele mai variate lucrări, începând cu dicționarul slavo-grec al lui Epifan Slavinețki, sau cu gramatica lui Smotriski și terminând cu acea ciudată și surprinzătoare: „Stare a Rusiei în cea de a doua jumătate a veacului al XVII-lea”, întâia apologie a

panslavismului datorită croatului juri Krijanici. O bibliotecă, cu grijă selecționată, servea ca prețios instrument de cercetări, colaboratorilor lui Artemon Serghievici.

În acest mediu cărturăresc, creat de Matvief la Posolski Prikaz, însușirile lui Milescu aveau să găsească teren prielnic de afirmare, iar inclinațiile sale, satisfacție deplină.

Referințele, pe cari oameni cu credit nelimitat la Moscova, ca Patriarhul Dosoftei, sau ca Marele Dragoman Panaioti Nicusio, le dădeau despre Spătar, erau suficiente, ca să împrăstie orice suspiciune, nu numai asupra capacității și multiplelor sale talente, dar și asupra caracterului său. „A cutreerat multe țări și împărății, ca să învețe și este ca un chronograf, în care sunt adunate toate lucrurile lumii” ... „vă rugăm să-l cinstiți ca pe un om zelos, învățat și înțelept”. „Dumnezeu vi-l trimite”, scria Dosoftei, către Țar. Iar Nicusio către prietenul său, Grecul moscovit Manuel: „... să-i arăți o dragoste de frate, căci un om atât de isteț va fi cu siguranță de mare folos Țarului”. Și amândoi în cor: „zadarnic ai căuta un asemenea om”.

Plăcută a fost probabil și înfățișarea și chipul în care și-a dat seamă despre misiunea sa, căci înainte de sfârșitul anului, în care părăsise Constantinopolul, Neculai Gavrilovici, fiul boerului vasluian isbutea să devină, din bunăvoința Autocratului tuturor Rușilor și spre marele folos al acestuia, pentru „veșnicie”, translator de grecește, de latinește și de moldovenește, precum și șef al secțiunii traducătorilor din Posolski Prikaz. Îndeplinirea îndatoririlor sale multiple era răsplătită cu o leafă de o sută de ruble pe an, ceiace însemna mult, pentru locul, pentru timpul și pentru împrejurările în cari se afla.

Spătarul aparținea categoriei privilegiate a celor ce, în chip firesc și fără aparente eforturi, se situează pe primul plan, orice ar întreprinde și oriunde a fi transplantați. Dela început deci, s'a impus atențiunii, iar Artemon Serghievici, neținând seama de distanța erarhică, în general scrupulos respectată, a acordat pribeagului moldovean, nu numai prețuirea, dar și prietenia sa.

Precum profetise Dosoftei, în scrisoarea de recomandare, Milescu a învățat rusește, cu o surprinzătoare facilitate, ceiace i-a îngăduit să participe foarte curând la opera comună, pentru realizarea căreia aducea o pregătire, ce depășea incontestabil pe a celorlalți și prin adâncimea și prin multilateralitatea ei.

În casa lui Matvief a pătruns ca pedagog, dar nu numai tânărul Andrei fiul lui Artemon, s'a împărtășit din erudiția lui Milescu

ci însuși puternicul ministru a devenit școlar al înzestratului interpret, buchisind în rând cu propriul său copil, elementare texte grecești, sau ascultând cu răbdare și reculegere, lectura cărților istorice, sau religioase.

De sigur că, în adunările alese, pribeagul moldovean isbutea să pclarizeze atenția unanimă. Mai bine decât toți, precum mărturisesc interlocutori mai târzii, poseda arta conversației. „Vir et ploglothus et polipragmon”. îl înfățișa pe Spătar, prietenul său Laurentiu Rinhuber, iar cunoștințele lui puteau pune în uimire oamenii mai informați și mai sceptici, decât obicinuiții oaspeți ai lui Matveief. Nu-i era streină nici una dintre subtilitățile dialectice, și în lungile lui călătorii cunoscuse de aproape modelele autentice, pe cari, cu stângăcie, căutau să le imite neofiții moscoviți.

Atâtea calități trebuiau să fie folosite și altfel, decât în lecțiuni elementare, sau în scânteietoare convorbiri. Ocazia n'a întârziat.

La intrarea lui în funcțiune, Milescu lucrase sub conducerea lui Paisie Ligarides. Spre a-și arăta devotamentul și modestia, copiase chiar o lucrare a acestuia, despre Patriarhia din Ierusalim și din Antiohia. Fostul favorit imperial se menținea însă cu dificultate, în fața înverșunatelor atacuri și preciselor acuzații ale lui Dosoftei, care îl denunța drept agent al catolicismului și disgrația lui n'a întârziat, cu toate demersurile, pe cari Duca, Domnitorul Moldovei, le făcuse, solicitat de Țar, la Constantinopol. Exilul, prin care se încheia strălucita carieră a lui Ligarides, a fost un minunat prilej pentru Matveief, ca să poată oferi dascălului și protejantului său, un loc mai compatibil cu multiplele sale însușiri.

Succesor al unui om, ce avusese un mare ascendent și o incontestabilă autoritate, Spătarul trebuia să dea acum măsura puterilor sale și dovada pertinentă, că reputația de care se bucura, nu era uzurpată. În această împrejurare, ca de atâtea ori mai înainte, Milescu a avut intuiția sigură, că esențiala condiție a succesului, e să nu violenteze gustul comun. Moscoviții erau avizi de cunoștințe, de cât mai multe și mai variate cunoștințe, deci nu originalitate i se cerea, ci erudiție, nu o prezentare perfectă și subtilă, ci una accesibilă.

De aceia, lucrarea, care înseamnă pragul activității sale literare, în Rusia, „Arithmologion”, e un compendiu, în care sunt adunate și clasate, după o ciudată metodă mnemotehnică, eteroclite noțiuni, mai ales de ordin moral, o carte școlară de imediată utilitate.

O identică necesitate l-a determinat probabil să-și utilizeze rămănele de timp disponibil, la alcătuirea unui vocabular slavo-greco-latin, indispensabil serviciului, al cărui conducător era, dar mai ales folositor exercițiu pentru el însuș.

Odată începută, activitatea Spătarului a continuat fără răgaz. Urmând unei înalte dorințe, a compilat dintr'una sau mai multe surse grecești, o prolixă înșiruire de considerații asupra caracterului profețiilor Sybilelor, învârstând traducerea, cu surprinzătoare contribuții proprii, cari imprimau întregului, un caracter special. Prietenul Patriarhului Dosoftei nu uitase că este și un misionar și în această calitate își îngăduia să se substituie Sibilelor și să le atribue anumite profeții, cari trebuiau să servească realizării ideilor politice ale Grecilor constantinopolitani. Lucrarea alcătuită din îndemnul Țarului și special destinată acestuia, se deschidea cu un preambul, plin de elanuri lirice, în care se prevestea apropiata și indubitabila biruință a vulturului nordic, asupra opresorilor musulmani. Era o discretă, dar precisă invitație la acțiune, adresată de mandatarul Levantului, Stăpânitorului Rusiei.

O nouă carte didactică, datorită neobositei strădanii a Terghi-manului împăărătesc, deschide cel de al doilea an al activității sale la Moscova. Și aci era vorba de profeții, confirmate însă, de incontestabile fapte istorice. „Chresmologion” depășea în erudiție, tot ceiace cunoscuseră până atunci Moscoviții. Definițiile lui Aristotel, deschideau o lungă înșiruire de date și fapte, cari includeau în ele aproape întreaga istorie, ce începea cu Chaldea și depășea epoca Sfântului Imperiu Roman, de națiune gremanică.

O rapidă celebritate a urmat comunicării numeroaselor manuscrise ale acestei „savante” opere și se pare că a fost apreciată în deosebi, de către Țar, căruia de altfel era închinată. Recompensele au fost felurite. Admis într'o audiență particulară, Spătarul a aflat cu bucurie, că salariul său a fost sporit cu treizeci și două de ruble pe an, veste la care de sigur a fost tot atât de sensibil, ca și la favoarea, ce i se acorda totodată, de a săruta imperialele mâini. Era înălțat și în erarhia funcționărescă, fiindcă i se încredința traducerea actelor secrete, după ce se legase prin jurământ, că în noua sa funcțiune, va fi exact, discret și credincios.

Această avalanșe de beneficii a precedat cu puțin, un eveniment suficient de grav, pentru a pune în discuție întreaga situație a Spătarului și a amenința să compromită o carieră, începută sub auspicii atât de favorabile.

În tot cursul existenței sale, Milescu a dovedit un minunat echi-

libru interior, care l-a ferit de erorile grave, pe cari numai patima le poate determina. Întâmplările neplăcute, sau situaţiunile primejdicase, în cari s'a aflat, au fost totdeauna provocate de agenţi externi, de împrejurări, omeneşte imprevisibile, sau de acte de ostilitate, adesea nemotivate. Şi acum, în mijlocul febrilei sale munci cărturăreşti, i se amintea iarăş, cel mai penibil moment din viaţa sa.

Reprezentantul Țarului, la Berlin, Paul Minius se simţise dator să-şi informeze Suveranul, că în postul ce trebuia ocupat de către o persoană a cărei credinţă să fie mai presus de orice bănuială, reuşise să se strecoare un impostor, un om, care îşi trădase odată Stăpânul şi care fusese crunt pedepsit, pentru această oribilă vină. Diplomatul rus primise informaţia dela un anume Iacob Nagy de Harsány, care, spre a da mai multă pondere afirmaţiilor ce făcea, se intitula pe sine: „secretarius Aulaeque Magister Principis Moldaviae”. Urmând indicaţiunile acestuia, Minius preciza în raportul său, natura faptului încriminat şi cea a sancţiunii, care urmase implacabilă.

Era a doua oară, când se pomenea la Moscova, despre vechea întâmplare dela Iaşi. Despre antecedentele Spătarului mai făcuse un raport şi interpretul grec Constantin Christofor, dar alegaţiunile acestuia au fost probabil dovedite, ca inexacte, fiindcă nu li s'a dat nici o urmare. Se imputa anume, lui Milescu, o încercare de uzurpare a Scaunului Moldovei, în dauna Domnitorului Iiaş. Evenimentul ar fi fost prea recent, spre a nu fi uşor şi rapid controlabil. Afirmaţiunile lui Minius pare să fi avut însă mai multă consistenţă şi Spătarul nu şi-ar fi putut păstra situaţiunea, într'un mediu atât de suspicios, dacă n'ar fi avut necondiţionatul sprijin al lui Matveief şi, mai ales, dacă nu s'ar fi dovedit indispensabil, celor cari îl utilizau. Astfel explicaţiunile lui au fost cu bunăvoinţă primite şi putinţa de a continua, spre marele folos şi spre desfătarea lectorilor sârguincioasa sa muncă de erudit şi talentat compilator, nu i-a fost răpită.

Conştiinţa precarităţii situaţiunii sale, imprimă întregii lui activităţi, un caracter febril. Lucrările istorice alternează cu cele literare. Consultând documente contemporane şi utilizând mai ales tradiţia orală, scrie o naraţiune despre „Alegerea la tronul Rusiei a lui Mihail Teodorovici”; traducând în slavoneşte pe Vergiliu, sau recurgând la propria-i inspiraţie, pentru a cânta pe Apolo, încheie cu un poem filosofic asupra naturii omului, o compilaţie despre „Cele nouă muse şi cele şapte arte liberale”, iar în curgerea aceluiaş an găseşte vreme să termine o „Carte a Regilor”, în care dă dovadă

nu numai de covârșitoarea lui erudiție, care pune la contribuție pe Herodot și Quintus Curtius, Biblia și hronograful rusesc, dar și de o limpede viziune politică. La Moscova, boerul moldovean devine apologetul monarhiei de drept divin, într'o vreme când Țarii nu-și consolidaseră deplin nemărginita autoritate și continuau să depindă de aristocrația, încă puternică.

Frumos ilustrat de iconari meșteri, manuscrisul a fost prezentat Țarului, care apreciind valoarea operii și truda autorului, i-a trimis acestuia, ca semn al înaltei sale gratitudini, o blană ce prețuia cincizeci de ruble. Darul imperial a împrăștiat aprehensiunile lui Milescu, privitoare la situația sa, iar celebritatea ce își câștigase și care depășise de mult cercul strîmt al cunoștințelor, i-a adus noi elevi, printre cari și pe tânărul print Galițin. Insușirile pedagogice ale Spătarului au dat puțință prințului să se poată număra printre cei patru Moscoviți băștinași, cari erau în stare să vorbească latinește, iar acesta a avut eleganța să-și amintească recunoscător de fostul său dascăl, într'o împrejurare dificilă și neplăcută.

Până în Moldova natală ajunsese faima pribeagului și spre el, ca spre o supremă resursă, și-au îndreptat nădejdele, Domn și boeri divaniți, clerici și mireni, într'un ceas de cumpănă grea. Războiul polono-turc avusese drept primă consecință o adâncă tulburare a Principatului. Oscilând între simpatia sa pentru Polonia, car îl făcuseră Domn și teama legitimă de răsbunări musulmane, Ștefan Petriceicu socotise că este prudent să-și caute alt patron, care să-l poată proteja mai eficace, decât Leșii, preocupați în primul rând de intrigile, pe cari le provoca orice nouă alegere de rege. De aceea, sfumenul athonit. Teodor, purcesese pe drum lung și greu de iarnă, spre reședința Țarului binecredincios. Cu el purta multe scrisori, dintre cari patru, pentru Milescu.

Voevodul, care avea probabil o înaltă idee, despre influența Spătarului, îl ruga, amintindu-i vechi legături, să intervină în calitate de reprezentant al său, pe lângă Stăpânitorul Rusiei și să-l determine să folosească acest moment extrem de favorabil unei cruciate împotriva Turcilor. Oștile moldovenești și chiar cele munte-nești s'ar înșira bucuroase în umbra steagului imperial.

Patetica scrisoare a învățatului Mitropolit Dosoftei, conținea și o abilă subliniere a legăturilor lui Milescu cu Moldova, în știrile ce-i da despre soarta fratelui său, Apostol, fost caimacan, iar acum prins al Turcilor.

Dar cele mai ciudate misive ce primea Spătarul, cu această ocaziune, erau cea adresată lui de către eternul pretendent Con-

stantin Șerban, despre al cărui versatil caracter, Milescu avea o indurerată amintire și aceia, pe care, în numele tuturor boerilor moldoveni, i-o trimitea Marele Hatman Grigore Hăbășescul. Pentru cei, cari îi făcuseră imposibilă rămânerea în Moldova, pribeagul, ale cărui merite fuseseră recunoscute undeva în străinătate, fie chiar în depărtata Moscova, devenea „frate”, care le datora sprijin și poate chiar recunoștință.

După îndelungate cercetări, asupra unor intenții, cari păreau suspecte, solul a plecat cu asigurarea, că odată cu desghețul apelor, se vor urni și oștile împărătești. Intervenția rusească însă s'a dovedit a fi inutilă, fiindcă ea a fost, ca totdeauna, tardivă.

Intre îndatoririle lui Milescu, intra și aceia de a servi ca tălmăciu, trimișilor streini. Funcțiunea această, pe care a îndeplinit-o mai întâi pe lângă ambasadorul Danemarcii nu l-a împiedecat să redacteze un opuscul, asupra istoriei construirii Hagiei Sofia, din Constantinopol, nici să traducă, după o lucrare latinească, „Genealogia Țarilor Rusiei”.

„Cartea Hieroglifelor”, vast tratat filosofic, n'a putut-o însă mântui. Trebuia să se pregătească pentru o însemnată misiune. Increderea Țarului și destînul capricios voiau ca, un Moldovean pribeag, să fie deschizătorul căilor expansiunii rusești, spre Orient și indiscret investigator al tainelor Asiei.

Tiberiu Moșoiu

POEME DE DRAGOSTE

de ȘTEFAN BACIU

I.

*Pentru dragostea strânsă în acest caet, primește-mă
Și rupe cântecul. Să prindem medalioane
De cutele inimilor să udăm lacrima veștedă
Cu sângele curs din seri și lampioane.*

*Iubirea mea s'a descusut din ochii căprioarelor
Și iar te rog să fii în mână, lângă batistă
Sufletul cald, rană din limpezimea izvoarelor
Și gura mea amară, buza obosită și tristă.*

*Eu îți voi prinde albi cercei, incert, de lobi
Și îți voi săruta (țăran din cărți nescrise)
Părul, 'ogor de basm. Strălucitori și limpezi bobi
Voiu strânge'n cuvinte și în manuscrise.*

*Soră, prietenă, iubită, cu umerii de var
Vreau să-ți prind în mână sânii: stelar tumult
S'aud cum în albumul pieptului bat pleoapele de jar
Și cum ventricolul se sperie când l'ascult.*

II.

*Vreau să fiu, între cărți albe, condeiul tău
Și să aud, să prind în miezul vieții mele
Cum scrisul tău: iederă, minunat heleșteu
Creste și se frânge'ntre stele.*

Vreau unghiile ovale, 'nguste, ochi de ciută
Să îngenunche pe inima obosită, seara
Vreau obrazul: cer mat și — alăută
Să adoarmă pe umărul meu cu vara.

Să pui în călimara de reflex și cerneală
Creștetul meu de gând și oțel
Vreau să văd cum țâșnește — beteală
Gândul tău: nor alb, porumbel.

Ștefan Băciu

LITERATURA BULGARA

Trad. de MIHAIL STRAJE

III.

KIRIL CHRISTOV — ELIN PELIN — G. STAMATOV — IVAN GROSEV — N. RAINOV — T. TRAIANOV — LIUDMIL STOIANOV — DIMCIO DEBELEANOV — N. LILIEV — IORDAN IOVCOV — E. BOGRIANA — DORA GABE — G. RAICEV, ETC..

Rivalul lui Pencio Slaveikov, Iavorov și Todorov — dacă nu chiar din grupul lor — Kiril Christov (născut la 1878) li se asemue prin tendința de a aborda subiecte nu prea în strânsă legătură cu poporul și de a da o impulsie occidentală țării lui.

Dela început, el și-a atras atenția ca asupra unui cântăreț a dragostei pasionate și a liberului avânt. Mai târziu a scris poezii lirice în stil popular, foarte apreciate, pe teme și condițiuni sufletești rafinate. După câteva poeme epice apărute în ultimul timp, a dat drame și romane caracterizate de elementul pasional, de revoltă contra obijduirii și poverii vieții. Acest element conferă lui Christov un loc distinct în literatură, între Vazov, Penciu Slaveikov și Iavorov.

Epoca principală a activității poezilor despre cari am vorbit, adică Slaveikov, Iavorov și alții, se situează exclusiv înainte de 1912, înaintea războaielor balcanice cari marchează un hotar atât în istoria politică cât și culturală a Bulgariei. În decursul acelei perioade a luat ființă și partea mai de seamă din opera altor doi scriitori cari, deși dau și acum cărți de valoare, aparțin, prin spiritualitatea și sentimentele lor, stării de spirit a epocii precedente, dela care ei aduc acea liniște, luciditate și acel ușor scepticism, necunoscute la scriitorii contemporani.

Unul dintre acești scriitori e Dimitri Ivanov cunoscut sub pseudonimul Elin Pelin (1878). Născut într'un sat din împrejurimile Sofiei, a întrebuițat în operele lui, toate caracteristicile distincte ale țărânului bulgar: un realism robust și sobru, o dragoste pătimașă de

pământ și animalele ce-l lucrează, un sentiment de înfrățire cu natura, umor, șiretenie înăscută dar nu rea. Deși prin opera sa, Elin Pelin e un bulgar specific datorită influenței lui Vazov, Penciu Slaveicov și Iavorov, prin lectura variată a scriitorilor europeni a absorbit boarea vieții moderne devenind mai profund, mai fin.

În felul acesta a putut el să-și ridice povestirile deasupra cercului strâmt al intereselor strict bulgărești și de a le reda inteligibile și accesibile tuturor. Se înțelege perfect astfel, de ce Elin Pelin, excelent stilist, e socotit printre cei mai buni nuveliști, iar după Vazov e autorul ale cărui scrieri au fost adesea traduse în limbile străine.

E preferat altor scriitori poate mai profunzi, dar cari nu ega-lează arta lui sprintenă, firească și nemeșteșugită.

Un alt scriitor care ca și Elin Pelin, a dat cea mai mare parte a operei sale înainte de 1912, e G. Stamatov (1869).⁷⁾

Printre prozatorii bulgari e cel mai ascuțit psiholog analist. Povestirile lui Stamatov fac efectul disecțiilor fine și complicate cari trezesc între cei de față oroarea și admirația în acelaș timp. Îl preocupă mai ales relațiunile dintre bărbat și femei, problema căsătoriilor și toate erorile ei.

Stamatov, timp de mai mulți ani a fost absorbit de conflictele dintre om și simțimintele lui morale deoparte, și instinctul de conservare a societății și bunurilor ei pe alta, împotriva a tot felul de amenințări. Și totdeauna și pretutindeni, prin problemele ce le abordează, el păstrează o privire atentă, ușurința de a diseca, surâsul lui sardonice iar nu răutatea și nici disprețul înghețat care svâcnește la Mihailovsky. La el totul respiră bunăvoință și omenească blândeță, rămășița vremurilor frumoase, calme și îndestulate de dinaintea războiului.

* * *

) Stamatov e un observator adânc al moravurilor societății contemporane. Nu se dă înapoi să aducă pe scenă realitățile cele mai sordide ale vieții. Conflictele sociale, dramele conjugale, sunt pentru el teme de predilecție. Verva lui înspăimântătoare țâșnește ca un chiot feroce de malițiozitate și ironie. E un admirabil cunoscător al moravurilor societății. Dedesupturile, vicile și cusururile apar atâta de limpezi încât sufletul omenesc pare radiografiat. Își descrie personajile cu o uimitoare siguranță nescăpând nimic ochiului său atent, nici chiar detaliul cel mai neînsemnat.

Povestirea și analiza se întrec sub pana lui usturătoare: nuvelele merg mai departe decum ți le-ai fi închipuit la început, adevărate documente pasionante despre moravurile deșanțate ale societății contemporane. Calitatea esențială a acestui scriitor, stilul lui colorat, rezidă în acea vervă vijelioasă în care vibrează mâhnirea, durerea și revolta. Adevărata lui manieră e dialogul, un dialog condensat, viu, expresiv, firesc...

N. Doncev (op. cit.) nota tr.

Această omenie și seninătate pe care o observăm la Stamatov și scriitorii epocii lui, rezultată poate din origina slavă a poporului bulgar, învederată mai luminos de îndată ce Bulgaria intră într-o perioadă mai prosperă, mai limpede, s'a întunecat din nou în urma suferințelor pricinuite de războaiele unul după altul, reamintind nenorocirile îndurate sub robia turcească. Și dacă în prezent, aceste suferinți n'au dispărut cu totul încă, ele sunt voalate de alte condițiuni pe cari le observi clar în literatura bulgară a timpurilor din urmă.

Catastrofele naționale abătute asupra Bulgariei după 1913 și 1918, mizeriile materiale de tot soiul, au înăsprit pe bulgar, i-au îndepărtat acea încredere în sine și pacea lui interioară.

În situația aceasta, a început să-și aprofundeze starea sufletească, să se întoarcă spre problemele psihologice, acelea ale vieții și morții, către marile conflicte sociale.

A căutat în trecut cauza și limpezirea nefericirilor ce s'au abătut asupra-i. Și astfel și-a îndreptat atenția mai cu osebire și mai adânc asupra însușirilor lui, asupra defectelor naționale, din cari să scoată reușitele ori nereușitele viitoare.

Rezultat al acestei stări de echilibru intern, e înăsprirea luptelor dintre partidele politice, iar în domeniul literaturii apariția de tendințe cu o mai clară evidențiere. Paralel, și datorită acestei diferențieri, scriitorii se grupează și ei în școli aparte, în scopul de a rezolva fiecare, în felul lui, problematica vieții sociale, iar cu asta, viața psihică a Bulgarilor.

Acestei diferențieri trebuie atribuită ivirea misticismului în literatura bulgară, străin spiritului sobru și echilibrat al bulgarului, și care, mai înainte aproape nici nu era observat în literatură.

Misticismul s'a manifestat în primul rând — după războaie — la adepții diferitelor secte religioase în cari își găseau refugiul mai ales cei ce suferiseră fie personal, fie indirect pe urma catastrofelor naționale și cari simțeau nevoia unei consolări sufletești neafată pe vremea aceia — din diferite motive, în sânul bisericii oficiale.

Cu toate că era un fenomen cauzat de războiu, misticismul apărut în opera câtorva scriitori, trebuie însă considerat și ca un ecou depărtat al acelor mișcări sociale și mistice, cari sub numele de „bogomilism” au sdruncinat odinioară, în secolul al X-lea și al XI-lea, întreaga Bulgarie, și care, dus în Italia și Franța, a dat naștere sectelor Albigenese, una din cauzele indirecte ale Reformei.

Între scriitorii mistici bulgari, trebuie menționat în primul rând Ivan Grosev (1873), poet potolit, rătăcitor în lumea legende-

lor pe cari le utilizează cu multă predilecție și pătrundere în versurile și dramele lui încărcate cu fiorul năzuinții în curățenia și chinurile Izbândirii.

Un alt scriitor contemporan, Nicolai Rainov (1882) e deasemeni un mistic. Silueta lui completă e mai greu de schițat însă pentru că e mai variat în producții și pentru că fiind deopotrivă atras de tendințe diverse, caută să le atingă prin diferite mijloace.

Așa se explică de ce unele lucrări ale lui Rainov sunt pur mistice ori simbolice, iar altele realiste, aproape naturaliste.

Toate au însă comun îndemnul către viața de dincolo, misterul vieții; toate operele lui sunt decorative, de un stil extrem de subtil, încărcat de culoare. Se simte puternic din ele că Rainov e și pictor (actualmente e profesor la academia de arte). Toate isvorăsc din tezaurul ascuns al legendelor populare mistice, din vechile scrieri apocrife cât și din filozofia indiană. Cele mai interesante și mai perfecte sunt nuvelele lui fantastice cu subiect din trecutul cel mai depărtat al Bulgariei.

„Legendele Bogomilice” ca și un roman cu subiect viața lui Isus-Hristos, redau tablouri de un viu colorit al vechiului Ierusalim și din care, chipul lui Isus iese conturat de o puternică reliefare. De curând, două culegeri de versuri, au subliniat încă odată forța inspirației lui Rainov, și în care deasemeni, poezia e până la un oarecare punct colorată de misticism.

Poetul Teodor Traianov (1888) ⁸⁾ a fost multă vreme, în Bulgaria, o excepție prin abstractul lui, prin depărtarea de viața reală, depărtare ce nu e o însușire a bulgarului, și pe care, Traianov a adus-o din Germania.

⁸⁾ Infățișare de Oscar Wilde. Sfântul Duh al simbolismului bulgar. Născut lângă Filipopoli, dintr'un tată macedonean. Crescut în „valea trandafirilor” în șovinismul lui Danev și la școala simbolistilor germani, dela care i-a rămas încetineaala ideilor și a formei. Debutează în 1909 cu volumul „Regina mortua” vădit influențat de Dehmel; ocărât și admirat. Fundează revista „Viața noastră” și face din ea arenă de discuții...

Ca absolvent al renumitei „technische Hochschule im Wien” a rămas cu scrupulul imaginei abstracte ce i se pare că exprimă, ca un simbol algebric, esența magică a fenomenalității poetice și a lumii. Gândirea creatoare și iubirea supremă ilustrată prin sacrificiul suprem — necunoscutele care rezolvă ecuațiile sale mistico-filozofice. Plus voluntarismul și orgoliul balcanic. Căci, disperat că nu poate descuia toate tainele, localizează divinitatea în sine însuși, deși o simte omniprezentă și intangibilă. Și, amintindu-și că străbunii săi au creat alfabetul Kirilic și religia Bogomililor, justifică, cu o încredere talmudică, trecutul și drepturile poporului său „ales și teribil”. Astfel, deseori, vom întâlni în opera sa nota patriotică, ridicată, însă, la o temperatură de adevărată artă.

În iubire, e naiv, entuziast și nefericit.

N. Crevedia: Todor Traianov (Viața Literară anul II 1927 No 64). Nota tr.

E adevărat că primele lui versuri „Regina Mortua” și „Imnuri și balade” (apărute înaintea războiului și reeditate în 1929 sub titlul „Omul liberat”) conțin tonuri a căror energie mărturisesc origina autorului, iar mistica unei mari părți din bucățile închise în aceste culegeri, ca și semnificația lor filozofică, dovedește înrudirea lui cu oarecari scriitori bulgari ai evului mediu.

Totuși, până în 1915, Traianov a fost mai mult străin de viața țării lui. Numai războiul și suferințele țării au reușit să-l desmeticească și să-l oblige să se apropie de patria încercată.

În vremea asta a scris el „legende bulgare” — cele mai frumoase poezii ale sale, pline de-o dragoste și-o milă nemărginită pentru durerile ei.

Intr'o operă intitulată „Cântarea cântărilor” — poetul încearcă să prevadă soarta viitoare a patriei. E un psalm care se asemue marelor intuiții profetice. La fel, în ultimul volum de versuri „Cântece romantice” editat în 1926, găsești lucruri foarte interesante care-i conturează calitățile lirice capabile să zugrăvească cu nuanțe delicate, sentimente de puternică adâncime.

Alături de Traianov, e necesar să cităm pe vechiul lui colaborator Liudmil Stoianov (1888) a cărei neostenită activitate poetică e mărturia unui talent lipsit poate de senisătate, dar stăpânind o forță ce nu i se poate tăgădui. Această forță ce se manifestă într'o serie de versuri, de nuvele și drame, a atins apogeul ei cu un poem dramatic „Tomiris” și într'o serie de nuvele îndrăznețe, aproape naturaliste cari, reunite într'un volum, au apărut în 1929.

Cu toatecă Traianov e considerat ca șeful simboలిștilor bulgari, reprezentantul cel mai în drept al acestei școale, nu e nici el, nici Liudmil Stoianov, ci mai curând Dimcio Debeleanov (1887—1916)⁹⁾

⁹⁾ Împreună cu Liliev și Traianov — trei latifundiaari ai poeziei actuale a vecinilor — au aruncat, acum vreo 15 ani, în „pământul rozelor” sămânța buruenei otrăvite și dulci, cultivată cu pasiune de autorul „Florilor râului”. — Și care — mai ales după războiu — au fost expropiați de o seamă de individualități poetice în plină formație. Debeleanov n'a scris decât 50 de poezii. E tiparul viu al bulgarului care asimilează o cultură străină și o redă apoi umanității transformată adăugită cu esențe proprii, — cum îl caracterizează unul din străluciții săi consăngeni. Căci alfabetul poetic al lui Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Samain și Jammes, cu operele cărora e intim, încheagă sentimente general umane ori specific bulgare: sforțare, cu adevărat suddanubiană, de a echilibra teoria cu fapta; resemnare creștină față de toate năpastele; înțelepciune orientală și dragoste nefărmurită pentru tot ce visează. Orfan de mic și trăit în necazuri, cântă satisfacția mângâerilor materne. Cu mizeria, se deprinde și se consolează. Rural desrădăcinat, evocă cu patimă locurile originare pe care nu le va mai vedea. În dragoste, nefericit. Apoi, toată viața nenorocit. Pune durerea pe muzica versului și o stinge prin artă. În orice relație de fenomene, descoperă frumosul.

N. Crevedia: D. Debeleanov (Viața Literară anul II 1927 No. 64). Nota tr.

Întreaga operă a acestui poet se află într'un singur și unic volum ce conține abia 50 de poezii. Dar Botev n'a scris decât 22 de poezii și cu toate acestea ocupă întâiul loc printre toți poeții bulgari.

La fel e Debeleanov între tinerii simbolişti și poate, printre toți poeții bulgari contemporani, căci nimeni nu e artist în felul lui Debeleanov, nimeni nu are versul lui cântător, calda lui sinceritate, liniștita lui acceptare a suferinții omenești care adaugă un element eroic poeziilor sale.

Nimeni nu a atins simplitatea lui adăugată unei frumoase complexități, și nici așa profunzimi în gama sentimentelor exprimate.

Nimeni n'a știut ca el, să lege de realitate, imaginile cele mai abstracte și simbolurile cele mai adânci, nimeni nu posedă luminozitatea, claritatea ascuțită ce emană din fiecare strofă a cântecelor sale. Esența dominantă la acest poet sunt neliniștite și chinurile celui singur pe lume, fără să cadă în acorduri de desnădejde; ci oarecare blândă supunere vieții, o afirmare a existenței. Moartea prematură a lui Debeleanov, căzut pe câmpul de onoare, a fost o imensă pierdere a poeziei bulgărești.

Și e ceva crud că însușirile poetului afirmate în versurile apărute în timpul vieții lui, să apară de-o manieră încă mai strălucitoare în acelea în care vorbește despre războiul cu o măreață simplitate, versuri găsite după moarte în carnetul său.

Nu e decât un singur poet care să consoleze Bulgaria de a fi pierdut pe Debeleanov și care poate susține o comparație cu el, — e prietenul său — Nicolai Liliev (1885)¹⁰⁾, artist mai fin decât primul, cu versul mai delicat, mai subtil. Exprimă în deosebi, cu extremă sensibilitate mâhnirile și bucuriile omului singuratic. Și tocmai din pricina acestei izolări, Liliev e — prin natura împrejurărilor — mai depărtat de viața reală decât Debeleanov, arta lui nu e din viață, nu cuprinde atâta de puternic un suflet frate tuturor celorlalți oameni.

¹⁰⁾ Născut în 1885, Nicolai Liliev este alături de T. Traianov și D. Debeleanov reprezentantul școlii simboliste în Bulgaria. Dotat cu vaste cunoștințe din principalele literaturi europene, a ajuns să-și creeze o artă proprie, izbitor de nouă, prin imaginile rari cu care vine, prin atmosfera tragică și fantastă ce aduce în literatura bulgară, care continuă să se complacă în formule clasice, fie într'un romantism funambulesc fie patriotard. Mare artist al formei, muzical și discret dizolvă aspirațiile din urmă, în umilință de esență umană și creștină și mai ales slavă. Deaceia vom găsi în poezia sa ceva bulgar. Alte motive naționale nu aflăm. Lirism pur pricinuit de stări sufletești în afară de orice convenție autohtonă, ce poate fi plasat în planul umanității. A trăit mult în străintate — mai ales la Paris. În viața de toate zilele e un om original. Mic de statură, delicat în gesturi și cuvinte, ignorându-se chiar pe sine.

N. Crevedia: Nicolai Liliev (Viața Literară anul II 1927 No. 59). Nota tr.

Iată de ce, importanța lui Liliev o afli în altă direcție, mai ales în domeniul poeziei pur artistice, în care e — incontestabil — un neîntrecut.

Limba lui e mai armonioasă decât chiar a lui Iavorov, ritmica mai rafinată, nuanțele foarte variate, iar imaginile de o sprintenă ușurință. În felul acesta, Liliev deschide literaturii bulgare posibilități noi către perfecționare.

Tot ceea ce Liliev a dat în domeniul acesta, a exercitat o imediată și puternică repercusiune asupra tinerei generații de poeți; lui i se datorează extrema eleganță care e pecetea cea mai fericită a poeziei contemporane bulgare.

Cu toate acestea, Nicolai Liliev care e considerat simbolist, nu aparține grupului din jurul revistei „Hyperion” al cărei director e Traianov. El intră în alt grup existent de peste zece ani, și însumează scriitori de diferite tendințe cari nu au comun decât numai faptul că pun preț mai mult pe forma exterioară a limbii și stilului producției lor, tinzând pe cât posibil spre o subtilitate a însușirilor de exprimare și lărgire a cadrului de conținut al scrierilor. Altfel zis, urmând căile lui Penciu Slaveikov și Iavorov, se străduiesc să ridice literatura bulgară la nivelul popoarelor de cultură.

Evident că, acesta e și tendința altor scriitori bulgari contemporani, însă cei din gruparea căreia aparține Liliev și cari gravitează în jurul revistei „Zlatorog” editată de criticul Vladimir Vassiliev au de scop principal această țintă.

Iată de ce, ei se disting printr'o mai pronunțată cristalizare a formei ceea ce plasează pe cei mai de frunte dintre ei în rândul prim al literaturii contemporane bulgare.

Unul dintre membrii mai de vază al grupului „Zlatorog” este maestrul nuvelei bulgărești Iordan Iovcov (1884)¹¹⁾. El a dat cinci

¹¹⁾ În revista „Boabe de grâu” anul III/1932 No. 9. — d. Emanoil Bucuță prezintă un amplu studiu al lui Vladimir Vassiliev, despre Iordan Iovcov, scris special pentru explicarea lui Iovcov cu ocazia publicării în acea revistă a „Noptilor la hanul din Antimovo”.

În prezentarea sa de introducere al acelu studiu, d. Bucuță scrie printre altele: „Scriitorul Iordan Iovcov e un om de vreo patruzeci și cinci de ani, născut, cred, la Kotel și trăit multă vreme, ca învățător în Dobrogea Nouă, firește numai până la 1913. După câțiva ani în București, ca funcționar al Legației bulgare, a avut prilejul să ne cunoască limba și literatura. M'am mirat de înțelegerea cu care vorbește, de pildă, de Sadoveanu. E un om mai cu seamă tăcut și retras. Din singurătatea lui însă ochii aleargă și despică. Stăruința în observație dă atâta originalitate „Noptilor la hanul din Antimovo”, pe care le-am crezut, din toate aceste pricini, cea mai bună carte de introducere în literatura bulgară contemporană.

volum de povestiri și nuvele, cum și un roman în care descrie realist, viața țăranilor din Dobrogea de unde autorul e originar. Cu toate că Iovcov e un realist, cu toate că eroii lui sunt oameni simpli, el nu cade în superficialitate și nici în neverosimilul pe care adesea îl riscă scriitorii dornici să dea o icoană aproape exactă a vieții țărănești, îngroșând prea accentuat coloritul eroilor.

Iovcov e ferit de acestea pentru că nu e numai ascuțit observator, bun psiholog și excelent stilist în sensul subtil a măsurii, dar e și un poet ce vede totul printr'o aureolă de frumos. Iși iubeste eroii și se pricepe să descopere în ei omenescul, bunătatea și o firească demnitate morală.

Această calitate de a idealiza fără să deformeze, Iovcov a pus-o în cele două volume de povestiri de războiu, cari, ca și alte opere, mai ales „Legendele balcanilor”, conțin adevărate perle.

Cele din urmă, datorită admirabilului stil, farmecului elegant al descrierilor, măestriei comparațiilor și imaginilor variate, încheagă una dintre cele mai frumoase cărți ale literaturii bulgare.

După Iovcov, în grupul „Zlatorog”, trebuie citată o femeie. E. Bagriana (1895) relevată în ultimii ani.

Volumul „Eternul și sfânta”, e un mănunchi de poezii lirice de adâncă sensibilitate ce și-a situat autoare în primul rând al poezilor bulgari. Acest volum mărturisește — contra celor cari nu prețesc decât estetismul formei abstracte — că pentru a place în Bulgaria, nu e suficient ca o operă să fie perfectă în forma ei, ci trebuie să fie — pe lângă asta — sinceră, să aibă rădăcina în viața reală, trecută prin inima și sufletul poetului nu numai prin rațiunea lui.

O altă poetesă, la fel dotată, raliată grupării „Zlatorog” cu numele Dora Gabe (1887)¹²⁾ e autoare de poezii de o delicată feminitate pline însă de pasiune — strânse în două culegeri: „Violete” și „Calea lumească” — cum și a câtorva frumoase povestiri din viața dobrogeană.

Mitail Stojan

¹²⁾ Văduva ilustrului critic și profesor dela Universitatea din Sofia, Boian Penev, mort de curând, Dora Gabe, împreună cu Mara Belceva și Maria Bagrina, împlinește trinitatea feminină a poeziei bulgare de astăzi. Născută în Cadrilater, într'un sat de lângă Bazargic, poezia ei e literalmente feminină. Notajii simple, anarhice, imagini sugestive. Sentimente aristocratice oscilând între trecutul cu locurile natale și idealul masculin evocat aproape senzual.

N. Crevedia: Dora Gabe (Viața Literară anul II/1927 No. 66). Nota tr.

STRATOSFERA ȘI VITEZA

de V. VĂLCOVICI

Se spune adesea că trăim în secolul vitezei. Cu oarecare dreptate. Automobile și avioane, trenuri și vapoare, cai și oameni, toți se iau la întrecere să despice văzduhul cât mai repede. Unii de dragul sportului sau mânați de nebunia vitezei, alții mai chibzuiți, gândindu-se că prin viteză se cruță timpul. Iar timpul se prețuește în bani după o zicală înțeleaptă engleză. Așa-i cu avioanele cari trebuie de multe ori să poarte mesagii și persoane de la un punct al globului la altul, într'un timp cât mai scurt. Și trebuie să spunem că avioanele au și ajuns să aibă viteze uimitoare față de ceea ce era înaintea călătoriei cu aeroplanul. Te sui în avion pe la orele două după amiazi după ce ți-ai luat masa în București, și te scobori din aeroplan pe la orele 8 — după vreo șase ore de drum — unde credeți? în aeroportul parizian. Iți iei masa seara în Paris. Viteze de 300 Km. pe oră au ajuns acum să fie obișnuite. Așa că nu ne mai satisfac. Cei ce întrebuintează avionul ca mijloc de locomoție nu sunt mulțumiți nici cu 300 Km. pe oră ci umblă să ajungă la 4, la 5 ba chiar la 700 Km. pe oră. Adică un ceas de drum de la București la Oradea. Trenul fulger este un biet melc față de sborul acesta amețitor.

Până unde ne putem urca noi pretențiile în privința vitezei? Și cum putem realiza astfel de parcurhuri rapide?

Mai întâi, pentru a începe cu întrebarea cea de a doua, este natural să ne închipuim că vitezele mari se vor obține cu motoare puternice. Vrem să mergem mai repede? Mărim numărul cailor și motorul va fi în stare să urce viteza. Cam așa-i. Numai că nu trebuie uitat un lucru. Anume că motorul mai puternic este în același timp și mai greu și mai mâncăcios. Adică trebuie să purtăm în aer o greutate mai mare a motorului și a benzinei de alimentare. Așa că, după cum vedeți, nu s'ar putea să mergem cu pretențiile noastre prea departe căci greutatea motorului pretinde ca și aripile să fie mai mari pentru a-l putea susține, adică rezistența în sbor și dificultatea de a se deslipi de pământ vor fi mai mari. Din această pricină, cei ce se ocupă cu aviația s'au gândit la alte mijloace pentru a mări viteza. S'au gândit că rezistența în sbor este pricinuită de existența aerului. Atmosfera pământescă pe de o parte susține avionul, dar pe de altă parte se opune cât poate înaintării avionului. Natural că dacă atmos-

fera ar fi mai subțire, rezistența aceasta a aerului ar fi mai mică. De altfel se și observă de către cei ce zboară în înălțimi mari că pe la 4—5 mii de metri înălțime deasupra solului, avionul întâmpină mai puțină rezistență din partea aerului. Iată de ce s'au gândit aviatorii să se înalțe cu aparatul în straturile superioare ale atmosferei, unde aerul este foarte subțiat, în stratosferă spre pildă, și acolo să dea drumul motorului la maximum. Vor realiza astfel viteze mult mai mari decât ar fi realizat la înălțimi reduse. Căci rezistența pe care o opune aerul mersului unui avion este proporțională cu densitatea atmosferei. Adică dacă densitatea se reduce la jumătate și rezistența se reduce la jumătate (bine înțeles, viteza fiind aceeași în ambele cazuri).

Acum închipuți-vă că avionul s'ar sui la înălțimea de 10000 de metri adică în regiunea unde începe stratosfera. Densitatea devine acolo cam de trei ori mai mică decât la suprafața pământului așa că ne putem aștepta la o rezistență de trei ori mai redusă din partea aerului. Și așa se și întâmplă la viteze egale. Numai nu cumva să trageți concluzie de aici că motorul ar fi în stare să ne dea o viteză de trei ori mai mare decât ne-ar fi dat în apropierea suprafeței pământului. Aceasta ar fi o greșală, pentru că rezistența aerului se mărește foarte repede când crește viteza. Mai precis, rezistența crește precum crește viteza la pătrat. Adică dacă a devenit viteza de două ori mai mare, rezistența s'a împătrit. Cum rezistența aerului a devenit de trei ori mai mică suindu-ne la 10000 metri altitudine, ne putem bizui pe o viteză aproape de două ori mai mare ca la suprafața pământului, de 1,7 ori mai mare. Iată să presupunem că avionul avea o viteză maximă de 300 Km. oră la înălțimi mici. Atunci în stratosferă, la 10000 de metri va putea lua cu acelaș motor peste 500 Km. oră.

Aceasta-i socoteala de acasă, care foarte adesea nu se potrivește cu cea din târg. Nu se potrivește pentrucă nu poți prevedea toate câte se vor întâmpla pe sus. Socoteala și-a făcut-o cam în felul acesta americanul Wiley Post care și-a propus acum de curând să călătorească de la Los Angeles la New York menținându-se tot timpul la 10 Km. înălțime. El socotea să aibă astfel o viteză continuă de 500 Km. oră. Când colo aviatorul nostru a trebuit să se oprească la Cleveland, adică după ce făcuse numai 3000 Km., numai jumătate din drum, cu o viteză medie de 400 Km. oră. Acum trebuie să v'o spun totuși pentru a nu nedreptăți pe americanul Post. Călătoria aceasta a fost un record. A fost prima călătorie reușită stratosferică iar viteza obținută de 400 Km oră a fost o frumoasă realizare sportivă, mai ales fiind că motorul avionului nu era în stare să dea decât 280 Km. oră la înălțimi mai mici. Așa-i. Dar socoteala lui de la birou nu s'a potrivit cu ceea ce a întâlnit în înălțimile stratosferice. Americanul nostru își propusese să se țină tot timpul în înălțimi mari, la 10 Km. E drept că a atins această înălțime și acolo avionul a mers potrivit prevederilor cu 550 Km. oră însă n'a putut dura multă vreme la atare înălțime, așa că lăsându-se mai jos cu avionul a trebuit să se mulțumească cu viteze mai mici. Să vă povestesc pe scurt cauzele nesuccesului.

Mai întâi, motorul avionului de mare viteză are ceea ce se numește un compresor pentru a trimete gazele carburate cu presiune mărită. În

loc să avem deci în cilindru presiunea de o atmosferă, avem o presiune de o atmosferă și jumătate. Faptul acesta are importanța sa. Căci dacă presiunea a crescut cu 50% atunci volumul aceluiași gaz a descrescut după o lege cunoscută în Fizică sub numele de legea lui Boyle-Mariotte, așa că un cilindru mai mic, cu o treime mai mic, îl va cuprinde. Avantajul acesta al micșorării cilindrului este foarte prețuit în aviație, unde trebuie să se facă economie cât mai multă de material greu. Da, veți spune Dvs., dar compresorul nu este oare un dispozitiv mai mult care îngreuiază aparatul? Așa că pe de o parte câștigăm micșorând volumul cilindrului, iar pe de alta pierdem introducând compresorul. Ei bine, nu, aparatul compresor este mai ușor decât greutatea câștigată prin micșorarea cilindrului. Acuma vedeți că avionul nostru urcat la 10 Km. înălțime dă acolo de o presiune foarte mică, de a treia parte a atmosferei la suprafața pământului. Compresorul nostru trebuie să lucreze atunci vârtos pentru a menține presiunea în cilindru. Trebuie să aducă gazul carburant, de la $\frac{1}{3}$ atmosfere la 1.5 atmosfere, adică să facă presiunea cam de cinci ori mai mare. În tehnică se zice că aparatul compresor trebuie să aibă coeficientul 5, ceace este cam mult. Dar s'a reușit să se construiască și astfel de compresoare — două cari la un loc să ne dea coeficientul 5, Unul multiplică presiunea cu 2 iar altul cu 2, 5, așa că avem un fel de compresor compus în etaje.

Se pare că acest aparat a funcționat foarte bine sub conducerea americanului. Însă el s'a isbit de altă greutate: de neputința lui de a rezista la frigul din înălțimi și la lipsa de aer de respirat. Chiar la 7 Km. înălțime a întâmpinat un frig pe care nu l-a putut suporta decât scurt timp. Și de aceea a fost obligat să descindă la Cleveland în loc să meargă până la New-York. Ba mai drept ar fi dacă am spune că i se întepeniseră mâinile și picioarele nu din cauza frigului, ci din cauza lipsei de aer, așa fel încât nu mai putea mânuși pârghiile de comandă ale avionului. Cum de i se întepeniseră mâinile și picioarele din cauza lipsei de aer? Iată să vă explic cum. La o presiune așa de slabă ca aceea din înălțimi trebuie să ai provizii de oxigen ca să poți rezista fără să te asfixiezi. Lucru pe care și l-a închipuit și aviatorul nostru american încât s'a îmbrăcat într-o haină impermeabilă, având tubul pentru conducerea oxigenului la aparatul său respirator, la gură și la nas. Un fel de scafandru pentru aer. Haina fiind impermeabilă, îi păstrează în interior presiunea atmosferică de pe pământ. Pentru a se simți bine fiziologicește. Însă ce se întâmplă? Când presiunea aerului de afară este foarte mică, haina scafandrului se umflă și ia o formă rigidă. Așa că mâinile și picioarele prinse în o astfel de îmbrăcăminte cu greutate se pot mișca pentru a da comanda convenită aparatului. Iată cauza întepenirii mâinilor. Această întepenire l-a obligat pe american să descindă din înălțimi. Cu alte cuvinte se poate spune că aparatul și-a împlinit programul precis de socoteli, dar omul s'a dovedit a fi prea slab pentru călătoriile prin înălțimi.

De aici însă nu se cuvine să trageți concluzia că sborul stratosferic este o himeră la care trebuie să renunțe omul. Nu. Iată francezul

Waseige care se ocupă de multă vreme cu aviația stratosferică, spune că el va da o soluție potrivită acestei probleme, înlocuind îmbrăcămintea periculoasă de scafandru prin cabina impermeabilă. Pilotul s'ar afla astfel într'o cameră cu presiune ordinară și cu temperatură obișnuită, ambele menținute printr'un compresor special. Cât privește străpungerea pereților de către pârgurile de comandă, ea se poate face în mod mulțumitor, păstrând impermeabilitatea cabinei. Domnul Waseige a calculat chiar grosimea pereților cabinei și greutatea aparatului ajungând la cifre convenabile. Cu un asemenea avion se poate atinge viteza de 700 Km oră, la înălțimea de 12 Km.

* * *

Acum îmi dați voe, să vă povestesc ceva despre un alt soi de sbor omenesc.

Ați auzit, de sigur, de sborul planat. Sbor cu un fel de aeroplan fără motor. Ii mai zice „planor”. Nu aripi, nu nimic. Și cu toate acestea aviatorii dibaci se pot plimba în aer ore întregi. De regulă se procedează cam în felul următor: se aruncă aviatorul cu aeroplanul său de pe culmea unui deal. Natural aeroplanul începe prin a-și pierde din înălțime adică prin a cădea în timp ce își mărește viteza orizontală. Dacă ar continua să cadă tot așa mai departe, repede, repede ar ajunge la pământ. Inșă aici intervine dibăcia aviatorului care își îndreaptă aparatul în spre regiuni având curenți de aer de jos în sus. Astfel de curenți se găsesc pe panta suitoare a unui deal. Aerul urmează oarecum linia urcătoare a dealului așa că aviatorul profită de curentul suitor pentru a câștiga puțin în înălțime.

I se întâmplă adesea să dea peste un curent urcător din altă pricină, anume din cauza căldurei. Cine nu știe că aerul cald este mai ușor decât cel rece în atmosferă, așa că dacă se întâmplă să se încălzească undeva solul mai mult decât în vecinătate, cine știe din ce cauză, atunci aerul care vine în atingere cu partea aceea a solului se încălzește, devine mai ușor și caută deci să se înalțe. Iată un curent urcător — un curent ascendent cum i se spune în aviație. Aviatorul trebuie să-l caute și să-l folosească dacă vrea să se mențină mai mult timp în aer. Cum să-l găsească? Să vadă în ce parte crește temperatura și să se îndrepte într'acolo. In orice caz trebuie să se ferească de locurile mai reci pentrucă acolo curentul de aer este coborător — descendent cum îi spune aviatorul, încât pilotul nostru ar fi târât spre pământ dacă ar intra cumva într'un asemenea curent. Bine, bine; dar cum măsoari temperatura aerului? Cu termometrul obișnuit? Slabă nădejde. Până să se urce mercurul în instrument aeroplanul a trecut de mult regiunea ce interesează pilotul. Nu trebuie să uitați că viteza planorului a aeroplanului fără motor — este de 30 până la 100 Km. oră, așa că până să se suie mercurul în termometru, avionul a făcut 100,200 de metri. Termometrul obișnuit e prea puțin sensibil, e prea leneș pentru o treabă așa de delicată. Doi ingineri germani au construit de curând un aparat mult mai sensibil — aproape fără inerție

cum se spune. Iată cum. Ei au luat sârmă subțire — a 20-a parte de mm. — dintr'un material potrivit la acest scop numit nichelin și au făcut rețele fine din ea pe cari le-au întrebuințat apoi ca rezistențe electrice. Rezistențele acestea au fost puse în legătură apoi cu un aparat cunoscut, cu o punte a lui Wheatstone care ne poate da temperatura cu mare precizie. Diviziunile pe aparat corespund cam la o jumătate de grad Celsius, așa că acțiunea variațiilor obișnuite de temperatură se poate face cu ușurință. Se pot măsura cu el curenți calzi proveniți din coșurile de fabrici. Chiar la o înălțime de 200 de metri deasupra coșului, instrumentul, cu toată viteza cea mare a planorului, este destul de sensibil ca să înregistreze urcarea de temperatură și anume chiar în momentul când aparatul de sburat străbate curențul de aer cald pricinuit de coșul de uzină. Mai puneți pe lângă aceasta că instrumentul este robust construit pentru a nu-i se deranja funcționarea nici la viteze mari și nici la sguduituri cauzate câte odată de vre-o aterizare mai bruscă.

G. Galcosi

PSALTIRE VECHЕ

de SILVIU RODA

*Un iconar — se vede — a slovenit
aici, în foile cu miros de tămâe
cândva și, ca din neguri, încă suie
și-acum, prin pagini — suflet cumințit.*

*Văd leaturi de bejenii, ca'ntr'o stampă
(cum mai găsești și azi prin mănăstiri)
și umbrele de patriarhi, sub lampă:
călugări aplecați peste psaltiri.*

*Mâni albe (ce Domnițe curioase?)
prelins au desmierdat între făclii,
în chip de rugă, scoarțele lucioase ...
Și câte visuri frânte în chilii?*

*Deatunci, anii — mărgelile nepereche —
pe rând au pus pecetea lor domnească ...*

*Așa-i sortit trecutul: să trăiască
în cântece, sau într'o carte veche.*

Silviu Roda .

SCRIITORI ȘI CARȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

GIB. I. MIHĂESCU: DONNA ALBĂ. (Ed. Cultura Românească)

Parcă pentru a ne risipi regretul de a fi pierdut în el un puternic nuvelist s'a strădui Gib. Mihăescu să devină marele romancier care se definește în acest ultim roman. Sunt fericit că am putut urmări linia mereu ascensională a carierii sale de romancier și i-am marcat progresul prin diferitele publicații unde am deținut rubrica de cronică literară. Astăzi, cu „Donna Albă“ pot susține fără nici o teamă că Gib. I. Mihăescu a ajuns unul dintre cei mai mari romancieri români.

Îmi vine greu să scriu potolită despre „Donna Albă“ și cred că ori cât ași aștepta entuziasmul nu mi s'ar putea stratifica pentru a vorbi despre ea la rece. Cartea aceasta e scrisă cu atâta perfecțiune tehnică și cuprinde o asemenea densitate de substanță, încât nu poate fi oprită exclamația de admirație care revine de câteva ori în cursul lecturii. Și scuza pentru tonul neobișnuit de cald și aproape liric care încep a vorbi despre romanul acesta nu e o mărturisire de judecată subiectivă, ci caută să accentueze caracterul de valoare al operii care a reușit să smulgă cu atâta forță admirația, element primordial în efectul contemplator al artei.

Pornesc de la subiectul extrem de banal pe care l-a abordat autorul și care e: lupta unui bărbat pentru a cuceri o femeie. Că această femeie e prea sus și bărbatul prea jos în rangurile lor sociale are importanță pentru a înțelege tactica de artist a autorului. Pentru fond însă, pentru idee, faptul nud e acesta: un bărbat care caută să cucerească o femeie. Faptul e banal, Acolo unde începe marele talent al autorului e în desfășurarea însăși a luptei. Și ceea ce e important în arta lui Gib. I. Mihăescu, e acțiunea. Romanul e construit pe cea mai clasică bază a epicului. Faptele sunt ceea ce rețin și captivează pe cititor și tot ele trebuie să vorbească prin semnificația lor.

Interesant e că „Donna Albă“ ca și „Rusoaica“, e scrisă la persoana întâi, fără a fi însă pentru acesta deloc un jurnal intim. Ceea ce lipsește pentru a fi confesiune e lirismul și caracterul de subiectivitate care despoaie faptele de epicul lor independent de eu. În povestirea pe care o face eroul romanului faptele sunt redată în toată obiectivitatea și exactitatea lor de acțiuni exterioare, în timp ce reflecțiile eroului, crude și de o tăioasă inteligență, copleșesc elementul afectiv. Astfel forma de persoana I-a ar putea fi în definitiv tot atât de bine transformată în persoana III fără ca povestirea să piardă cu nimic. Deoarece nu elementul de autoanaliză are rol esențial în

această povestire ci construirea faptică a unei idei. Aceste lucruri se vedeau încă din „Rusoaica“ și ele sunt mai evidente în „Donna Albă“.

Pentru a mări valoarea luptei pe care o dă Mihai Aspru pentru cucerirea Albei Ipsilant, autorul a făcut din bărbat un deklasat burghez pe care pacea îl aruncă în societate sublocotenent în rezervă, însă fără nici-o pregătire intelectuală serioasă, iar din femeie o strălucitor de frumoasă și inteligentă urmașă a domnitorului fanariot. De la prima apariție Mihai Aspru rămâne captivat de frumusețea femeii și se hotărăște să o ajungă și să o cucerească. Și pentru aceasta străbate toate treptele unei cariere strălucitoare de avocat, folosindu-se chiar de soțul Albei și el descendent al unui voevod și acum avocat cu renume celebru.

Nu voi povesti acțiunea romanului. Pentru a fi rezumată ea se prezintă foarte complicată; citită însă e de o simplitate desăvârșită. Și aici se vede încă unul din marile merite ale talentului lui Gib. I. Mihăescu: a știut să facă acceptabilă o acțiune care de multe ori devenea neverosimilă. Adesea am găsit în epicul lui Gib. I. Mihăescu elemente de senzațional. Aici ele sunt mai abundente de cât oricând. Se poate spune că romancierul român a făcut un admirabil roman psihologic cu elemente de roman polițist. Toate tribulațiile lui Mihai Aspru pentru descoperirea secretului Albei și pentru liberarea ei de sub acțiunea șantajului prințului Preda, toată tactica lui, sunt conduse după toate regulile romanului polițist. Deducțiile logice ale lui Mihai Aspru, precum și toată țesătura de măsuri pe cari le ia pentru a ajunge la scop sunt demne de abilitățile lui Sherlock Holmes. Mai mult, metoda polițistă e aplicată chiar vieții sufletești, unde eroul transportă același sistem de deducții, așa în cât nu putem decât să aprobăm formula de „polițism psihologic“ pe care Vladimir Streinu a dat-o acestei literaturi. Totuși Gib I. Mihăescu a știut să nu cadă în senzațional: el a mers pe o muche de cuțit între interesul epic și cel psihologic. Între ele l'a ținut seriozitatea concepției sale și o mare desăvârșire tehnică.

Dar dacă acțiunea e elementul important al romanului acesta, — și acțiunea în romanele lui Gib I. Mihăescu e acțiune pasionantă, vie, în sensul în care era acțiunea unei epopei — ea trebuie să exprime ceva. Și romanul lui Gib. I. Mihăescu e greu de sensuri.

Mai întâi autorul a știut să imprime romanului un sentiment al elanului, al aspirației, al tensiunii spre un scop, pe care îl găsec ca o dominantă în toate — aporape — romanele sale. În „Rusoaica“ acest sentiment era provocat de așteptarea încordată a locotenentului Ragaiac, a cărui imaginație în neconținut lucru cerea venirea rusoaicei, adică a aventurii. În „Zilele și nopțile unui student întârziat“ era deasemenea goana lui Mihnea Băiatu după frumoasa studentă care-i va deveni până la urmă amantă. Din această goană s'a născut lupta lui Mihai Aspru. E o încordare în neconținută aspirație a acestuia, e o alergare înainte a sufletului său, o alergare a gândului, și a voinței înaintea faptului, e o neconținută mișcare înainte a voinței lui cari constituie însuși ritmul epic al romanului. Toată cartea e pornită înainte și lectorul e antrenat de curent, ca de goana unui cal spre țința ultimă a eforturilor sale. Această aspirație către un țel, această desfășurare de forțe în vederea atingerii capătului terminus, e imprimată romanului ca un cadru natural.

Apoi autorul a ridicat acțiunea sa și personagiile la rangul de simbol. Mihai Aspru, omul ridicat din popor și stimulat de o pasiune, devine un om

superior care forțază admirația până și a castei superioare din care face parte femeia spre care aspiră. Dimpotrivă această castă decade și autorul ne arată în câteva exemplare degenerescența nobilimei. Așa dar înălțare a omului de jos și degradare a celui de sus, acest semn al vremii noastre e surprins și aici, sensul social al operii apare evident. Descompunerea clasei nobile e arătată de autor în atingerea eroului de câteva figuri boerești, însă fără nici-o tendință, așa în cât discreția autorului salvează cartea de la facticele care a lovit tentativele de acest gen. Autorul nu are aerul de a demonstra nimic. El prezintă tipuri și fapte cari vorbesc cu o elocvență nemaipomenită. Insuși eroul, prin simpla lui psihologie și viață exprimă acea înălțare socială a omului de rând, prin muncă și prin cultură, stimulate de ambiție, fără să mai fie nevoie de nici-o teorie. Gib. I. Mihăescu are marele merit că știe să nu insiste, să nu apese asupra nici-unui fapt sau gest, pentru a 'nu-l desfigura. Accentul semnificativ iese în mod natural din simpla expunere a acțiunii.

De aceea, fără ca autorul să fi avut intenția să o facă, Mihai Aspru devine simbolul înălțării omului de jos la o aristocrație a muncii și a spiritului.

Este minunat subțiată psihologia acestui Mihai Aspru. Tip de o ambiție extraordinară și de inteligență egală, el are și o sensibilitate ascuțită și un talent oratoric pe care frecventarea maestrului său îl desvoltă și-l desăvârșește. Acestea toate sunt ajutate de o mare putere de muncă. Dar caracterul lui e acela al unui om din popor, al unui vechil de boier. E gata să servească și mai ales gata să rabde, să aștepte și să muncească perseverent pe orice cale pentru a-și ajunge scopul. E bine surprinsă toată pendularea sentimentelor lui între admirație, invidie și ură, față de boerii pe cari îi servește, lângă cari vrea să ajungă, dar de cari se simte atât de deosebit. Cu inteligența lui ascuțită el vede diferențele și știe să profite de ele. Mihai Aspru e un tactician desăvârșit. El știe să prevadă și să conducă o întreprindere cu măiestrie și, mai ales, știe să argumenteze și să-și susțină poziția, cu răceală dar și cu justeță. În toate discuțiile lui el răspândește o bogăție de dialectică pe care a câștigat-o din îndelungatele pugilate juridice la cari a asistat. Știe să mânuiască deci logica cu îndemănare perfectă. Mihai Aspru e un imaginativ ponderat și călăuzit de voință. El imaginează un plan viitor și știe să-l urmărească pas cu pas până la realizarea lui. E o calitate de detectiv aceasta, de a imagina o realitate pe care apoi să o realizezi exact. Se poate spune că imaginația și cu voința lui Aspru merg în același tempo, una realizându-se și sprijinindu-se pe cealaltă.

Pe acest om îl purifică pasiunea lui. El se străduiește zece ani să atingă scopul propus: cucerirea femeii dorite. Și reușește. Uneori s'a gândit să o cucerească prin mijloace nepermise, de șantaj, dar repede renunță la ele cu oroare. O cucerire nobilă, cinstită îl tentează mai mult și tocmai această preferință îl salvează. Așa că idealitatea morală pe care i-o atribue Alba atunci când el deși poate abuza de ea pentru că are în mâna lui arma unui șantaj, dar nu o face, acea idealitate a stat în el și a crescut și ea se confundă cu însăși pasiunea lui. Așa că pasiunea pentru Alba ajunge să-l inobileze pe Mihai Aspru.

Mai e în această pasiune și o parte de predestinare pe care autorul a infiltrat-o cu multă discreție pentru a nu cădea în idealism ieftin sau în efect de roman foileton. E coincidența atâtor fapte fără de cari Mihai Aspru întâi n'ar fi cunoscut pe Alba, n'ar fi ajuns în preajma ei și apoi n'ar fi ajuns în

posesia aceluși teribil secret fără de care n'o putea cuceri. E întâlnirea cu ea pentru prima oară, în fața liceului unde își dădea examenele și când o vede îi cad dicționarele grele din brațe. Acest eveniment pe care nici ea, nici el nu-l uită e prevestitor al întregii desfășurări viitoare a vieții lui. E apoi întâlnirea lui cu soțul ei, pe care-l urmărește la Tribunal și-l admiră când îl aude pledând, fără să știe că soția lui e femeia pe care o urmărește. Apoi e descoperirea chiar a acestui fapt. Sunt elemente cari în teatru n'ar putea prinde, anumite mașinării cari pe scenă nu se pot explica, dar cari în roman pot fi făcute acceptate cu condiția de a fi făcute verosimile, ceea ce e aici cazul.

Și celelalte personaje au aceeași construcție psihologică puternic încheată și unitară ca și a eroului. Așa Georges Radu Șerban soțul Albei, tip sobru, autoritar, închis în sine, mândru și tăios, sau prințul Raoul ușuratic și pervers amintind în unele privințe de personagiile lui Matei Caragiale din „Craiu de Curtea-Veche”, sau prințul Preda Buzescu, detracat și lipsit de orice simț moral, precum și celelalte personaje episodice. Deși văzuți toți prin ochii eroului, sunt prinși și adânciți cu o perfectă obiectivitate și se desprind pentru a trăi singuri, prin acțiunile lor, din rândurile stilului de persoana 1.

Dar dintre toți figura suavă și armonioasă a Donnei Alba se desprinde cu mai multă tărie și cu un relief definitiv. Frumusețea ei fizică precum și sufletul ei orgolios și nobil, se desprind și cu fiecare pagină cresc, descrie și adâncite de obsesia pe care o constituie ele pentru erou. Donna Alba nici nu apare direct în prima jumătate a romanului. Eroul abia acolo o cunoaște personal. Până atunci ea e întrevăzută doar și noi o dorim mai aproape ca și eroul care o urmărește și se îmbărbătează în scopul pe care și l-a propus, din scurtele ei apariții. Cu „Donna Albă” Gib I. Mihăescu a dat viața unuia din cele mai vii tipuri de femei din literatura noastră.

Însă tot atât de seamă lucru în „Donna Albă” e și tehnica. Romanul e scris cu o perfecțiune de compoziție și echilibru intern, rare. Toate faptele vin și se centreză în mod natural în jurul ideii centrale, nici-unul nu e de prisos și toate sunt cerute în mod firesc de mersul acțiunii. O dozare exactă a efectelor și o punere precisă la locul lor a fiecăror fapte după importanța din ce în ce mai mare a lor în dezvoltarea acțiunii, întrețin viu atenția lecturii. Acțiunea decurge simplu, real, într'un ton viu, aci colorat, aci potolit, totdeauna însă adecvat și se mulează pe un ritm interior, pe un suflu epic ce se păstrează până la urmă viu și energic. Se poate spune că acțiunea e palpitantă, dar niciodată interesul propriu zis epic nu întrece pe cel psihologic, ci amândouă acestea se echilibrează în mod perfect ca într'un roman balzacian. De altfel semnificația psihologică e susținută aci pe fapte, adică pe viața însăși. Așa că Gib I. Mihăescu nu e un simplu romancier realist, ci cumulează la această calitate de creator de viață și pe aceea a observării detaliului psihologic caracteristic și a creării de psihologii complexe. Astfel tipul lui Mihai Aspru e de o complexitate despre care scurtele note rezumative de mai sus n'au putut da nici o palidă idee.

„Donna Alba” e nu numai cel mai bun roman al autorului, dar și unul din cele mai bune ale literaturii noastre. Și, deși autorul și-a ținut promisiunile, acest roman ne arată că putem aștepta și mai mult de la el.

ȘERBAN CIOCULESCU: CORESPONDENȚA DINTRE I. L. CARAGIALE ȘI PAUL ZARIFOPOL. (Ed. Fundațiilor Regale)

Prietenia dintre Caragiale și Zarifopol s'a soldat cu un rezultat de mare importanță: o corespondență bogată care e și de un interes psihologic și de unul documentar, considerabil. Regretăm evident pierderea celei mai mari părți din scrisorile lui Zarifopol, dar am fi regretat mai mult pierderea corespondenței lui Caragiale, păstrată în întregime de pietatea prietenului său mai mic în vârstă.

Scrisorile și cărțile poștale pe cari i le trimitea Caragiale lui Zarifopol întăresc imaginea pe care o aveam despre marele scriitor și confirmă tot ceea ce s'a spus până acum despre el. Șerban Cioculescu are impresia că e locul unei revizuirii a acestei imagini. Imi pare rău că sunt singurul care să-l contrazic.

Să vedem mai întâi în ce constă această corespondență. E un schimb de glume, de ironii și de impersii, în majoritatea cazurilor. Caragiale apare același șuetar de cafeana, care în lipsa lui Kübler își pune spiritele și mai bune și mai rele, pe o carte poștală nemțească. Glume uneori inocente, auto-ironizări uneori, alteori, glume sângeroase la adresa altora, în general o atitudine de dispreț pentru ceea ce e românesc (și în acest sens studiul pe care N. Davidescu a început să-l publice în „Cuvântul Liber“ asupra lui Caragiale arată cu precizie științifică atitudinea ostilă față de orice e manifesfare și spirit românesc a acestuia) și uneori critice juste în marginea anumitor opere, dar mai ales zeflemele la adresa elucubrațiilor stilistice sau ideologice ale „daco-romanilor“ (cum ne califica plin de superioritate „ultimul ocupant fanariot“ cf. N. Davidescu: „Cuvântul liber“ An. II No. 59 din 3 August a. c. și urm.)

Șerban Cioculescu împarte cu o metodă abilă și lipsită de pedanterie conținutul acestor scrisori. În primul loc arată impresiabilitatea lui Caragiale la fenomenele meteorologice. Apoi pasiunea melomană a maestrului, gustul și priceperea lui în materie de muzică clasică. Vine apoi, în ordinea importanței înclinarea gastronomică a lui Caragiale. Urmează capitolul prieteniiilor sale, printre cari aceea pentru Ronetti-Roman aceea pentru C. Dobrogeanu Gherea, scurta ambalare pentru persoana lui Racovschi și în sfârșit prietenia trădătoare față de bieții daco-români Al. Vlahuță și Barbu Delavrancea, cărora marele scriitor le rezervă doar ironiile sale. Mai departe vine partea de critică a acestor scrisori, în cari afară de zeflemele contra „daco-romanilor“ dintre cari numai Al. Odobescu e pe placul maestrului, reținem uluitoarea apreciere a lui Albalat al cărui nu numai nume dar și a cărui operă rimază prost — sau aprecierea lui... Turgheniev! Mai importantă e urmărirea activității creatoare a lui Caragiale, activitate silnică, a unui mare leaș — poate numai puțin mai harnic decât Rivarol — interesantă prin partea ei de conștiință artistică în căutarea perfecțiunii, sigură pe mijloacele sale și conștientă de ceea ce face. În sfârșit scurtul interes al lui Caragiale pentru politică încheie conținutul acestei corespondențe. Citez concluzia lui Șerban Cioculescu:

Caragiale ne prezintă o față nouă a figurii sale, denaturate de legendă (vezi de pildă în „Mite“ de D. E. Lovinescu, un Caragiale cinic și mitocan)

și anume un alt om de societate și un alt „om“. De câte ori verva grasă, bufă, parodică, încetează, de câteori mimul ancestral e în sincopă, de câte ori prin alte cuvinte insul plămădit în Daco-România (pomposul său cuvânt de desconsiderare) se dă afund, își face loc un om al măsurii, al gustului și al adevăratului sunet sufletesc. Pe acest din urmă Caragiale, poate nu l-a cunoscut decât Zarifopol. De ce l-a ținut tănuit? Nimeni nu-l mai poate reconstitui, cum se cuvine. Caragiale prieten cu adevărat afectuos capabil de devotament amical, împărtășindu-și toate gândurile și chiar sentimente a căror tănuire a ridicat-o la o linie de purtare, răsare în această corespondență, ca o impresie, dacă nu ne înșelăm centrală“ (p. 71).

Nu vreau să-l șicanez pe Șerban Cioculescu întrebându-l de ce un asemenea Caragiale, l-a cunoscut numai Paul Zarifopol, celălalt Caragiale, legendar (!) prezentându-se tuturor celor cari l-au cunoscut. Nici să-l întreb de câteori, înceta aceea verva grasă, etc. etc. pentru a lăsa să apară măsura, gustul, etc. etc., pentru că răspunsul ar fi: foarte rar. Protestez împotriva faptului că figura lui Caragiale în „Mite“ ar fi aceea a unui „cinic și mitocan“. Inexact. Caragiale apare acolo e drept vulgar, palavragiu, lăsându-se antrenat de inteligența și verva lui scilicet, gata de ironie și bagatelizare, dar mai apare și ca un sensibil apreciator al frumosului și ca omul de gust pe care-l agită Șerban Cioculescu drept o descoperire proprie. Deoarece acest gust și aceea vibrație în fața lucrului artistic o exprimă el în peregrinarea lui cu Eminescu, în scena aceea când îi explică poetului, în cuvintele lui groase ce e arta.

Să vedem ce dovezi ar aduce Șerban Cioculescu în spirinul ideii că în Caragiale se ascundea un om sensibil, afectuos, uman. etc. Intâi e dovada prietenilor sale. Care nu e o dovadă. Pentru că omul cel mai vulgar și mai egoist are totuși prietenii cărora se consacră cu afecțiune tocmai pentru a compensa și a-și scuza sie-și propriile defecte. E cazul lui Caragiale care de fapt nu era prieten cu Zarifopol sau cu Gherea decât intelectual, apoi pentru că în singurătatea de la Berlin avea nevoie de o societate, de o împărtășire a zeflemelelor sale. Și apoi nu vedem întrucât imaginea unui Caragiale prieten afectuos ar exclude pe aceea a unui Caragiale zeflemist crud și vulgar, care e atestat de toți aceia cari l-au cunoscut. Pentru aceasta nu e izolată mărturia lui E. Lovinescu în „Mite“. Aceiași imagine, mult mai agravată ne-o transmite C. Stere în „Ciubărești“ sub un deghizaj ușor de recunoscut și aceiași imagină o arată Duiliu Zamfirescu în scrisorile sale către Titu Maiorescu, când vorbește de „grosolănia lui Caragiale“ care-l „masacra cu nedreptate pe el sau pe alții“ (Revista Fundațiilor Regale din Iulie a. c. pag. 130).

În grija cu care Caragiale vorbește de fapta nebunească a lui Gherea de a adăposti la el revoluționari nu se vede atât de mult afecțiune și umanism cât egoism și lașitate. Caragiale raționează punându-se pe el în locul lui Gherea și în loc să admire bunătatea aceluia îl blamează pentru imprudența lui. Frumosul gest de ospitalitate pe care evreul rus la făcut „românește“ nu-l acceptă pentru că nu-l înțelege acest om care se teme de pielea altuia cum s'ar teme de a lui. Mai departe, expunând evenimentele de la 1907, Șerban Cioculescu vede în aceea expunere un „licăr de umanitate“! (p. 64). Ne-am străduit cu lupa să prindem și noi acel licăr de umanitate, dar n-am putut. E acolo o simplă relatare de fapte, în care predomină interesul pentru can-

canul politic și unde țăranii au loc prea puțin. Li amintesc lui Șerban Cioculescu pe care-l știu adept al clasicizmului francez adevăratul „licăr de umanitate“, atât de nefiresc în acel secol și în acel loc, din opera lui La Bruyère, în pasajul care prezintă pe țăranii. La Caragiale vedem un simplu interes politic de o chestiune care-l revoltă intelectual, dar pe care nu o simte propriu zis.

Chestia cu felicitările pe cari le trimite Caragiale lui Zarifopol cu diferite prilejuri familiale e pur și simplu pueril a o considera drept un „colț de afectivitate“ când ea e o simplă convenție socială. Iar pasiunea pentru muzică e o ciudățenie pe care o acceptăm ca atare la orice om am găsi-o și cu aceiași reacțiune de uimire ca în fața tuturor contradicțiilor omenești.

Trebuie să recunoască Șerban Cioculescu fără teama de a-și diminua opera, că în corespondența aceasta ceea ce predomină e tot sarcasmul, zeflemeaua, verva, bufoneria, duse de multe ori până la vulgaritate. Și că celelalte trăsături, sunt simple abateri ale unui temperament instabil de la o diminuare care-l copleșea. Căci nu putem admite că marele Caragiale și-a rezervat afectivitatea și umanitatea pentru a i le arăta în secret numai lui Zarifopol, purtându-se în schimb cu ceilalți semeni într'un chip uneori jicnitor, totdeauna zeflemist și ușor.

N'avem intenția de a-l diminua pe Caragiale care e mare și așa și așa. E mare chiar și în grosolanie. Dar nu e bine ca unei realități să i se substituie o legendă. Șerban Cioculescu socotește legendă ceea ce spun cei cari l-au cunoscut pe Caragiale și crede că realitatea stă în câteva amănunte izolate interpretate forțat. În fond Caragiale a fost și el un om complex. A-l socoti lipsit de afectivitate, incapabil de prietenie, insensibil, ar fi o absurditate. Având în el tot ce are orice om, predomina însă răutatea și ironia. Despre un om care nu făcea mereu decât să jicnească pe alții nu se poate spune că a fost întâi sensibil, ci întâi mitocan.

È apreciazabil în cercetarea pe care a făcut-o Șerban Cioculescu acestei corespondențe seriozitatea metodei. Renunțând la metoda de până cum, care era de a publica separat corespondența și separat o introducere, el a dat corespondența în fragmentele caracteristice pe cari le-a comentat imediat. N'avem de ce regreta, deoarece a sistematizat astfel materialul și în repartizat în grupe, urmând ca reproducerea corespondenței să ni se dea — global, în operele complete ale lui Caragiale, pe care le publică la „Cultura Națională“ criticul, în continuarea lucrului început de Paul Zarifopol. Trecând astfel peste interpretarea derogatorie pe care vrea autorul să o facă psihologiei lui Caragiale, reținem importanța acestui material care fixează psihologie pe Caragiale, și aduc bogate informații asupra epocii literare dintre 1905--1912.

MIRCEA ELIADE: ALCHIMIA ASIATICĂ (VOL. I). (Ed. Cultura Poporului).

Intr'o broșură a cărei continuare trebuie să vie în curând, Mircea Eliade studiază caracterul Alchimiei asiatice. În prima broșură, despre care vorbim, studiază această alchimie la chinezi și la indieni, urmând ca a doua să fie consacrată alchimiei babiloniene.

Lipsit de orice posibilitate de control al muncii propriu zis științifice a autorului, lipsit de competența orientalistului, recenzez totuși această lucrare din două motive. Primul îl privește pe Mircea Eliade direct și e admirația pentru activitatea atât de diversă și atât de fructuoasă a acestui încă tânăr intelectual.

Mircea Eliade s'a manifestat până acum în două tărâmurii cu totul deosebite: unul e cel literar, celălalt științific. Că literatura și erudiția nu se împacă e lucru cert: prima e problemă de creație și manifestare independentă de studiu; a doua e problemă de cercetare, de studiu, de absorbire în material, în muncă. Nu spun că nu se pot face amândouă, dar când aceste două discipline se întâlnesc în același om e un caz excepțional. E cazul lui Mircea Eliade. Personalitatea sa ne apare astfel duală și împărțită între tendințe contrarii. Contrarii, nu însă și contradictorii. Literatura și erudiția, dacă nu se implică, nici nu se exclud. Ba dimpotrivă ele au un suport comun: creația. Și în literatură și în erudiție tendința e de a crea, deși cu mijloace opuse.

De fapt nu e în această împărțire între literatură și erudiție, la Mircea Eliade, o sciziune. Pentru că, pe deasupra a orice Mircea Eliade e un intelectual. El trăiește în câmpul ideilor pe cari le susține și vrea să le dovedească. Chiar literatura lui e intelectuală; într'un sens și aceasta îi dă un caracter care ucide viața. Literatura lui Mircea Eliade e plină de idei, căci el prin literatură ca și prin opera de erudiție vrea să dovedească teoriile sale. Și literatura și erudiția lui Mircea Eliade se explică și, se întâlnesc în planul ideologiei, pe care a inaugurat-o în „Soliloqui” și a continuat-o în „Oceanografie”. Mircea Eliade e astfel cazul ciudat al unui gânditor care se realizează în două genuri contrarii. Și e frumos că, neispitit de succesul minor al unei cariere de literat, Mircea Eliade continuă să lucreze în domeniul științific. „Alchimia asiatică” face parte din activitatea sa științifică.

Al doilea motiv pentru care menționez această carte, privește lucrarea însăși. Autorul vrea să dovedească caracterul de tehnică spirituală al alchimiei asiatice și să facă deosebirea între aceasta și alchimia europeană care era doar o pre-chimie, adică avea preocupări științifice. Și iată cari sunt concluziile autorului, incluse chiar în cursul cercetării:

„Alchimia nu se poate înțelege decât dacă ținem seama de această funcțiune prin care insul se trudește să obțină comuniunea cu Principiile, armonia cu normele, îngăduind astfel vieții să curgă fără nici un obstacol prin ele”. (p. 15).

Și mai departe:

„Alchimia a fost și a rămas o tehnică spirituală, prin care omul își asimila virtuțile normative ale Vieții și-si căuta nemurirea”. (p. 25).

Ori, în această alchimie care caută elixirul vieții, piatra filosofală, dătătoare a nemuririi, se descoperă însuși mitul „tineretii fără bătrânețe și al vieții fără de moarte” din basmul lui Petre Ispirescu, mit popular în care Mircea Eliade descoperă o posibilitate de propășire spirituală și o posibilitate de manifestare a tineretului românesc. Acest mit care exprimă goana omului după veșnică Tinerețe și după Nemurire este sâmburele alchimiei asiatice. Din plimbarea pe care o facem cu Mircea Eliade prin alchimia chineză și prin cea indiană vedem că alchimiștii asiatici căutau aurul nu pentru aur ci pentru că asimilând aurul sintetic să obțină purificarea sufletească și — mai mult chiar — nemurirea. Și toate practicile alchimice, însoțite de

rituale mistice, erau în același scop spiritual și nici de cum experimental, științific.

Și astfel importanța „Alchimiei asiatică” e asta: că arată substratul asiatic — pe ce cale ajuns la noi? — al mitului românesc al „tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte”. Mit plin de posibilități către care ar putea să se îndrepte creatorii.

C. STERE: IN PRAJMA REVOLUȚIEI. VI. CIUBĂREȘTI.

(Ed. Adevărul.)

Cu noul roman C. Stere și-a introdus eroul în țară. Vania Răutu părăsea în ultimele pagini ale „Nostalgiiilor” Rusia și în primele pagini ale romanului descinde din tren la granița Românească. Din primele confruntări cu realitatea românească și până în ultimele pagini ale cărții Vania Răutu e într-o perpetuă desamăgire. Toată viața românească se prezintă într'un hal indescriptibil. Mizerie și suferință în pătura țărănească, corupție și meschinării în pătura boierească și în clasa politică. Intre aceștia o intelectualitate dezorientată și superficial pregătită, dorind o îmbunătățire, dar nefiind în stare a lupta pentru ea. Așa că Vania se află într'o permanență asvârlit ca o mingie între uimire, deziluzie și dispreț pentru o societate dezorganizată și indolentă și între milă și revoltă față de un popor sărăcit, bolnav și împilat. Acest prim volum e astfel un fel de introducere în realitatea românească. Nu voi obiecta autorului că e imposibil ca lucrurile să nu fi fost de cât negre așa cum le descrie el, din vre-o mândrie națională ofuscată, cece ar fi absurd. Lucrurile erau „și așa” incontestabil. Dar C. Stere n'a arătat de cât o latură a acestei vieți. Cu siguranță că vor fi fost și părți bune în această societate, puține, dar existente totuși pentru a fi revelate. C. Stere are însă un ochi de polemist și de revoluționar. El pare-se că vede numai partea sumbră a lucrului și nu poate altfel. În acest sens obiecția noastră poartă asupra faptului că descrierea vieții românești de la finele veacului e incompletă. Că Stere vede unilateral — nu deformează, cecece ar fi rezultatul unei optici de caricaturist, ci nu vede de cât partea rea a unei realități — o dovedește și descrierea eroilor acelei vieți românești. Autorul a inventat un oraș imaginar „Ciubărești” botezat în ironie astfel pentru a evoca simbolic origina lui venind de la persoana ridiculă a nebunului fudul Ciubăr-Vodă, voevod de o zi și eroul secundar al dramei lui Vasile Alexandri „Despot-Vodă”. Artificiul jenează cu atât mai mult cu cât se vede cum autorul face cunoștință cu multă lume și politică și literară și intelectuală numai.

Cronicii cari au scris înaintea mea despre această carte au menționat îndeajuns că toate personagiile din „Ciubărești” au cheie, deci corespund celor istorice. Nici nu era greu să recunoști sub trăsăturile morale ale lui Osmanli pe acelea ale lui Caragiale, sub acelea ale lui Arghir pe ale lui N. Iorga, pe acelea ale lui Tache Ionescu în Nuță Vasilescu și așa mai departe. Nici n'ar interesa acest lucru dacă romanul n'ar avea caracterul de document și de anecdotic. Anecdota ucide înlănțuirea epică normală în acest roman. Vania Răutu trece printr'o serie de cancanuri, legende și anecdote pe cari le înregistrează: iată cartea. Dar personagiile acestea, în cari numai

trăsăturile fizice au fost modificate, pentru a nu fi ușor identificate, sunt și ele unilateral privite. E un singur exemplu tipic: felul în care îl descrie C. Stere pe savantul Arghir și știe ce calități și defecte are. Mari și unele și altele. Ei bine, C. Stere îl prezintă ca pe un nimic, ca pe un simplu vanitos, alergând după sgomot și onoruri, superficial pregătit și fără nici o calitate intelectuală. Ceeace în realitate e fals. În pasiunea de polemist a romancierului realitatea s'a deformat. Meritele mari ale savantului Arghir lipsesc în „Ciubărești” și avem încă o dovadă a incompletității romanului. Dar judecând că personagiile n'au nici o cheie și că trebuie privite în ele înșiși, fără raportare la un anumit model, romanul încă e scăzut de lipsa înlănțuirii epice, a încheșării în jurul unei idei. Atmosfera e redată perfect și personagiile abil schițate. Dar desfășurarea acțiunii e amorfă. Se remarcă dintre toate personagiile figura lui Osmanli, de mare efect, deși nu trăește și ea de cât din relatarea de anecdote asupra ei. Așteptăm romanul următor unde eroul trebuie să intre în viața Bucureștilor. Și ne gândim că într'un ansamblu părțile pot fi inegale dacă totul apare cu calități granitice. Ceeace pare a fi cazul romanului lui C. Stere.

I. PELTZ: ACTELE VORBEȘTE.

(Ed. Adevărul.)

Romanul lui Peltz își trăgea valoarea din marea lui gravitate și din sensul adânc de umanitate care se desprindea din suferințele obiectiv raportate ale eroilor săi. Și „Calea Văcărești” și „Foc în Hanul cu tei”, cele mai bune romane ale autorului erau documentate de omenesc și descripții realiste a unui mediu puțin cunoscut în literatura noastră: a uliței evreești.

Cu „Actele vorbește” Peltz atacă mediul provincial, pe care vrea să-l redea în aspectul lui grotesc. Trebuie să constatăm inferioritatea mijloacelor sale de astădată, provenind pesemne dintr'o informație neautentică și necompletă. Provincia pe care o descrie I. Peltz are un singur caracter exact: bârfeala, care face ca mărunțișurile vieții să se bipertrofieze și să devină catastrofe sau grozăvii în imaginația efervescentă a acestor statici. Dar provincia nu e numai atât. În provincie mai sunt tragedii individuale și sensuri profunde pe care autorul n'a știut să le vadă. El n'a văzut de cât partea vizibilă. Pentru el provincia e superficială și stearpă. Toți oamenii aceștia din „Actele vorbește” bârfesc, se ceartă sau fac chefuri, ori numai se țuculesc înainte de masă. De aci și faptul că umorul lui Peltz devine mecanic și unilateral așa cum era într'o măsură și a lui Caragiale. Eroii sunt descriși prin simple ticuri și reacțiuni mecanice. Și ceeace e mai important, e că Peltz nu face de cât să ia procedeele caragialești. Vezi dialogul care e pur caragialesc. Eroii vorbesc și nu se înțeleg. Unul vorbește de una, altul de alta și abia târziu ajung să observe că fiecare a înțeles altceva. Sau unul vorbește și altul, nu pricepe. Semnificativ e dialogul din cărciumă, între Tache Protopopescu-Scoarță și conu Puiu, când acesta îi raportează primului că Grigorescu i-a vorbit fata de rău. E aci întreagă tehnica Caragiale dintr'o schiță unde un binevoitor raportează cum niște pretinse insulte spuse la adresa lui de cineva, undeva, unde mai târziu se dovedește

că nici n'a fost. Tot caragialesc e și efectul cuvintelor scâlciate, care la Peltz devine obsedant și obositor, începând de la titlu și până la ultimul rând al cărții.

E neîndoios că Peltz e un bun romancier și calitățile lui, se văd și aci. Și „Actele vorbește” e o carte amuzantă, dar numai o carte amuzantă. Și umorul nu capătă valoare decât atunci când capătă o semnificație mai mare de cât aceea a unei glume bune spusă la un pahar de vin. Peltz confundă astfel umorul cu spiritul vorbit. Sunt totuși în cartea lui două pasagii și originale și bine realizate. Primul e dialogul dintre fata lui Scoarță și perceptorul candidatul la mâna ei, purtând asupra bătăturilor și a tratamenului lor. Toată paupertatea de spirit a mahalalei trăește în acel crâmpiei de conversație de bal.

Al doilea fragment e acela al celor doi vânzători de tablouri patriotice. E un episod picaresc de mare anvergură, amintind, pe un plan deosebit de peregrinările celor doi soldați din „Le train de 8 h. 45” al lui Courteline, fără să văd între ele o apropiere de influență. Mai ales tipul acela de palavragiu iluzionist și iluzionat el însuși de propriile lui creații imaginare, e cu multă pricepere construit. E într'adevăr un „tip” care ar fi putut constitui el singur eroul unui roman picaresc, un „tip” întrecând pe Tache Protopopescu-Scoarță. Acesta a vrut autorul să fie eroul romanului, dar e un tip nerealizat. Mania lui de reformator și violența sa nu sunt suficiente să-l definească pe când gasconeria, imaginația și craneria celuilalt sunt organic tratate. Un tip iarăși bine prins e poetul Vrabie, deși și peste el autorul a trecut prea repede.

„Actele vorbește” e o experiență — să sperăm izolată — în cariera de romancier a lui Peltz. Cu o compoziție difuză, cu aspect de înădeală, cu prea multă șarjă în caricaturizarea eroilor, cu prea mult automatism și facilitate în umor, romanul cuprinde totuși câteva scene de epic umoristic, cari nu reușesc să salveze ansamblul. Talentul mare a lui I. Peltz e aiurea. În cele două romane ale sale amintite la început.

C. GANE: TRECUTE VIEȚI DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE VOL. II (Ed. Fundațiilor Regale).

C. Gane este cunoscut cititorilor prin preocuparea sa de a reda într'o formă agreabilă și pitorescă trecutul Țărilor Românești. El a publicat o „Viață a lui Despot” ale cărei calități de evocare am avut prilejul să le relev (cf. „Axa” 1 15 din 3 Julie 1935) și un prim volum din „Trecute vieți de Doamne și Domnițe”. Dacă în acel prim volum scriitorul se ocupa de figurile de femei istorice ale țărilor românești până în pragul instaurării fanarioților, acest al doilea volum cuprinde însăși acea epocă, pe o durată deci deco sută de ani, începând cu primii fanarioți și sfârșind cu anul 1821 care aduce, cum știm, din nou, domniile pământene.

O remarcă generală — și numai la asemenea remarce mă pot mărgini în cadrul unei cronici literare — e că sub pretextul evocării femeilor cari au fost soții fiice de Voevozi ai Țărilor Române, autorul evocă întreaga Istorie a acestor țări. Pentru că fatal e ținut să se ocupe de mediul în care

aceste femei au trăit și de cadrul istoric, de evenimentele politice cari se desbăteau în jurul lor. Astfel că aceste două volume ale lui C. Gane e un plăcut repertoriu pitoresc al Istoriei Românilor. Autorul n'are pretenții științifice — pe cari de altfel nici nu le-ași putea constata sau discuta — ci doar ambiția de a reconstitui literar femeile de seamă ale secolilor trecuți. Și acest lucru îl reușește desăvârșit. Simplul material pe care-l pune la dispoziția cititorului e suficient, lipsit de orice împodobire literară, să intereseze și să atragă.

Și C. Gane n'are calități de mare scriitor. Stilul său e modest, curgător, încheșat, dar simplu, ba uneori vădit vulgar, iar când autorul are pretenția de a deveni original e prețios, e căutat și artificial. Dar dacă C. Gane nu scrie frumos, nu scrie nici prost. Stilul său e doar adecvat materialului și numai o afectare de originalitate ne supără uneori pentru a o ierta și a o uita duși de interesul de conținut.

Volumul al doilea e cu mult mai interesant de cât primul. Căci epoca fanarioasă e și cea mai bogată și cea mai pitorescă în fapte și figuri, dintre toate epocile istoriei românești. Și departe de a fi o epocă de întunecime și mizerie, ea a fost dimpotrivă un cazan de influențe și prefaceri în care s'au fiert și din care s'au revărsat apoi viitoarele curente, tendințe și instituții cari au prezidat la construirea României de azi. Atunci s'au iscat, în embrion instituții cari au fost punctul de plecare al celor pe cari le avem azi și chiar moravurile vieții sociale și politice de azi, tot în acea epocă își au originea. De aceea studierea și învierea acelei epoci e de două ori interesantă: literar pentru interesul ei și științific pentru a stabili legătura cauzală între fenomenele istoriei noastre. Ambele aceste lucruri se disting perfect în acest volum a lui C. Gane.

Semnalez iar ca un titlu de laudă pentru autor, admirabila împărțire metodică a cărții. În loc de a întrebuișa metoda cronologică — pe care evident că a păstrat-o în cadrele interioare ale subiectelor — a împărțit cartea pe familiile cari s'au perindat la tronul țării românești între 1710, și 1821. E o împărțire nu se poate mai justă și cred, singura potrivită epocii fanarioșilor.

Astfel „Trecute vieți de Doamne și Domnițe” este o minunată frescă a Istoriei Românilor și calitățile ei de evocare ar putea fi urmărite în detaliu dacă spațiul restrâns și incompetența istorică a acestei rubrici nu m'ar împiedica de a o face. Ceeace însă trebuie să subliniez e importanța literară a lucrării: ea e o nesecată posibilitate de sugestii pentru poet sau pentru scriitor, care va găsi aici un izvor bogat de informații și de atmosferă pentru eventuale creații. C. Gane a reușit să îmbine folositorul și plăcutul pentru crearea unei agreabile sinteze de fapte, figuri și pitoresc istoric.

VICTOR STOE; VEDENII. (Ed. Cultura Poporului.)

V. Stoe este la al doilea volum de versuri, care ca și primul, „Intrebare de stele” aduce același material și aceeași sensibilitate. Temperamentul poetic al lui Victor Stoe respectă o linie unitară, de la care nu se abate, dar pe care o adâncește până la exagerare. Dacă am spus că „Vedenii” aduc același material și aceeași sensibilitate am făcut aproape un pleonasm, pentru că sensibilitatea poetului e însuși materialul său. Dar la V. Stoe aproape că nu

se poate vorbi de material. Poezia sa pare lipsită de conținut, pare lipsită de elemente materiale și aceasta pentru că îi lipsește cu desăvârșire plasticitatea. V. Stoe nu e un imagist și cu atât mai puțin un pastelist. Nu urmărește efecte de originalitate exterioară, de vocabular, de exagerări tehnice. Poezia nu se poate defini de cât la opusul plasticității: e o poezie de liberă revărsare a unei sensibilități pure, diafane, suave și de o bolnăvică să melancolie.

Poezia lui V. Stoe nu se poate rezuma nici defini. Pentru a o evoca trebuie să întrebuițezi imaginea unor apariții transparente de vis alunecând ușor în acorduri de viole angelice, cu pași lipsiți de sunet. Aceasta e poezia lui V. Stoe: o serie de pași catifelaji al căror sunet e înăbușit de un covor moale, în cari ei se îngroapă un moment pentru ca imediat apoi să li se piardă urma. E o poezie lipsită de orice contur, estompată, poezie de aburi, de nori de vată cu forme incerte. În ea se cuprinde evident o sensibilitate, dar o sensibilitate interiorizată cu totul, resfrântă asupra ei însăși, pentru care lumea din afară nu există, sau care nu utilizează elementele exterioare ale acestei lumi decât pentru a le șterge materialitatea și când o poate face. Orice element plastic își pierde calitatea concretă în această poezie. Numai atributele psihice, noțiunile vieții sensibile și sentimentale se întâlnesc cu preferință în aceste versuri. De altfel după fiecare element concret poetul pune un element abstract, psihic pentru a contra balansa efectul, atunci când acel element concret nu are după sine un adjectiv lipsit de materialitate. Iată această înperechere de concret și abstract ce sintetizează în epitete unde realitatea psihică palpă toată vie, sub aspectul concret prea transparent:

.....fiorul brumat de regrete
Intunecă stinse egrete
In volute brodate. (p. 36)

Aceeași dematerializare, idealizare a concretului aici, mai acuzată:

In privirile umbrite agonia visează. (p. 50)

In poezia aceasta totul este estompat, totul este suavă pâlpare de vis:

Sunt lângă albe corole
Tremurătoare umbrele de cais —
Le joacă lumina pe față,
Intâi cu amintiri
Apoi cu vis — (p. 25)

Subiectul acestei poezii e melancolia, e reveria lină, e scurgerea neviolentă a sufletului într'o privire, într'un gest. E o poezie de tăceri și vis:

Mai târziu a fost o plecare
Din mine, spre o tăcere de vise (p. 15)

de taine și de lucruri nespuse și neauzite, de atitudine elegiacă. Iată atitudinea de gingașă renunțare și melancolie care caracterizează întreg volumul:

Nu ridic mâna, nu chem pe nimeni,
Sunt pentru toate
Obosit și plecat. (p. 9).

Ea își găsește expresia cea mai fericită în „Elegie” sau în „Legende”, ca și în „Liniște” unde poetul își pregătește iubita pentru moartea lui viitoare, amintind ca idee și atitudine — ”De-a v’ăți ascuns” a lui T. Arghezi, dar exprimând cu discreția și suavitatea lui specifică sentimentul morții:

Atunci mă vei chema aproape,
 Vei crede că mă joc cu visul
 Și eu nu voi mai fi nicăeri —
 Târziu vei simți prin tăceri
 Că am plecat,
 Și vei gândi, înfiorat,
 Că moartea poate nu e moarte,
 Că e numai timpul în care
 Visăm — pentru totdeauna — uitare. (p. 54—55)

Sensibilitatea delicată a lui Victor Stoe și-a găsit astfel expresia într-o poezie directă, nudă, serafică, de transcriere directă a unei stări sentimentale.

MIHAIL CHIRNOAGĂ: CARTE DE DRAGOSTE.

(Ed. Frize. Brașov.)

Cartea lui Mihail Chirnoagă cuprinde mai multe nuvele mai mari sau mai mici. Acum când s’a pus problema renașterii nuvelei ea vine ca un subiect interesant de discuție. De la început trebuie însă să contestăm acestor bucăți de proză calitatea de nuvele: ele sunt toate — cu excluderea uneia, — (adică nu sunt, ci par) niște fragmente desprinse dintr’un eventual roman. Nu pentru că revin anumite personaje. Ci pentru-că nici una nu e un moment epic de sine stătător, ci o bucată lirică desprinsă dintr’un bloc mai mare. Mihail Chirnoagă întrunește într’un mănunchi impresionant calități și defecte așa încât rămâi nedumerit. Incontestabil însă că te afli în fața unui scriitor. Autorul știe să scrie, are siguranța concepției și originalitate. Voi insista însă mai mult asupra defectelor pe cari socot că semnalandu-le voi face un bine autorului mai mult decât dacă ași rezuma aceste așa zise nuvele — în cari axa centrală e peste tot dragostea, de unde titlul.

Mihail Chirnoagă n’a depășit încă faza lirică a adolescenței. Proza sa amintește într-o măsură pe aceea a lui Ionel Teodoreanu. Dar a acestuia din urmă era susținută de o bogăție surprinzătoare de imagini. M. Chirnoagă nu e un imagist și când e, atunci se vede că-și forțează scrisul. Ori lirismul e parazitărilor nu numai în nuvelă dar și în roman. Numai un romancier a avut geniul — fiindcă asta e necesar — pentru a sintetiza într-o operă liricului și epicului: acela a fost Marcel Proust. Și defectul mare a lui Ionel Teodoreanu stă în lirismul său. Ca și în general al tuturor romancierilor moldoveni: M. Sadoveanu, G. M. Vlădescu etc. . . Nu se poate spune într-o proză: „își desface inima cu atâtea parcuri verzi de prietenie” (p. 70), nici mai ales”. Și-atunci fața albă a pernei vărsă: vărsă sângele ei tânăr, sângele ei roșu de fată mare, toată tinerețea ei făcută pentru dragoste se scurgea acum din ce în ce mai încet, până rămase numai o vinișoară, un fir de ață roșie” (p. 56).

Lirismul autorului îl face uneori bombastic, gesticulant. Și tot din

cauza lui decurge un alt defect capital: sentimentalismul. Autorul își compătimește croii, și-i cocolește, îi descântă. Și un alt grav defect: melodramatismul. Finaluri de teatru de melodramă, situații patetice. Toate acestea dăunează adevăratei proze care nu poate fi de cât realistă, obiectivă, pură de orice element parazită. Și apoi autorul trebuie să dispară din personajele sale sau dealături. Să nu rezoneze mereu cu ele sau lângă ele.

Menționez totuși ideea admirabilă din nuvela: „Dragoste împletită”. E vorba de un om care se îndrăgostește de iubita unui prieten al său în lipsa acestuia. Discreția lui, pudoarea și mai ales cavalierismul și demnitatea lui de om, îl țin înusă deoparte și în momentul când vede că e de prisos se retrage. Atitudinea aceasta frumoasă de adevărat om putea să fie mai mult evidențiată de autor. Resemnarea și despărțirea eroului de perspectiva unei ferciri putea fi scoasă mai mult în valoare, cu ocazia revenirii prietenului său. Păcat că lirismul greoi și confuz copleșește mai mult de cât ori unde această nuvelă. Mai epică e ultima nuvelă și cea mai mare „Măinile Maicii Domnului” unde se constată defectele de mai sus atenuate și unde autorul a vrut să închege un moment de acțiune. A lăsat însă prea în nelămurit raporturile dintre Mifoșca și fiica sa și n-a explicat îndeajuns teama acestuia care poate fi interpretată freudian, ca o înclinare spre incestă.

În orice caz M. Chirnoagă poate deveni un scriitor. Are și concepție și siguranță și stil. Ii mai trebuie limpezire și obiectivare.

DOCTOR LOUIS S. CAPELMAN: PSIHODIAGNOSTICUL RORSCHACH.

Studiul pe care-l prezintă Doctorul S. Capelman prezintă o deosebită importanță psihologică. El pornește de la expunerea testului elvețianului Rorschach. În ce constă acest test?

Elvețianul Rorschach a pornit de la faptul că în halucinații, adică în interpretările subiective eronate ale unor impresii externe ale realității, se relevă caracterul specific al unei psihologii. Și atunci, dacă avem o serie de iluzii ale unui om îi putem deduce caracterul. Pentru a stabili o scară fixă a cercetărilor, un punct de plecare științific și universal, Rorschach a luat zece planșe tip. Ele reprezintă zece figuri, de diferite, forme și culori. Dar formele nu sunt reale și plastice. Ele au fost obținute prin îndoirea unei hârtii pe care s'a turnat o pată de cerneală. O astfel de pată, lățită prin îndoirea hârtiei și prezentând avantajul simetriei, oferă ochiului omnesc o iluzie care poate varia de la individ la individ. Fiecare poate vedea în aceste zece pete altceva și după ce vede individul poate fi clasat în anumite categorii psihologice, categorii normale sau anormale.

E foarte interesantă această metodă care ajută la descoperirea maladiilor psihice și e bine că ea a fost introdusă și în clinice neurologice românești, după ce ea a fost de mult utilizată în apus. Lucrarea lui L. Capelman cuprinde expunerea științifică a metodei. Ceva mai mult testul lui Rorschach a fost pus în legătură cu teoria reflexelor condiționale a lui Pavlov. Nu putem să expunem toate aceste lucruri aici. Atragem însă aci atenția asupra noilor preocupări de psihologie științifică, pe cari, sub direcția profesorului Dr. Marinescu, le introduce la noi L. Capelman. E de mare importanță acest lucru

și dorim ca felicitările și încurajarea noastră să-l îndemne pe acest tânăr și valoros element al facultății noastre de medicină, în același timp licențiat și în filosofie, să continue cu lucrul științific serios așa cum a început. În această intenție, de relevare a preocupării științifice serioase în psihologie ne-am ocupat de un lucru care depășește competența noastră și a locului unde scriem. Dar dacă nu preocuparea noastră, interesul și înțelegerea acestor opere le vor însoți totdeauna.

MIHAIL DAN: SENS UNIC. (Ed. Cultura poporului.)

Poezia lui Mihail Dan este integrabilă suprarealismului, adică acelei școli poetice care face punct de program din punerea în valoare a visului și formulează întrepătrunderea stărilor de vis cu a celor de realitate. Astfel în întreaga poezie a lui Mihail Dan cele două planuri; vis și realitate, se întretaie pentru a da un efect de fantastic.

Lucidul vid de spaimă, ermeticul amar,
Azur închis în humoresc sfârșit de gând,
Incrinatul regat de limpezit zenith, ar
Săvârși miracolul — în unde? sau în când?
În timp sau loc reversa gândului ivire
A sfâșiat crud, drumuri cadențate'n pași vechi.

Poetul uzează de halucinație ca de un element poetic nou și neexploatat:

Faptul a fost întunecos...
Plinit, un gol imens și sferic,
Strivea ființa închegată'n os.
Din carne, sângele urca în întuneric. (p. 48)

În acest „Fapt mărturisit” poetul celebrează faptul zămisirii văzut mistic și halucinant.

Avem ocazia să constatăm și la acest poet trăsătura aceea de participare universală, de cosmism, pe care am mai găsit-o în poezia tânără și care vine la noi, prin Ilarie Voronca, tot de la suprarealiști:

Sânt paratrăsnetul soarelui,
Sânt receptacolul pământului.
Toate durerile, toate nădejtile,
toate înfrângerile sânt în mine. (p. 13)

Ceva mai mult poetul e în comuniune directă cu lumea, cu oamenii toți. Un adânc sens de umanitate plutește în această poezie:

Oamenii mă dor pe lângă mine (p. 10)

sau

Iubește-ți inima de galbena tăcere
În hoarda anemiată a celor fără număr (p. 26)

și

Pentru voi cari n'ați trișat viața,
Pentru voi cari m'ați iubit sau m'ați urât,
Înălțimea mea e lângă umărul vostru necăjit. (p. 58)

Dar poetul e orgolios. El nu vrea să se coboare în „gloată” precum face confratele său Ion Th. Ilea, ci găsește oamenilor o justificare în conviețuirea lor alături de el:

Urăsc coexistența oamenilor
Vreau să Existați odată cu mine (p. 38)

strigăt care-l califică pe poet drept individualist declarat.

Mai e în poezia lui Mihail Dan o durere, alteori o melancolie, o nostalgie, cari mărturisesc prezența unei sensibilități certe. Melancolia aceasta și durerea se adaugă fantasticului și halucinației pentru a da acel „Poem cu fața spre voi” foarte interesant și pe care numai o neprelucrare a formei îl împiedică de a fi perfect. Căci M. Dan e un romantic. E frământat și chinat. Cu tot astralismul poeziei sale.

O notă originală e umorul poetului. Poetul își ironizează materialul și îl caricaturizează. Uneori acest umor dă în grotesc, adică în tragedie ca în „Poem cu fața spre voi”. Alteori e un umor bonom ca în „Așa se întâmplă primăvara”, din care citez:

Rândunicile și cocorii își fac bagajele,
Și-și vizează pașapoartele la legăția Nostalgiei,
Soarele a deschis un credit nelimitat pământului
Seva urcă vertiginos prin noi și prin pomi
până'n vârful cântecului mai albastru
(Vezi duhul în văzduh).

În „Promenoir” care rămâne cea mai realizată și cea mai calmă poezie din volum acest umor melancolic e permanentizator:

Suiți-vă'n cer că pământul pleacă.
Aglomerajia nu-i permisă regulamentar.
Profesionistul catolic în orgă se'neacă.
Iar stelele cerului au luna pândar.
Cine mi-a furat carul mare?
Stie cineva, sau nu știți nimic.
Plopile de știți vorbește mai tare... etc. (p. 18)

Printr'o similitudine de temperament se explică de ce M. Dan a tradus din V. Magakovsky poetul rus, revoluționar și el romantic, cu atitudine despletită, cosmică, umanitară și halucinantă. Poemul „Maria” — făcând rezerva asupra exactității redării — e admirabil tradus. Toată feroarea pasiunii, toată febra și patetismul, aproape sete și foame de suflet, au fost traduse, de M. Dan perfect. E evident cel mai bun lucru din volum și avent de ce să-i fim recunoscători lui M. Dan.

O sensibilitate certă, cu elemente interesante și noi, sensibilitatea lui M. Dan o așteptăm revărsată într'o producție mai abundență dar și mai perfectă cu o originalitate vădită. „Sens unic” rămâne o frumoasă promisiune.

ION TH. ILEA: GLOATA. (Ed. Santier.)

Poezia nu poate purta după ea nici un fel de atribut. Ea nu poate fi filosofică, didactică, socială sau altfel, ci numai poezie. E drept că din punctul de vedere al conținutului ea poate fi și medicală și comercială, nu numai socială. Dar un gen se deosebește de altul prin ceea ce are el specific; ori specificul poeziei nu stă în conținutul ei, ci în formă. Așa că admitem și pretenția unor artiști noi, cari, se ridică acum din tabăra politică și la noi calificată, prin imitație, drept „stânga”, pretenția de a face poezie socială. Dacă ea îndeplinește condițiile poeziei, nu ne mai interesează însă partea ei socială. Pentru că între poetic și social e o contradicție fundamentală, pe care nu o poate înfrânge o simplă problemă de tehnică. În poezie nu interesează conținutul ca ideologie și atunci o poezie care e numai socială nu se poate numi poezie. Ea poate fi propagandă versificată și atât.

În „Gloată” poetul Ion Th. Ilea încearcă o poezie socială și — spre cinstea lui — arată că înțelege caracterul specific al lirismului. Totuși Ilea n'a ajuns încă la o expresie personală. Poezia sa este un ecou nu atât a lui Esenin, cum crede Eugen Ionescu într-o prefață deplasată și inutilă în fruntea acestui volum, cât al poeziei lui Aron Cotruș. Dar poezia lui Cotruș, avea o notă personală care încă îi lipsește lui Ilea. De fapt în ce constă „socialul” acestei poezii? El ar trebui să aibă un caracter bine delimitat pentru a se pretinde atare. Dar se vede că Ilea nu-și lămurește prea bine substanța „socialismului” — să mi se permită a-i spune astfel — poeziei sale. Puțin umanitarism, puțin umanism, o interesare de soarta omului obidit, amestecate toate acestea cu puțin panteism. Dar, ceea ce e mai grav, substanța aceasta nu-și găsește o fizionomie proprie. Poetul atinge în treacăt câteva probleme de umanitate și atât. E mai mult declarație gratuită fără nici-un substrat poetic această afirmație a lui, care pare că e textul unui afiș electoral socialist:

„Frăție pentru toți
și armonie prin dreptate” (p. 16)

La fel e în celelalte rânduri. Poetul își exprimă o credință, sau o dorință, fără a avea posibilitatea să le dea o amploare profetică, singura care le-ar putea susține. Și când încearcă să fie profetic nu găsește fervoarea de a-și susține atitudinea:

Sirena biruinței se ridică măreață
deasupra mormanelor de nedreptăți
să vestească celor mici
sfârșitul puterii șubrede. (p. 32)

Era în poezia sa un element pe care n'a știut să-l exploateze în deajuns și care putea deveni axa acestei poezii: desrădăcinarea. Poetul n'a văzut tot ce putea scoate de acolo. E un neconținut balans între rural și urban. Ilea nu-și lămurește bine pentru cine luptă, pentru țăran sau pentru muncitor. El nu știe unde e acel social — sau acea „gloată” a cărei victorie finală o anunță —, la sat sau în oraș. Ar fi putut arăta apropierea dintre țăran și lucrător prin muncă așa cum a făcut-o uneori:

Pământul așteaptă
alte pluguri pentru desțelenire,
iar opincile vor rupe
asfaltul orașelor
înfrățind munca'ntre oameni (p. 52)

sau să arate legătura dintre sat și oraș:

Din depărtări
un sat întinde brațe rugătoare spre
oraș... (p. 38)

și

Drum nou s'a despicat,
Trec orașele prin sat. (p. 58)

Obiecția noastră însă trece, de la fondul nelimepiz și lipsit de axă la formă. Aci Ilea dovedește mai multă neglijență. O lipsă de logică poetică de înlanțuire internă, dăunează acestei poezii anorganice. Compoziția e discontinuă.

Poetul „înșiruie” elementele poetice fără să le găsească o legătură necesară, internă.

Drumurile urcă pe coperișe.
Mașini inghit bucăți de fier.
Răcnete însulițează porunci.
Albul victoriei se ridică.
E triumful mulțimii 'nfometate. (p. 59).

După cum se vede, nici-o punte de trecere între elementele de mai sus. Poeziei nu i se cere a logică cauzală. Adică nu i se cere să argumenteze, să dovedească. Dar i se cere o logică necesară. Adică elementele date să se înlanțuie grație unei necesități reușibile.

Alteori poetul e declarativ: „credița mea n'are hotare (p. 23) Alteori e declamator și grandilocvent:

— încet!... încet!...
— Pâine! ... pâine! ...
Dreptate muncii! ...
dreptate!... dreptate!... (p. 29)

Alteori uzează de onomatopee cari n'au ce căuta în poezie, sau sunt rău alese și rău plasate. Ba chiar abuzează de ele. Așa vrea să imite sunetul trenului: Pful! Pful!... Hu-hu!... (p. 54) sau... Sst!... Sst! (p. 57) Alteori găsește expresii cu totul prozaice și nefericite: „angrenajul întâmplării” (p. 19) sau „imensul încumetat” și „trăire'n deslegări” (p. 30) cari uneori sunt compensate de imagini frumoase — dar prea rareori! — ca: „sufletul îl simț fluer pe buze” (p. 20) sau „Civilizația strănută prin țeavă de tun” (p. 36).

Fiindcă se vede însă că Ion Th. Ilea are conștiința poetică și nu permite materialului social să-i sugrume preocuparea lirică avem încredere în evoluția lui. Cu o singură condiție: să-și găsească o formulă personală și o expresie lirică nouă. Pentrucă poezia — repet — nu se face cu ce pui în ea ci cum pui în ea. Problemă de sensibilitate.

CONSTANTIN MICU: SOSIREA LAVELOR.

Și C. Micu scrie poezie socială, ca și Ion Th. Ilea, însă cu o tehnică supra realistă. Mă întreb însă pentru cine scriu acești poeți poezie socială. Fentru că sau o scriu pentru muncitori, adică pentru aceia cărora li se adresează propaganda socială și atunci această poezie păcătuște prin inadecvare la spiritul acelor cărora li e destinată. Deoarece nici o dată muncitorii nu vor gusta și nici măcar înțelege poeziile lui Ilea și Micu. Sau o scriu această poezie pentru amatorii de poezie și atunci păcătuesc față de aceștia dându-le o poezie desfigurată, falsificată. Căci vrând să servească și sensul social, dar renunțând la destinele poeziei, acești poeți reușesc să rateze și un domeniul și pe celălalt.

Poeziile lui C. Micu au un caracter de proclamație socială, atunci când nu-l au pe acela de fabulă cu sens revoluționar mascat de halucinații supra-realiste. Căci o asemenea fabulă e „Pericolul Roșu” cu povestea aceea a Mâncătorului de Sticlă, care e revoluționarul și cu acea invazie de roșu care e apropierea revoluției proletare. Iată însă cu ce proclamație didactică vrea C. Micu să facă poezie::

Aduceți visurile impenetrabile
ucideți trecutul, înlăturați prezentul
căci iată
cea mai mare aservire a omului de către om
a fost posibilă până acum
și progresul în numele căruia s'au emarculat giganzii
în numele căruia am fost amăgiți
nu e decât o minciună,
o stranie minciună. (p. 5).

Acest stil de proclamație strategică devine uneori teoretizare directă.

„Să arzi toate vechile putregaiuri, să sfarmi coarângătoarele lanțuri de datorii și drepturi cu pretinsa lor necesitate vitală, să refuzi concesiunea vieții unor strâmte și ridicule tradiții, unei abjecte captivități, iată că acest lucru nu e tocmai așa de ușor dar trebuie făcut totuși cu oricâte sacrificii” (P. 40).

Teoria devine în această carte sentință morală cu aspect paradoxal:

„Căci trebuie să fii bine minte ca să poți uita
și trebuie să uiți totul ca să poți ști.” (p. 17)

C. Micu e revoluționar în adevărata accepție a cuvântului. Pentru el nu importă atât starea nouă de lucruri care va veni, cât fenomenul însuși al răsturnării, al catastrofei. O imaginație monstruoasă, apocaliptică îl face să vadă pericole și răsturnări cosmice::

Forțe invizibile au dat foc cimitirului
Coșciuge cu cadavre se vor plimba prin aer
aceasta nu va fi, vă jur, de loc macabru. (p. 50)

Cu tot jurământul poetului nu putem lua drept o simplă gingășie sborul coșciugelor prin aer, ci drept o marcă a unei fantezii lugubre. Poetul vede

transformări geologice în mersul revoluției, transformări cari nu văd ce pot avea cu socialul:

să provoace mișcarea blocurilor de bazalt
să pună în marș copacii dezlăcănați
cari să arunce oamenii în priviri mari bucați de pământ.

Fantasticul și apocalipticul acestei poezii se întâlnesc cu elementele supra realiste ale halucinației și visului:

Din spitaturi atrași de o oglindă invizibilă
eșeau orbii gesticulând prin ziduri.
Zidurile se deschideau ca la o formulă magică
divulgând astfel secretul lor profesional (p. 29).

Regăsim și atitudinea cosmică, influență luată din poezia lui Ilarie Voronca:

că a avea un curcubeu la butonieră
și a purta furtună în vârful degetelor
nu va mai putea părea pentru nimeni extraordinar. (p. 48).

Pendulând astfel între un element prozaic de proclamație și sentință și unul autentic, de halucinație, de vis, de fantastic, apocaliptic și profetic, poezia lui C. Micu nu-și găsește organicitatea, frântă fiind între atitudini contrarii. Între social și poetic, poetul nu a găsit elementul care să le reducă la unitate. Formal această poezie păcătuiește ca și a lui, Ilea prin caracterul ei enumerativ. Poetul nu-și sudează materialele, subiectele, ci le înșirue în formă de listă, așa cum se poate observa din acest fragment unde se vede că: „larve au devorat”, „noaptea își caută”, „haine sau desfăcut”, „emoția împinge”, etc. etc., adică fiecare subiect urmat de predicatul său, succedându-se într'o ordine arbitrară și lipsită de necesitate:

Larvele au devorat această gură deschisă
în care noaptea își caută drumul său pierdut
hainele s'au desfăcut în aer ca florile
emoția împinge corpurile să crească etc. (p. 44).

TEODOR SCARLAT: CLAVIATURI

Teodor Scarlat face parte din acei poeți, nu izolați, ci formând legiune, cari fac imagine pentru imagine. Se știe că imaginea, ca și compoziția, alegoria sau metafora, este un important element poetic. Nu se poate face poezie fără imagini, cel puțin de la o vreme încoace. Mai precis de la Romanticism încoace. Dar în vremea noastră se pot distinge două categorii de poeți: una continuă să utilizeze imaginea drept mijloc de expresie a unui conținut sensibil, sau a unei substanțe ideale, așa cum a fost înțeleasă imaginea din vechime și cum trebuie să fie și astăzi. Altă categorie de poeți însă a luat imaginea drept scop în sine și pentru aceea au ajuns la căutarea unei originalități cu orice preț, pe calea născocirii imaginilor. Ori, născocirea unei imagini e un fapt intelectual și imagismul ca scop în sine e o contradicție a însuși

actului poetic care e act de sensibilitate. Din categoria căutătorilor de imagini e și Teodor Scarlat. De la primele rânduri ale volumului:

Cu pași de paradă
își plimbă ploaia lăncile
pe strădă. (p. 6.)

și până la ultimul:

fie aceste rânduri, lacrimilor tale năframă! (p. 61).

Poetul nu face decât să alerge după imagini și comparații, atingând uneori și alegoria (vezi „Reportaj de toamnă”) și găsind uneori imagini rare, de o frumusețe, unică, precum e aceasta:

și-i cântă făptura
ca o pădure de stânci
când îi apasă furtuna clapele. (p. 12).

sau:

prin inimă se plimba ca prin parc tristețea (p. 16).

alteori ingenioase ca acestea două cari se succed:

ziua își scuipa la orizont tuberculoza
și de pe străzile obosite,
arborii își chemau umbrele la culcare (p. 27).

Este regretabil că Teodor Scarlat și-a dirijat talentul înspre invenția imagistică în loc să-l îndrepte spre aprofundarea unei sensibilități proprii. Căci este în volumul său o melancolie, o ceprimare, uneori bacoviană, alteori o energie argheziană, sau mai departe o vibrație umană în fața suferinței, o înclinare spre compătimire socială, elemente pe cari poetul le-ar fi putut dezvolta. Dar în loc să adâncească sensurile și esențele poeziei sale, Teodor Scarlat a preferat să-și concentreze atenția asupra unui element formal, exterior. Cu mult mai mult ar fi câștigat dacă, păstrându-și dexteritatea imagistică ar fi utilizat-o pentru a include într'însa o personală originalitate puternică. Așa însă originalitatea sa se pierde sub migala intelectuală a imaginilor și se diluiază risipindu-și unitatea în fragmente nesudate între ele. Lipsa de manifestare organică a unei sensibilități e defectul capital al acestui volum unde am găsit versuri frumoase, imagini prețioase și pe ici-pe colo câte un firav murmur de substanță. Teodor Scarlat poate deveni un poet: o mărturisește poezia sa. Dar numai găsindu-și profunzimile pe cari — parcă -- le are.

MATEI ALEXANDRESCU: LEAGĂN DE INGERI. (Ed. Cartea Românească)

Poezia lui Matei Alexandrescu ași numi-o de gen jucărie. Nu pentru că poetul ar pleca de la concepția artei ca joc, pentru că o asemenea poezie face la noi și Horia Stamatu. Dar pentru că aspectul general al acestei poezii e aspect de mecanism infantil. Poetul afectează o naivitate și o simplitate, amândouă excesive, și dovedind mai mult o paupertate de expresie și chiar

de substanță mai mult de cât un travaliu îndelung. Simplitatea e ultimul stadiu al clasicismului. Poetul nostru e însă mai puțin și mai mult de cât simplu. Pot spune chiar că e simplast. Voind să facă o poezie mistică, de expresie a lucrurilor inafabile, de lămurire a divinului, poetul tratează însă aceste lucruri ca pe niște jucării. Prezența divină nu se poate reda prin coborârea lui Dumnezeu între lucrurile omenești, ci prin înălțarea extatică. Când poetul spune:

Dumnezeu intră în ietăcel
 Și trase ușa după el.
 Ingerii desfac aripioarele-frânturi de perdele
 Și astupă cu ele
 Fereastra dinspre stele. (p. 19).

el comite niște grațiozități nestrăbătute de sufletul respectuos și cutremurat al apropierii mistice. Se adaogă și o lipsă de rafinament al detaliului, întru totul condamnabilă, pentru diminutive ca „ietăcel” și „aripioarele” sunt apoetice.

Mai bine se vede reducerea cosmosului divin la proporțiile unei grădinițe de copii în următoarea poezie:

Trei îngeri se jucau cu Luna
 O dau de-a-dura
 Și luna se rostoglia într'una...
 Dintr'un pridvor
 De nor,
 Un sfânt tocomit păstor
 Striga la el cât îl luă gura. (p. 35).

Poetul caută se vede un inefabil pe care însă se vede că nu și-l lămu-rește bine și care devine sin.pla inefabil de vocabular. Poezia trebuie să ex-prime un inefabil sensibil, așa cum rar a găsit poetul, în „S'a rătăcit o fată” care freamătă de umanitate concentrată sau, „In adâncul pământului” unde se presimte impresia macabră a cimiturului și din care citez imaginea finală frumcasă, deși mai mult prozaică de cât lirică:

Luna așteaptă'n cămașe
 Rupând norii pătimășe ((p. 93)

Matei Alexandrescu nu posedă încă o originalitate substanțială, iar for-ma lui e încă suspectă de paupertate și de căutat. Fără a fi prețios, poetul nu încă natural și dovedește că și naturaleja se poate afecta uneori. Il așteptăm în direcția unei sensibilizări și adănciri a fondului premum și-a îm-bogățirii unui vocabular și a unei forme prea reduse. Orice cuvânt e banal, dar dacă-și păstrează în poezie banalitatea ucide lirismul. Ceeace e cazul aci.

INTRE MAGHIARI ȘI ROMANI

— PE MARGINEA CURENTULUI DE APROPIERE —

de M. G. SAMARINEANU

Ne putem înțelege pe țărâm cultural? Putem preconiza sincer o apropiere sufletească? Răspunsul e simplu: da. Noi, cei cari trăim aci, în Ardeal, la o laltă, cari ne frecăm zilnic coatele la aceleași mese de scris, cari ne tocim tocurile pe aceleași lespezi de pavaj în trepidația robotei cotidiene, nu ne-am ciocnit la nici o răscrucă unii de alții. Nicăeri interesele unora nu s'au izbit de cele ale celorlaltii. Din contră, în câte rânduri, de 15 ani, nu am pornit alături, cu sudoarea trudei pe frunte, dar cu zâmbetul înțelegerii pe buze, să forțăm, cu energiile unite, asprimea sorții care ne-a aruncat în viață săraci, și să deschidem părtie spre reușităl...

De am suferit și unii și alții, nu am suferit fiindcă am fost minoritari ori majoritari. Am pățimit fiindcă vremurile au fost potrionice pentru toți. Că unii au putut să înfrunte această vitregie, iar, nu e datorită faptului că erau majoritari sau minoritari. Fortuna a fost tot atât de darnică cu norocoșii, fie ei români, fie maghiari. Care din colegii de scris minoritar se poate plânge la Oradea, de pildă, că a fost tratat altfel de cât colegul său majoritar? Diferențiere, o fi fost. Având drept criteriu talentul însă. Cei mai dotați, au fost preferați. E explicația pe care o dădeam totdeauna acelor cari se revoltau că ziaristul cutare, minoritar e preferat, lui, ziarist român.

Evident. Ne-am războit, fie care pentru a-și impune principiile. Veneam din două lumi, cu concepții, aproape, opuse. Și ne-am combătut. A trebuit să ne înlăturăm defectele cari ne cuirasau adevărata personalitate; ca să dai de aur, înlături tina.

Ce curios a părut, la început, celor de aci atitudinea bucureștenilor cari, pe arenele sportive, huiduiau echipele lor proprii când se purtau brutal cu căteceinea din echipele minoritare venite din Ardeal! Și cu cât elan aplaudau jocurile frumoase făcute pe teren, de echipierii minoritari, când știau să joace bineînțeles, fără să facă vr'o diferențiere că nu-s majoritari. Cât de fericită se simte echipa C. A. O atunci când e invitată la București pentru match!

Nu. Trăim în veacul a XX-lea. Și dacă avem reticențe unii față de ceilalți încă, se datoresc faptului că nu ne cunoaștem încă. Verificarea e făcută, cu echipele de football, și o dau ca exemplu, fiindcă sportivii sunt aceia cari s'au cunoscut mai bine între ei, căci au colindat țara,

luând contact cu realitatea de pretutindeni. Ei au cunoscut, în turneele întreprinse, și s'au lăsat cunoscuți.

Nu avem nici un motiv ca să nu ne înțelegem. Ba ceva mai mult, interesul comun e să ne dăm mâna. Traversăm o eră care ne trece pe sub tăvălugul greutăților, o eră crâncenă. Rănilile războiului abia vindicate, ne-au costat prea mult. Prea ne cobesc cucuși pe multe ruine în dărâmturi de ziduri ca și în suflete! Iar convoiul mizer al celor schilodiți prea ni se înfățișează des, și azi, pe la toate răspântiile. Să ne unim într'un efort suprem ca să înlăturăm stafia apocalipsului. Să ne încordăm, înălțându-ne ca să înlăturăm ca pe-o perdea, norii ce ne întunecă seninul zării muiat în aurul razelor de soare.

Noi, cei dela Oradea, cărturari și intelectuali, avem un pedestal de mult așezat în înfloritul parc al înțelegerii. Am fost primii cari, în comun, am preconizat apropierea acuma 12 ani. Și nu știu de ce îmi apare figura suptă dar blândă a bătrânului Szücs Dezső care a însălat prima întâlnire, marcând primii pași spre apropiere. Ce frumoase zile de toamnă ne incitau entuziasmul... Cădeau frunzele; cerul se învolbură în splendide apusuri de soare; iar noi, în redacția revistei pe care o conduceam atunci, la Cercul Catolic, o mână de voințe, sudam prietenie pentru viitor. „Societatea scriitorilor, artiștilor și ziarștilor fără diferență de naționalitate” care luase ființă atunci în urbea în care a cântat un Ady Endre și a scris naiv, mult și variat precursorul Iosif Vulcan, n'a putut viețui. Era prea de timpuriu născută. Nu ne cunoscusem. Apoi și timpul nu fusese propice. Era epoca de saturație a nesațiului egoist, era epoca în care energiile se încleștau flămânde în viață, după ce trluiseră moartea în nesfârșite benzi de mitralieră. Era epoca politiceanismului care ridică la suprafață tot „gozul” social și care are tot interesul să asmuțe ura. In tulbure pescuește specimenul politiceanist. Am fost furați și unii dintre noi de tumultul lui? Poate, unii. De aceia nu a încolțit sămânța bunei înțelegeri pe care, noi, breslași scrisului, o azvârlisem atunci.

Azi vremurile s'au schimbat. Revărsarea vieții, după sarabanda morții în cei trei ani de război, și-a regăsit matca. Nervii nu ne mai sunt învolburați, nici gândurile încinse. Azi putem judeca la rece, clar. Ne putem întinde voinicește, mâna, cinstit? Ne putem înfrăți gândul?

Dece nu?

Suntem două popoare cari avem de parcurs drum paralel în istorie și în civilizație. Fiecare și-are aportul său, capitalul său artistic și intelectual. Prin împrumutul pe care-l preconizăm, unul dela altul, nu ne vom îmbogăți oare reciproc comoara sufletească? Unii aduc năbala, alții duișia, unii subtilitatea, alții metoda, toți hărnicia...

Preconizăm o înțelegere în cele cărturărești. Creerul are fir direct cu inima, și sufletul. Și apropierea va veni cu siguranță după ce ne vom cunoaște. Nu sunt mulți ani doară de când se credea în Ungaria că valahii sunt îmbrăcați în piei de sălbăticiune. Și după ce au fost văzuți așa cum sunt, teama de ei și, mai ales, disprețul au dispărut. Considerația se arată, și cu ea reciproca stimă. De aci până la o bună înțelegere nu e drum lung.

Să-l facem astăzi.

Ceea ce nu s'a putut face până acum, un început în a ne apropia minte de minte și, apoi, inimă de inimă, ca doi vecini buni, e timpul să încercăm acum. Puțină bunăvoință din ambele părți. Să ne coborâm privirea și spiritul de pătrundere spre țăran... Unul rezemat de coasă, celalt de sapă își schimbă părerea asupra vremii, dacă va ploua sau ba, asupra prețului cerealelor și asupra minunilor dela Maglavit. Și unul e ungar iar celalt român. Unul ortodox, celalt catolic:

— Zi, s'a arătat lui Petrache Lupu, țăran ca noi, cioban, Dumnezeu?

— Arătat, zău, Sandore...

— Mare minune, Ioane...

— Maare, Sandore.

Își fac oamenii cruce și se despart, fiecare mergând spre casa lui, mulțumiți că au mai încheiat o zi sănătoși, cu speranța că ploaia va veni, că prețul se va menține și cu credința că Petrache Lupu căruia s'a arătat Dumnezeu e un sfânt...

Ce exemplu edificator!...

Trecând odată frontiera spre Debrețin, duceam în suflet lăstar de teamă. Eram sigur că primul cetățean, orașean sau rural, care-mi va ieși în cale, îmi va da lovitura mântuitoare, cu sapa sau cu bastonul cu șip. A fost țăran primul întâlnit, țăran ungar. Și în loc de rău, cum mă așteptam, l-am văzut ridicând respectuos pălăria, dându-mi binefe. Iar orașeanul din, chiar, șovinul Debrețin, cum a aflat că sunt român a început s'o rupă și el în limba mea ca să-i înțeleg gândul pe care vroia să mi-l împărtășească.

Câtă hulă au strecurat intelectualii în scrisul lor, cotidian, ca să ajung eu, cărturar, să cred ceea ce credeam? Și pentruce această doză de cotidiană poziune de ură? Ia să încercăm odată, tot noi intelectuali, noi factorii de cultură și educație, buna înțelegere? Unde ne-a dus ura, știm. La mai rău, în cazul cel mai rău, nu ne poate duce...

Iată de ce noi, cei dela Oradea, milităm azi colaborarea intelectuală, preambul al apropierei sufletești a celor două popoare.

Nu ca să se înhame cândva la jug comun pentru a ara același ogor în viitor! Ci pentru a putea trăi fiecare, liniștit, în bătătura sa, înodând gând de gândul vecinului și, alăturând cântec, cântecului aceluia.

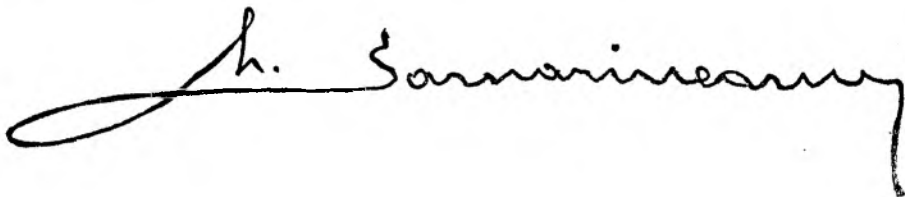
Pornit, curentul, dintr'o simplă scânteie azvârlită în jurul propunerii ca dl Octavian Goga să fie ales în societatea Kisfaludy dela Budapesta, am văzut resfrânte lumini în coloane pe cari ni le închipuiam dominate de întunerec. Scriitorul Zilahy Lajos a luat torța în mână și ne-a arătat că părție se poate deschide în troenitul câmp al intelectualității. Și lui s'a alăturat alții după cum și contra lui s'au ivit unii. În general discuția era acceptată. Și din ea reapăru ideia înțelegerei și apropierei... Noi o reluăm.

Dela Oradea s'au pornit și trăsnete și ramură de măslin.

Acțiunei noastre serioase îi trebuia seriozitatea unui factor cu greutate în viața statului. Un cărturar, dublat de un demnitar. Nu ca să imprime pecetea oficialității, ci tărie voinței, posibilitate realizării.

Și s'a arătat.

E de-o vârstă cu noi și breslaș cu noi în ale scrisului. E d-l profesor universitar, Tiberiu Moșoiu, primar al municipiului Oradea și vice-președinte al Camerei, care ne-a înțeles și se dedică bunei idei a apropierei. Și a creat, ca prim pas, premiul municipiului Oradea de 25.000 lei pentru lucrarea literară cea mai bună, cu caracter de înțelegere româno-maghiară. Apoi a prezidat strădania acelor care nu vroiau să amâne acțiunea. Și inițiativa deveni faptă. Azi avem un comitet format din scriitorii cei mai de vază, români și maghiari din întreaga țară, cu un birou permanent la Oradea pentru această acțiune și avem perspectiva unor realizări apropiate care vor marca începutul înfăptuirii utilei înțelegeri.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'H. Samarin'. The signature is fluid and cursive, with a long horizontal stroke extending to the left.

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

Lucian Blaga

L-am cunoscut în Septembrie 1906, începând amândoi liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Eram 60 de inși în clasă, dintre cari Blaga părea mai rășărit și avea o figură mai distinsă. Cum era din părțile Alba Iuliei (din Lancrăm, lângă Sebeș), iar părinții noștri fiind prieteni, ne-am apropiat foarte firește.

Dar, ceea ce a legat definitiv prietenia noastră, pe care nici un val al vieții n'a putut-o clinti până astăzi, a fost următoarea întâmplare: Eram în cl. IV de liceu și, pe lângă predilecția pentru lectură, mai răsfoiam și ziare. Un grup de elevi, cari locuiam împreună, aveam abonat ziarul „Tribuna” delă Arad. Intr'una din zile zăresc, în foiletonul Tribunei, o poezie de trei strofe, iscălită Lucian Blaga.

Iată poezia, apărută în numărul 89 al Tribunei, cu data de 8 Mai 1910:

Noap t e

Și în deșert se luptă ochii
În lacrimi să cuprindă zarea,
Căci întuneric mi-i înecă
Și mi se tulbură cărarea.
Mi-ești drag'acum, tu noapte sfântă
Cu plânsul tău domol de stele,
Căci porți în firea ta curată
Comoara visurilor mele.

Din înălțimile albastre
Încet o rază se desprinde,
Prin negură tăindu-și cale.
Și-o jale-adâncă mă cuprinde,

Că-i văd trudită sbuciumare,
Să afle rostul meu pe lume,
Și lupta ei neconținută
În calea mea să mă îndrume!

Știam odată graiul razii...
Îl deslușam din plâns de stele,
Dar mor acuma în adâncuri
Și graiul razii-l duc cu ele...
Eu le primesc cu'nduioșare
Cum licărind se sting tăcute
Ș-așcut cum picură din slavă
Povestea dragostei trecute...

Dau și poezia apărută, în acelaș ziar, cu data de 26 Martie, 1910 care, iscălită L. B. Brașov, bănuim că e scrisă tot de el:

P e ț a r m ...

Vă pierdeți voi unde pribege...
Și jalnica voastră doinire
Se stinge, ca'n suflet de fată
Întâia ascunsă iubire.

Se zbuciumă codrul sub vântul
De toamnă și basmul și-l curmă,
Iar freamătul frunzelor moarte
Vă cântă cântarea din urmă.

Cu murmurul vostru deodată
Se pierde speranța strigării,
Gemută de piepturi sdrobite,
Departă... în marea uitării...

Cum locuiam în apropiere, am alergat și l-am felicitat, iar el, cu mâhnire, mi-a spus: „Ce curioși sunt colegii, nu le vine — se vede — să creadă c'am scris-o eu”. Generozitatea mea pecetlui definitiv prietenia și

deschise un suflet frământat de plasnuri literare.

La cursuri, îmi aduc aminte că uimea pe profesori cu originalitatea răspunsurilor pe cari le da. Și'n vreme ce clasa-și îndrepta admirația spre mușchii atletici ai unor colegi, bănuiam în sclipirea privirilor lui un joc de flăcări deasupra unei comori.

În cl. IV am întemeiat o societate literară, alegându-l pe el președinte. Începuse să-l pasioneze problemele de știință și de filozofie. Ne vorbea despre planeta Marte, încerca să ne dovedească existența vieții acolo. Par'că îl văd și acum, la tablă, cum desemna canalurile din Marte. Cu timpul, era pasionat mai mult de problemele filozofiei (Conta, Schopenhauer, Höfding, Bergson), spre care-l mânau și înclinările ereditare. Tatăl său, Izidor Blaga, preot în Lancrăm, plin de năcazuri și de copii, era, cum l-a numit prof. I. Lupaș: „Un preot cu păr de argint și cu minte de aur”. Cunoscând bine limba germană, împrumuta cărți de filozofie dela un preot reformat din Sebeș, care studiasse în Germania. Citea mult, chiar în altar, în cursul serviciului religios, în vreme ce se cânta la strană.

În 1912 a publicat în „Convorbiri literare” un studiu asupra lui Wundt, iar în 1913 un foileton, în ziarul „Românul”, despre Bergson.

Terminând liceul, am intrat amândoi la teologia din Sibiu, în Septembrie 1914. Preocupările noastre literare și filozofice fiind mai intense, fatal ne-am izolat de restul colegilor. În fiecare seară, în biblioteca seminarului, Blaga ne ținea cursuri din istoria filozofiei renașterii, după H. Höfding. (Păstrez și acum caietul cu însemnări). Eram împreună: Blaga, Colan, Roșca, Oțetea și eu. Munceam la societatea literară și, pasionați de probleme, o duceam în interminabile discuții. La o ședință festivă a socie-

tății literare, Blaga a cetit un studiu despre H. Bergson, iar eu am declamat „Către pace”, de Cerna. În acest timp, Blaga nu mai scria versuri. În 1917 ne-am despărțit, după ce 11 ani am fost colegi de bancă; el plecând la Viena, iar eu la Budapesta. La Viena a întâlnit pe Cornelia Brediceanu și a fost atins de-un puternic val sentimental. În trupul lui firav s'a aprins focul ce-i radia în privire... și-a'nceput, din nou, să scrie versuri.

Îl vizitam, vara, la Sebeș, unde se retrăsese mama lui văduvă. Ce bătrână frumoasă! Par'c'o aud dojenindu-l, că i-a umplut casa cu tablouri, de cari, ce-o să zică lumea? Căci Blaga, cu mult talent la desemn și pictură, lucrase o serie cu motivul Ledei. Lasă mamă, zicea el, glumind, c'o să te bucuri pentru suferința de acum, când vei vedea numele meu scris cu roșu în calendar!

În 1919 au apărut „Poemele luminii”, o clipă de mare bucurie pentru prietenii lui. Admirația și-a exprimat-o Nichifor Crainic (în ziarul „Dacia”: „La sărbătoarea Unirii, Ardealul nu vine cu mâna goală. El ne aduce poezia lui L. Blaga.”)

În toamna anului 1919, la București, unde-mi terminam studiile, mă trezesc cu Blaga, care venise să-și înainteze volumul la Academie, pentru premiere. A stat la mine câteva zile și-mi povestea întâlnirile cu Crainic, cu Vlahuță (care i-a spus: „D-ta ai o taină, mărturisește-o sincer.”) și, mai ales, emoțiile ce le-a avut când a primit invitația din partea Reginei Maria, în casa doamnei Săulescu. Regina Maria citise volumul lui Blaga la Sibiu, căci i-l așezase pe noptieră D-na Bârseanu, soția prof. A. Bârseanu, la care a dormit. La București era foarte nerăbdător să afle opinia lui Zamfirescu și a d-lui prof. Densușianu, despre volumul apărut. A d-lui

Densușianu, apărută în „Viața Nouă”, știu că a fost foarte favorabilă.

Despărțiți prin rosturile noastre (el intrând în largul vieții, în diplomatie, iar eu în strămoșia provinciei), am păstrat totuși legăturile. Imi cerea cărți și informații din țară, nu degeaba îmi zicea Eckermann, considerându-se pe sine, evident, Goethe.

Luminând planurile sale literare, las să urmeze rândurile unei scrisori, trimisă din Praga, la 26 Noemvrie 1927:

„Ți-am primit corespondența, din care reese că ești în adevăr dispus să-mi stai în ajutor. Iată un lucru pentru care nimenea încă nu mi-a arătat vre-o deosebită bunăvoință. Îmi reamintesc însă din bunele vremuri, din sfintele vremuri teologale, un cuvânt al tău despre rolul lui Eckermann, pe care ai vrea să-l joci, și am toată încrederea că în adevăr îmi vei face servicii întregi. E adevărat că ai putea să-mi dai o replică grozavă, așa cum una asemănătoare mi-ai dat odată: „Dragă Blaga, eu sunt foarte dispus să-l joc pe Eckermann, dar nu știu dacă tu vei fi în stare să-l faci pe Goethe”. Dar să lăsăm aceste autoironii romantice, și să revenim la chestie. Am nevoie de un studiu asupra lui Miron Costin. Îmi vei trimite și pe Nocolce, să văd ce scrie despre acel „Brătianu din cele trecute vremi”, în toamna aceasta n'am mai lucrat nimic, fiindcă au venit schimbările, transferarea (la Varșovia, apoi la Berna și, în sfârșit, la Viena) și lucrul mult cu evinimentele din România. Incep însă să adun material pentru principala operă filozofică, a cărei ideie o port în mine de vre-o câțiva ani. Deasemenea m'aș apuca de-o nouă piesă. Să văd dacă subiectul ales mă va lega, sau nu. O sărutare unde se pune mirul”.

* *

Când am trecut pe la Berna (August 1931) nu era acolo. Mi-a comunicat, apoi, c'a fost la Sibiu, căci avea o fețișă, pe care a botezat-o cu un nume tieluit de el: Dorly. Entuziasmat, mi-a scris că va publica o operă de filozofie, care să fie o carte de căpătâi pentru toate generațiile. Cartea a apărut: „Eonul dogmatic”, după care au urmat, ca o întregire a sistemului său de gândire: „Cunoașterea luciferică” și „Censura transcendentă”, legându-se, astfel, numele lui L. Blaga, nu numai de literatura noastră, ci și de istoria gândirii românești.

Horia Teculescu

„De ce scrieți?”

O gazetă din Capitală „Facla”, urmând un obicei de altfel practicat de multe ziare și reviste din străinătate — întreprinde o anchetă printre scriitori cu întrebarea: „De ce scrieți?” Și scriitorii răspund în diferite chipuri, având grijă să nu se asemene unul cu altul. Dau drumul fanteziei și inventează o sumedenie de pretexte pentru a justifica scrisul lor. Ca și când ar fi nevoie de o asemenea justificare.

Scriitorul scrie pentru a-și exprima sentimentele și ideile. Asta o știe toată lumea și mai mult nu poate spune nimeni. Cel mult ne-ar interesa „Cum scriu scriitorii”, căci aci se deosebesc într'adevăr unii de alții. Porunca lăuntrică însă este aceeași pentru toți. Ea nu poate fi explicată în lumina rațiunii omenești, fiindcă pornește dintr'unibold mult mai înalt și mult mai tainic decât cum ne închipuim: unii dintre noi. Că scriitorul ajunge să servească cu scrisul lui anumite scopuri politice, sociale sau culturale, aceasta este altceva. Vorbim firește de scriitorul adevărat, nu de publiciștii cari pornesc dela început cu un scop oarecare și cari nu fac propriu zis literatură.

Scriitorul începe să scrie, fără să-și dea seama de ce trebuie să scrie. Simte în el un îmbold și se supune. Atât și nimic mai mult. Aș vrea să știu, care dintre scriitori s'a apucat întâi de toate să examineze acest îmbold pentru a vedea dacă într'adevăr el este rațional și dacă într'adevăr se merită să se supună sau nu lui. Scriitorul se manifestă la o vârstă fragedă și se afirmă înainte de a-și putea pune o astfel de întrebare.

Vași întrebat vre-odată, de ce cântă privighetoarea, de ce strălucește soarele, de ce înfloresc florile? Noi putem găsi pentru ele o explicație. Dar privighetoarea, soarele și florile nu pot să ne prezinte o justificare. Lumea se bucură de cântecul privighetoarei, de strălucirea soarelui, de culorile și de parfumul florilor, pe cari le interpretează în diferite feluri. Scriitorul însă nu poate să știe, de ce a făcut așa și de ce n'a făcut altminteri. Căci el este o floare, o pasăre, un soare, — confundat în misterul de nedeslegat al mării naturi.

Scriitorul adevărat este un predestinat. Predestinarea vine din generații și din veacuri îndepărtate, cari nu mai pot fi controlabile. De aceea zămbim la fiecare răspuns pe care-l dau scriitorii dela noi și din străinătate, când li se pune întrebarea: „Dece scrieți?” Până acum nici-unul nu a spus: „nu știu de ce scriu”. Și cred că acesta ar fi răspunsul cel mai potrivit. Fiindcă literatura adevărată, marea literatură este aceea care se naște fără să-și dea seama, adică ascultă de o chemare înaltă, ridicată deasupra tuturor măruntelor angrenajuri ale vieții pământești. Căci ea este o misiune și nu o profesiune, îmbrățișată dintr'un interes oarecare. Cât privește folosul pe care scriitorul îl poate aduce societății, aceasta este o problemă de al doilea ordin. În primul rând trebuie să stabilim, că scriitorul este un predestinat

(„născut nu făcut”) și deci nu poate să ne explice de ce s'a dedicat scrisului.

George A. Petre

Educația copiilor în U. R. S. S.

Correspondențele din Rusia anunțau zilele trecute că guvernul sovietic este preocupat de stărpirea vagabondajului copiilor cari se bucură de libertăți prea mari și se desvoltă fără metode disciplinare. Desigur, constatarea dovedește o insuficiență a organizației sociale din Rusia Sovietică, deși propagandiștii regimului sovietic ne-au împuiat urechile cu strigătele lor de admirație față de regimul sovietic, care se îngrijește de creșterea copiilor.

Din tot ce s'a scris până acum despre regimul sovietic noi am aflat că acolo copiii sunt creșcuți și educați de colectivitate sau mai bine zis de inițiativa statului, care îi ia dela părinți și-i crește într'un spirit nou și mai social decât cel de mai înainte, adică decât cel din „statele burgheze”. Ne miră deci, că astăzi Consiliul Comisariilor constată pericolul de mai sus și ia măsuri drastice pentru disciplinarea copiilor din Rusia Sovietică. Acest Consiliu a hotărât că „și părinții sunt responsabili de creșterea copiilor. Comandamentele sovietice au dreptul să amendeze pe părinții copiilor vagabonzi și huligani, adică pe părinții copiilor rău creșcuți, specificând, că familia poate să fie trimisă în fața justiției în cazul când neglijează creșterea copiilor”.

E ciudat, nu? Sovietele, la început, au luat familiei dreptul de a face educația copilului, punând aceasta în grija instituțiilor sovietice. Faptul acesta a fost trâmbițat în toată lumea ca o metodă salvatoare pentru educația și întărirea societății viitoare. Comunismul vroia să rupă cu toate tradițiile trecutului și să fericească societatea prin metodele sale. El afirma, că părinții cresc pe copii într'un spirit su-

perstițios și greșit. Astăzi, doar după câți-va ani de experiență, vine și aruncă iar responsabilitatea asupra părinților, asupra familiei.

Ce însemnează aceasta? Nimic altceva, decât dovada că metodele sovietice au dat faliment și sunt incapabile să îndrume societatea umană pe un drum nou și salvator. Fiindcă există legi firești, cari nu pot fi călcate fără consecințe dezastruoase. Iar comunismul, aplicat în Rusia Sovietică de factori adunați dela periferia culturii, a călcat în picioare inconștient ca să nu zic cu rea voință orice lege a naturii omenеști și a vrut să facă mașină din om. În modul acesta s'a ajuns la conflictul dintre omul-suflet și omul-mașină.

Ce zic de acest lucru neoboseții doctrinari și stegari ai comunismului și ai internaționalismul?

Iată, că însăși Sovietele revin la însemnătatea familiei, ceea ce dovedește, că au nevoie de dragostea familiei ca început de educație și consolidare a societății. Din dragostea de familie pornește sentimentul național. Vasăzică Sovietele se botează în apa naționalismului. De altfel nu e prima constatare de acest fel, care ne vine din Rusia Sovietică. Sunt multe semne că acolo regimul comunist se zbate în agonie și în locul lui națiunea rusă se organizează ca „națiune“ și „patrie“, renunțând la principiile absurde, vânturate de agenți iresponsabili în cei cincisprezece ani de secetă comunistă.

Ținem să fixăm aci faptul de mai sus pentru toți aceia, cari mai cred, din naivitate sau din tendenționism, în rolul salvator al comunismului, în steagul incolor al internaționalismului.

George A. Petre

Incep școlile

Vacanța școlară e pe terminate. Munții și văile, câmpiile și livezile cari timp de două luni se înfrățiseră cu zbugul copiilor, vor fi vitregite de jo-

cul și chiotele acelor cari nu cunosc mărginitul. Prima frunză aurită ce se va desprinde fără viață de lujerul ei și în legănarea domoală a morții, în adierea ușoară a vântului de toamnă, va săruta obrazul îmbujorat al copiilor, este primul semnal, prima alarmă de mobilizare a micilor griji școlărești.

Aceia cari încă nu știu că mâine vor fi chemați să răspundă de destinele țării lor, plini de avânt și năzuinți noi, își lasă acasă părinți, frați și prieteni de joacă și pornesc spre izvorul de înălțare sufletească, acolo de unde țâșnește flacăra științei care le va desluși gândul și le va lumina mintea.

Acum când problema tineretului este trâmbițată la fiecare ocazie și la toate răspântiile, se cuvine o privire atentă asupra învățământului la noi.

Primul factor — și cel mai hotărâtor — pentru ca învățământul să dea roadele necesare, este profesorul. El este izvorul de unde poate curge în undiri ușoare apa cristalină, binefăcătoare a științei, și tot el poate să fie focarul răului care să năruiască în beznă ultima licărire de adevăr. Catedra profesorului este postul de cea mai mare răspundere. Fiindcă aci se prelucrează materialul cel mai fragil și mai delicat al unui neam: sufletul tineretului. Profesorul care va reuși să-i dea acestui material forma cea mai apropiată de adevăr, poate fi mândru că a pus o piatră solidă la temeliea prosperității neamului său. Aceia care nesocotește acest adevăr, este nedemn de altarul învățământului.

Deci, pentru ca învățământul să fie ceea ce trebuie, se cere să avem profesori bine formați, cu pregătire universitară serioasă și bine selecționați.

Al doilea factor, și acesta tot pe atât de important în învățământ, sunt manualele didactice. Ei bine, aproape că în fiecare an se aduc modificări programei analitice, fie în bine, fie în

rău — în orice caz să credem că în bine. Niciodată însă, manualele didactice n'au fost supuse unui control riguros. Vedem pe fiecare manual didactic câte un ordin al Ministerului, prin care acel manual a fost aprobat. Acum se pune întrebarea: a fost cetit în întregime acel manual în vre-o comisie specială? S'a avut în vedere redactarea? Și s'a găsit complet? Atunci de ce vin autorii, și la alte ediții pun: revăzut și completat?

Nu mai vorbim de aceste manuale din punctul de vedere tehnic. Cărțile didactice se tipăresc pe cea mai inferioară hârtie. Compactarea, o mizerie. La prima deschidere a cărții, filele devin volante. Editorii, acei spoliatori ai culturii românești, au grija să pună niște prețuri cât mai mari. Dece? Fiindcă elevul, vrând-nevrând, trebuie s'o cumpere.

Și mai este un obicei introdus la manualele didactice. Aceeaș carte care este tipărită cu cine știe câți ani mai înainte, are pe copertă un preț imprimat și peste acel preț — sigur cel normal fixat la tipărire — o bandă de hârtie pe care este imprimat din nou un preț mai ridicat. Pentru ce să fie părinții obligați să suporte taxa de înmagazinaj a acelei cărți rămasă desigur prin beciurile editurii?

Iată dar chestiunea manualelor didactice cari îngreunează peste măsură cheltuielile părinților și pe lângă toate acestea nici nu sunt toate bune.

Ce ar fi dacă s'ar legifera problema cărților didactice, fixându-se pe lângă fondul conform programei analitice și felul de redactare precum și acel de imprimare și pedepse grave pentru cei ce s'ar abate? S'ar veni astfel în sprijinul culturii și părinților.

Fiindcă un manual, ori cât ar fi de bun, dacă peste câteva zile se face felițată în mâna elevului, cu câtă dragoste credeți că mai pune mâna elevul pe el?

Manualele didactice trebuie să aibă și ca prezentare ceva care să atragă pe elev.

Petre Damaschin

Pe marginea minunii dela Maglavit

Minunea dela Maglavit stăruie tot mai mult să răscolească sufletele mulțimii. Spovedania lui Petrace Lupu a împânzit țara și zi de zi vin oameni, să audă ecoul revelației divine, care face să plutească în aer o mireasmă mângăetoare pentru sufletele trudite și setoase de credință.

Ciobanul, care înainte era găngav, vorbește pelerinilor cu vocea limpezită și puternică, punându-i să jure că nu vor mai fura, că nu vor mai minți, că mână dușmănoasă nu vor ridica împotriva celor slabi și că vor face voia Domnului.

Sute de mii de oameni, cari l-au văzut și auzit pe Petrace Lupu, dintre cari mulți sunt bolnavi trupește, nu numai sufletește, merg acasă tămăduiți și plini de credință vie. Sunt unii însă, cari nu cred în minunea dela Maglavit, fiindcă Petrace Lupu este un cioban simplu, un om fără știință. Dar pentru a înțelege tainele adânci ale lui Dumnezeu, pentru a te apropia de ele, nu e nevoie de știință, fiindcă Dumnezeu nu poate fi înțeles decât prin credință. Cine îl discută pe Dumnezeu, cine dorește să înțeleagă cu mintea lui toate tainele dumnezeirii, acela va ajunge într'un moment, la îndoială. Și în sufletele acelor cari pătrunde îndoială, nu pătrunde Dumnezeu. Scriptura ne spune, că Dumnezeu s'a arătat numai celor ce au crezut în EL.

Petrache Lupu poartă în el o mare comoară: credința lui. O poezie blândă, caldă, ce isvorește năvalnic din adâncuri și se revarsă cu frenezie nestăvilită, ca o frântură duioasă dintr'un cântec străvechiu, într'o mărturisire și într'un îndemn, care fac să vină valuri de lume setoasă de acest cântec nou al sufletului.

Minunea dela Maglavit ne impresionează fiindcă vedem, că în aceste vremuri de deprinare economică, de pătimașă și

hidoasă luptă politică, în sufletele veștigate ale oamenilor svâcnește o sete de credință. Și tocmai această sete de credință interesează.

Vorba și evocarea naivă a lui Petrache Lupu, care nu răsună fals, îndeamnă pe oameni numai la faptă bună. Credincioșii cari vin la Maglavit, așteaptă să audă glasul ciobanului, așa cum așteaptă înținsul ogoarelor pe vreme de secetă ploaia.

La întrunirile politice pline de fast și discursuri strălucit ticluite știm cu ce și cum se aduc mulțimile. Dar ce aduce oare acel prăpăd de oameni într'un sat, lângă un cioban, care nu făgăduiește nimănui nimic? Credința în Dumnezeu și setea după adevăr.

Dacă vorbele noului Sfânt Petru (așa îl numește mulțimea pe Petrache Lupu) picuri de ploaie sfântă, vor săpa în suflete fântâni cu apă vie, cari vor îndemna ca pe ogorul țării, să se săvârșească numai faptă bună, atunci Maglavitul, unde trăiește un biet cioban, curat la sufle și fără știință, va fi purarea un loc de închinare, iar în jurul vieții lui Petrache Lupu, se va forma o legendă minunată cu o prospețime de poezie, din care va transpira trevelația divină. Ea va face pe cercetătorii de Dumnezeu, să găsească la capul meditațiilor singuratice ostrovul de lumină al revelației metafizice, care cere credință cât un grăunte de muștar.

Ion Isaiu

Teatrul românesc

Din seria marilor deziderate ale intelectualilor din această regiune, cari se așteaptă realizate cât de curând. face parte, fără îndoială, și înființarea unui teatru românesc permanent în Oradea.

Înfăptuirea acestui deziderat a stat în tot timpul, începând din anul 1925 și până azi, pe primul plan al preocupărilor de ordin cultural al orădenilor. S'au depus eforturi și s'au cheltuit sume imense de bani și energii pentru încorporarea unei trupe locale, de teatru

românesc, aici, la hotar de țară, dar roadele n'au fost de loc îmbucurătoare.

În primii ani de acțiune se ajunsese la înjghebarea acestui teatru. O trupă de artiști entuziaști și măcinați de febra tinereții desfășura aproape în fiecare săptămână pe scena teatrului orășenesc, efort dătător de speranțe, reprezentând piese autohtone cu caracter național. Publicul, înțelegând sacrificiul unui mănunchi de intelectuali, a susținut până la un timp această formație teatrală.

În anii următori echipa s'a răvășit, cultivându-se, cu predilecție de pleava care mai rămăsese, numai diletantismul. Trupele improvizate apoi neconsistente, n'au mai isbutit să atragă spre scenă publicul iubitor de artă veritabilă.

Iar acum ne găsim în plină perioadă de organizare a stagiunilor. Publicul, pe bună dreptate, se întreabă nedumerit: Va avea teatru iarnă această? Și când se întreabă de teatru, cere teatru, nu vrea să i se mai servească piese insipide, jucate prost, de trupe încropite pripit.

Speranța realizării s'a ivit. Un om de valoare, vrea să reabiliteze ideea compromisă de atâția nechemăți a teatrului românesc. Și acesta este dl M. G. Samarineanu, directorul revistei „Familia”. D-sa a cerut zilele trecute primăriei municipiului Oradea, printr'o scrisoare, teatrul pentru anul în curs.

Nu va înjgheba o trupă locală, din elemente prinse cu arcanul pe maidanele Artei, cum spune domnia-sa, ci va aduce trupa dela Teatrul Național din Cluj și, chiar, București, dând spectacole cu caracter periodic, de două sau de trei ori pe lună. Aceste reprezentații artistice încheigate vor avea darul să desvolte gustul publicului pentru teatru, infuzându-i încredere în Thalia română.

Dar să cităm câteva pasagii din

scrisoarea d-lui M. G. Samarineanu, ca să vedem cât de just caracterizează domnia-sa situația compromisă a teatrului românesc de până acum:

„Motivul pentru care n'am putut înfăptui nimic serios și ne-am complăcut într'un diletantism care a desgustat și ne-a îndepărtat publicul de scenă?

„Eu îl găsesc tocmai în faptul că s'a cultivat mediocrul. Nici o tendință de a ne ridica peste platitudinea mediocrului, ani de zile. Și încrederea publicului s'a frânt.

„Iată motivul pentru care ideia unei trupe românești permanente, locale, este perimată la Oradea; ori ce persistență în această privință e o himeră până când nu vom reface creditul moral în jurul acestei idei și până când massa spectatorilor nu se va convinge că am înfrânt cătușele timidității sau nepriceperii cari ne oprea la ușile dependențelor adevăratului templu al artei“.

Și cât optimism ne strecoară în sufletele d-l M. G. Samarineanu, care vrea să lupte pentru stărpirea răului ce se înrădăcinase atât de adânc!

„Eu vreau să fac un început de o vadă. Vreau să deschid drum spre marele templu al Thaliei, drum drept, fără a pierde timpul și bani. depunând ofrande unor idoli străini, culinari“.

Inițiativa d-lui M. G. Samarineanu răspunde unui înalt comandament cultural, față de situația tulbure care domnește în jurul acestei idei. De altfel nici nu există altă soluție. Experiințele trecutului ne stau mărturie. D-l M. G. Samarineanu e un bun organizator, dotat cu pricepere și cu mare putere de muncă. Deaceia noi ne atașăm ideii domniei-sale, încredințăm că o va duce la bun sfârșit.

Lascar Tuduciuc

Premiul Municipiului Oradea de 25.000 lei

După un deceniu și jumătate de rătăcire, administrația începe să-și revie. Po-

litica își micșorează sfera de influență. Iar conducătorii încep să-și arunce privirea în jur. Golul care li se înfățișează e înspăimântător. Ce au făcut înaintașii? In ce și după ce au irosit sume de milioane? Ce acțiune utilă cetățenilor au sprijinit și cărui fapt de ordin ideologic înalt au servit ca stimulent?

Oradea e un municipiu cu un buget care întrece suta de milioane. Și anuaș erau trecute pentru cultură, capitole variate, cu sume însemnate. Unde se duceau acești bani?

S'au perindat primari de toate categoriile, unii funcționari de carieră, alții cărturari valoroși, alții avocați și unii chiar oameni de profesiune pur politică. Toți, cât de diferențiați erau ca proveniență, cum ocupau fotoliul de primar, deveneau o apă și-un pământ... Demnitatea îi nivela parcă. Și-i nivela în rău; în preocupări de interes pur personal, în lipsă de inițiativă pentru cele obștești treburi, sau în chinezism edilitar. Cum plecau, odată cu partidul dela putere, necunoscutul îi înghițea. Doar de se mai vorbea o zidouă, de afacerile pe cari unii le-au învățit. Praful uitării se așeaza repede și asupra acestei triste amintiri însă.

Din neant veneau, săraci dar considerați oameni de treabă, în neant intrau bogați poate, însă cu cinstea feștelita, la plecare. Depe urmele mărimii lor, depe urmele înaltului post de gospodar pe care l-au ocupat? Nu rămânea nimic. Și ce trist este să nu rămâne urmă de tine, să nu marchezi măcar cu o faptă, trecerea peste o culme!...

Cu dl Tiberiu Moșoiu s'a schimbat tradiția. Tânăr, cărturar, priceput, cu întregul viitor în față, — a știut să fie ceea ce lumea aștepta să fie, ceea ce trebuia să fie: un înțelegător al rostului său ca primar.

Și nici să uite că e cărturar!...

De aceea a dat imbold inițiativei culturale, paralel cu realizările editulare. Și pentru că vremurile sunt aspre pentru scriitori, ca să-i stimuleze la muncă și

să-i ajute totodată, a creat un premiu municipal de 25.000 lei care va fi decernat anual celei mai bune lucrări literare. Suntem la Oradea, într'un oraș populat de cetățeni de două nuanțe. Ca să-i ajute să se cunoască reciproc și apoi să se înțeleagă, premiul se va decerna unei lucrări literare însă cu rost de apropiere. Comisia formată pentru decernarea acestui premiu, a hotărât anul acesta să pre-

mieze cea mai bună „istorie a literaturii române“ scrisă în ungurește. Lucrările se vor prezenta până la 1 Aprilie 1936, la redacția revistei „Familia“. Până la 1 Iulie, comisia e obligată să se rostească. Lucrarea trebuie să fie inedită, scrisă literar și bătută la mașină. Cartea premiată va fi editată, până la sfârșitul anului, de primărie, în editura revistei „Familia“.

M. S.

CARTI PRIMITE LA REDACȚIE

EDITURA FUNDAȚIILOR REGALE

Elena General Perticari Davilla — Din viața și corespondența lui Carol Davilla, 200 lei.
G. Călinescu — Opera lui Mihail Eminescu. Vol. I și II

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Damian Stănoiu — Oameni cu Sticleți, 50 lei.
Mayca Savu — Mădanul, — roman, 60 lei.
George Mihail Zamfirescu — Idolul și Ion Anapoda, 45 lei.
M. Sadoveanu — Cele mai vechi amintiri, 60 lei.
Dimitrie Cantemir — Descrierea Moldovei, 60 lei.

EDITURA CUGETAREA

V. Vălcovici — Conferințe, 50 lei.
Emil Ludwig — Wilhelm II.

EDITURA ADEVĂRUL

Const. Graur — Cu privire la Franz Ferdinand, 100 lei.

DE LA ALTE EDITURI ȘI AUTORI

Victor Papilian — În credința celor șapte sfeșnice — roman. Vol. I și II
170 lei
Mihail Straje — Sora Emilia, 50 lei.
G. T. Niculescu Varone — Folklor Românesc din Ardeal, 20 lei.
Dr. Nicolae Lupu — Religia Strămoșilor, 100 lei.
Constantin N. Tanoviceanu — Închipuirea și realitatea, 60 lei.
N. Georgescu-Tistu — Ion Ghica scriitorul, 130 lei.
Dr. C. Vlad — Lenore, 20 lei.
Margareta Miller Verghy și Ecaterina Săndulescu — Evoluția scrisului
femenin.
Margareta Miler Verghy — Pe Ecran.

REVISTA REVISTELOR

ROMANEȘTI

Revista fundațiilor regale pe luna Iulie dă unul din numerile sale excelente. Primul articol e o magistrală evocare a figurii lui Constantin Stolnicul Cantacuzino, făcută cu puterea cunoscută în acest domeniu al istoriei, a lui N. Iorga. Reținem versurile lui Adrian Maniu cari ne-au bucurat pentru că demonstrează o împospătare și o revenire a talentului acestui poet. Cităm o singură strofă, una singură din lipsă de spațiu:

O suflete, înalță din nou aripa
frântă,
Să te înalți în cerul de toamnă
îmblânzit,
In cerul de icoană cu aur înegrit,
Când lanca îndoelii în nori de
fier se'nplântă,
Iar steaua își deschide întâiul
pâlpăit.

Dan Petrașincu dovedește tot mai mult, calități de mare novelist. „Sfinxul” nuvela de față, cu toată scăderea provenind din romantismul sentimental și apoi al ideii, are însă o puternică figură creată în persoana Popii și o situație de un înalt dramatism pe care autorul cu mai multă muncă o putea duce la o concluzie mai naturală. Const. Niculescu are traduceri curate din Horațiu. Reîntâlnim numele lui Aurel Lambrino, pierdut din paginile „Vieții literare” și al „Biletelor de papagal” și care revine cu aceeași proză lirică, de influență teodoreniană, în slaba nuvelă

„Sorana”. Interesant și documentar e articolul lui Z. Pâclișanu despre cerțurile de la Blaj din vremea episcopului Bob, în jurul căruiia sunt evocate figurile lui Klein și Șincai.

Din articolul lui C. Rădulescu-Motru: „Românismul” de o înaltă înută spirituală, cităm::

„Grupările de oameni au o realitate cu mult mai întinsă de cât aceea pe care o găsim în conștiința oamenilor luați individual. Peste realitatea pe care o dă conștiința individuală, gruparea își întinde realitatea sa istorică peste indivizi. Realitatea aceasta istorică leagă diferitele generații de oameni, formând din ele inelele unui lanț continuu de viață socială. Realitatea prinsă de conștiința individului este numai o parte, un punct, din realitatea cea mare a grupării. Aceasta din urmă nu se prinde cu simțurile, dar se învederează prin raționament. Românismul e o manifestare a realității istorice românești”.

Și mai departe, concluzia:

„Românismul, în sfârșit, nu este o spiritualitate pe înțelesul bătrânilor, ci numai pe înțelesul tinerilor. El ținește la instituirea unei vieți morale severe, prea severe pentru acei deprinși cu viața morală a etnicului nostru. Românismul nu împarte promisiuni pentru a stimula egoismul, ci împarte ordine pentru a fi executate cu sacrificiul persoanei. Catehismul Românismului poate fi aplicat numai de acci care au fruntea curată și mâinele nepătate. Lăudăroșii în vorbe,

nevolnici însă la fapte, n'au ce căuta sub drapelul lui."

Trebue relevate în mod deosebit scrisorile lui Duiliu Zamfirescu către Titu Maiorescu, publicate de Em. Bucuța. Sunt pagini de rară delectare literară. Scrise într'un stil admirabil, adevărat stil aristocrat, purificat de orice impurități, aceste scrisori cuprind pe lângă descrieri și impresii minunate asupra peisagiului italian, roman, vențian, etc. pe lângă aprecieri critice asupra oamenilor și operelor (ce juste și crude sunt observațiile lui Duiliu Zamfirescu asupra lui Caragiale din nuvela „O făclie de Paște” și din piesa „Năpasta”), și mărturia unei personalități puternice, a unei vii sensibilități vibrând în contact cu natura și cu frumosul, a unui spirit critic exact care știe discerne adevărata literatură de cea falsă (vezi aprecierile despre Paul Bourget și Dostoiewsky), a unui orgoliu personal nelimitat, a unei neînfrânate voințe de a crea, a unei culturi clasice solide și a unui temperament clasic, cumpătat, senin, echilibrat. Publicarea acestei corespondențe e de un înalt interes literar și documentar în același timp. Pe deoparte ea ne înfățișază personalitatea lui, Duiliu Zamfirescu; pe de alta ne face să gustăm una din cele mai alese proze ale literaturii noastre anterioare.

D. I. Suchianu prezintă înalta valoare juridică și socială a activității Consiliului legislativ român, instituție pare-se de inițiativă pur românească, neimitată. Șerban Cioculescu judecă cu bine cunoscuta-i pricepere critică șase din romanele apărute în ultimul timp. La cronică ne reține articolul lui Mircea Eliade despre Italo Svevo, acela a lui George Sofronie despre Ardeal și minoritățile lui, acela a lui C. Noica despre o nouă traducere a lui Kant în românește, dar mai ales

critica pe care o face Vladimir Streinu celui de al doilea volum din „Oameni cari au fost” de N. Iorga. Vladimir Streinu s'a relevat în ultima vreme ca una dintre cele mai pătrunzătoare și mai subtile minți critice, totată în același timp de un mare talent stilistic. Foiletoanele sale din „Gazeta” de Luni ca și articolele din „Revista fundațiilor regale” sunt adevărate bijuterii literare. Vladimir Streinu posedă marea artă a unei formulări imagistice care fixează exact caracterul artei autorului de care se ocupă. Imagina lirică ajunge la Vladimir Streinu un instrument critic și desvoltarea ei se face în fraze magnifice. Așa că nu știi ce să apreciezi mai întâi în scrisul său: proza sa de o frumusețe unică, sau subtilitatea rotației critice, rareori alături de adevăr.

Rânduiala No. 2 Aprilie—Iunie. Cei patru: Amzăr, Bernea, Ionică și Samarineanu, cari redactează „Rânduiala” și-au luat, se vede, deviza: rar dar bine. Și se ține, Rânduiala, de această deviză. Că ar putea să retușeze prima parte, ar fi în interesul cărturăriei. Trimestrial, dar regulat să apară, iată ce am dori împătritei redacții a revistei care este „arhivă de gând și faptă românească”. Și i-o dorim, repetăm, pentru binele culturii noastre, nu tocmai obișnuită cu publicații de seriozitatea redactării și de acuratețea tehnică a „Rânduiei”.

Numărul de față ne aduce studii de respirație mai lungă, incursiuni în probleme a căror deslegare formează etape în viața intelectuală a unui popor. Ion I. Ionică semnează un studiu serios, intitulat „Țară și țărani”. Tudor Codreanu publică un evocator și sugestiv poem, „Argeș”. Urmează Ion Conea cu un studiu asupra Basarabilor din Argeș, insistând asupra originii lor teritoriale și etnice. Sunt arti-

cole cari trebuiesc cetite. La cronici, Amzăr scrie despre înțelesul și condițiile unei filosofii românești, punând la punct unele atitudini. Ar merita să ne oprim puțin asupra cea ce semnează Ernest Bernea, despre poezia română contemporană. G. Nicolau-Bârlad încheie cronică aceasta cu lucruri juste asupra cooperăției în România.

Partea de interes a revistei o formează însă însemnările. Sunt atât de vii, atât de serios discutate chestiunile la ordinea zilei, atât de just apreciate cărțile, și, toate, atât de sprinten și proaspăt scrise în cât lectura lor e o adevărată delectare intelectuală. Cât de bine fixează Ernest Bernea pe năvalnicul Aron Cotruș, „poetul energiei naționale“, în scurta dar impregnata sa cronică! Câtă serioasă competență în părerile lui G. Racoveanu care, discută ideea „unirii celor două biserici anglicană și română“. Se știe că în Iunie a venit în țară o delegație a bisericii anglicane spre a lua contact cu reprezentanții bisericii noastre, în acest scop. Și nu putem încheia fără ca să nu subliniem justele observațiuni ale lui Ion Samarineanu din nota „un alt numerus clausus“. Un citat e de ajuns: „Rezolvarea cea dreaptă ar fi deci o mai bună organizare a Universității, în ce privește programele, natura cursurilor cu măsuri în sensul unei mai bune supravegheri a activității profesorilor, fiind știut că nu poți face școală adevărată cu profesori dintre cari unii nu corespund ca nivel înaltei instituții, iar alții sunt furați de activități extra-academice, sau au o concepție comodă despre rolul lor, mărginindu-se la o activitate academică cuprinsă strict în limitele obligatorii ale regulamentului, prezentându-se la cursuri cu atitudine rece și de sus, ori ne prezentându-se decât la rari răstimpuri pentru ca distanța dintre ei care vorbesc și ceilalți cari îi ascultă să fie cât mai mare... Măsurile de îndreptare a re-
lelor vor trebui să fie deci altele decât

cele de restrângere a numărului studenților“.

Adevărul literar Anul XIV. Seria II No. 764 din 28 Iulie a. c. sub pseudonimul Kyo publică un editorial despre „Radicalizarea intelectualilor“ care deși e eronat în concluziile și tendințele autorului cuprinde însă această extrem de justă acuzare a epocii în care trăim și pe care ne place să o reproducem:

„Sântem o epocă fără stare civilă, fără legitimație istorică. Conștiința noastră este singură cu sine însăși, după ce a distrus toate instanțele, arbitrii istorici și legăturile cari ne înăbușeau. Asemeni ucenicului vrăjitor sântem deopotrivă reduși și înspăimântați în fața acestei sarabande a ficțiunilor descătușate și pe cari ne grăbim să le punem la loc“.

Cuvântul liber Au. II Nr. 59 din 5 August a. c. începe publicarea unui foarte serios studiu al lui N. Davidescu, intitulat „Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot, sau inaderența lui la spiritul românesc“. Relevăm în primul rând contradicția de atitudine a acestei reviste de ideologie internaționalistă și marxistă complet adversară naționalismului și deci și specificității naționale a literaturii, care publică un studiu al cărui punct de plecare e ideea că un artist trebuie să reprezinte etnicul în care a apărut și opera lui să cuprindă spiritul specific al unei națiuni. Dar revista asta nu e la prima contradicție și la cea mai gravă și lucrul îl constatăm în treacăt, fără să intrăm în analiza operei de dizolvare și corupție a spiritului românesc, întreprinsă de revistă. Reținem studiul lui N. Davidescu foarte exact în ceea ce susține și foarte documentat. N. Davidescu arată după cum și titlul o spune că opera lui Caragiale nu reflecta adevăratul spirit românesc ea fiind pornită dintr'o adversitate față de tot ceea ce e fenomen românesc. Ca-

ragiale n'a înțeles pe români și de aceea i-a batjocorit și i-a judecat superficial. Dovezile aduse de scriitor sunt concludente. Trebuie să adăogăm că N. Davidescu nu discută valoarea estetică — pe care nu o contestă — a operei, ci precizează numai lipsa de aderență a acestei opere la spiritul românesc. Desprind pentru edificare câteva citate din studiul lui N. Davidescu:

„Caragiale se afla față de noi în exact această situație. A izbutit să spună adese ori lucruri atât de drepte despre moravurile, apucăturile și năravurile noastre încât noi înșine ne-am grăbit să ni le însușim. Justețea lor însă nu îl înglobează societății pe care a descris-o, în sensul etnic al cuvântului, ci dimpotrivă îl separă și face din el un inteligent călător străin care, în trecere prin spiritul și prin peisagiul românesc, a avut darul și norocul să găsească unele note caracteristice. Le-a notat însă ca un străin. O insuficiență organică în aprecierea complexului organic al observațiilor lui îl ține astfel, neconținut la suprafața lucrurilor. Mahalagii lui, de pildă, sunt foarte bine notați în diformațiile lor de limbaj, de ținută, sau de sfortare pe drumul lor de adaptare la o cultură mai presus de puterea de asimilare imediată. Și tot așa și mica pătură burgheză de provincie. Puținele tipuri sociale de mai sus sau de mai jos, până în lumea satelor, se comportă cu autenticitate, desigur. Este însă neconținut o lipsă în această autenticitate. Caragiale nu simte procesul mai adânc al acestor diformații, este în neputință să se apropie de el cu simpatia medicului; sau cu înțelegerea de frate mai mare și mai înțelept, ci, dimpotrivă, își vârnă în el scalpelul cu o diabolică plăcere de a scormoni inutil într-o rană parcă pentru a o adânci și pentru a-i face cu neputință vindecarea”.

După ce arată că în opera lui Cara-

giale nu găsim nici o înțelegere a femeii, nici a naturii, nici a raportului dintre om și Dumnezeu, toate fiind strâns legate de realitatea românească, N. Davidescu încheie:

„Și atunci este evident că, închise fiindu-i căile toate de apropiere și de cunoaștere a noastră, preeminența acestui scriitor să apară în literatura română cu caractere de ocupație fanariotă. Psihologia este aceea a marelui slujbaş fanariot care se socotea superior prin cultură și prin trecut lumii pe care era chemat să o cărmuiască sau numai să o administreze și pe care, astfel, o disprețuia, căuta să o ție la distanță și îi urmărea doar ticurile, năravurile, slăbiciunile, i le nota cu grije și de data aceasta și cu talent literar, ca să o poată și mai cu folos exploata”.

Iar mai departe, autorul studiului, spune:

„Dacă ar fi să ne căutăm astfel imaginea în opera lui Caragiale, concluzia imediată ar fi că suntem cel mai de pe urmă popor de pe suprafața globului prin superficialitate, prin ușurință, prin efitinătate”.

Scris cu pondere, cu o logică strânsă, o bogăție de documentație exactă, într'un stil critic de o precizie și o incizie rare, studiul lui N. Davidescu definește un adevăr pe care până acum nimeni nu l'a observat, dar care acum apare cu o evidentă incontestabilă. Caragiale nu rămâne mai puțin mare în opera lui. Dar e mare și antiromânesc. Și prin aceasta inferior unui artist care știe să exprime spiritul românesc, în speță unui Mihail Eminescu.

Arbiter

CETIȚI

ROMANȚĂ FĂRĂ NOTE

roman

de M. G. SAMARINEANU

STRĂINE

FRANCEZE

Nouvelle revue française pe Iunie a. c. începe cu prezentarea unor fragmente din „Carnetele” unui scriitor englez de mare valoare, Samuel Butler, necunoscut aproape în țara noastră, iar în apus încă neajuns la valoarea pe care o merită. Citez din aceste „carnete” câteva fragmente semnificative, lată spre ex. ceva privitor la arta clasică spre care trebuie să tindă orice creator, din orice timp, dacă vrea să facă operă durabilă.

„...când scrii trebuie să cheltuești mai mult timp și să-ți dai mai multă ostencală pentru a face scurt decât pentru a face lung”.

„Greutatea consistă în justa apreciere a importanțelor relative și în arta de a nu da fiecărui detaliu nici mai mult nici mai puțin decât i se cuvine”.

„Noi căutăm în mod constant să vedem cât mai multe lucruri posibile și să le spunem. Ar fi mai înțelept să ne întrebăm decât lucruri ne putem dispensa de a vedea și de câte ne putem lipsi”.

„Persoana care are cel mai mare drept la recunoștința noastră e aceea care ne aranjează, ca să zicem așa, bagajul nostru în modul cel mai inteligent, fără să uite nimic din ceva de care vom avea probabil nevoie și fără să ne vâre acolo ceva de care ne-am putea ușor dispensa, și care, în același timp pune în asemenea ordine obiectele încât ele să fie cât mai puțin amenințate de riscuri în timpul călătoriei și să fie găsite cât mai ușor cu putință. De aceea vorbim noi de compoziție și de „ordonanță” în toate artele”.

Sunt foarte frumoase poemele sem-

nate de Louis Branquier și cari aduc în ele o nostalgie de călătorie și de universal, grefată pe fondul peregrin al sufletului omenesc.

Într'un articol concentrat Jean Strohl caracterizează cu competență rolul lui Buffon și meritul lui.

Andrè Gide e mereu tânăr, mereu viu în „Jurnalul” său intim. Il vedem preocupat de lucrurile cele mai diverse pe acest om trecut de șezăzeci de ani. Lecturi, călătorii, politică, versificație, observații asupra oamenilor, sentimentele, conflicte reflecții filosofice, toate se întretaie aci, toate fixate concis, într'un stil care ar face deliciile oricărui clasicizant. Dar ce a pățit acest om de citează mereu fals? Căci în aceiași zi se plânge că în vol. VI din operele lui complete a citat greșit două versuri din Phedra, pe cari le iubia în deosebi, dar cu puțin rănduri mai sus a fost în recidivă cu versul lui V. Hugo pe care-l citează tot fals — probabil tot din memorie — :

E que je te sens froide à te toucher
ô mort!...

în loc de:

Et que je te sens froide en te
touchant ô mort!...

Pierre Hamp publică „il faut que vous naissiez de nouveau” pe care o vom judeca după ce o vom cunoaște în întregime.

Două scrisori de Prosper Mérimée precizează un punct de istorie literară. Note și cronici bogate. Din mereu minunatele „Propos d'Alain” desprindem un nou citat:

„Imensa câmpie e populată de câteva vaci, abia descoperi un om sau doi la un chilometru; e munca lor care-i ține la distanță; și aici, în această tăcere, se păstrează grația

vorbirii și aerul ei de sărbătoare; aici se povestește cum s'ar cânta. Omul își oprește calul și se stabilește vorbitor, ca și cum vorbirea ar fi regele meșteșugurilor; eu cred că e meșteșugul omului”.

Și mai jos:

„Geniul nu aleargă pe uliți, dar geniul aleargă pe câmpii”.

Les nouvelles littéraires aduc pe lângă cronicile literare ale lui Edmond Jaloux, deși lipsite de o severitate și justă ierarhizare critică, însă de o subtilitate intelectuală, de o savoare stilistică și de o bogăție de asociații, unice; pe lângă informația literară vastă; pe lângă articolele interesante și pagini antologice în cari revin figuri de scriitori de o valoare intelectuală mare, dar fără circulație publică. Astfel într'un număr din Iulie o pagină întreagă de fragmente din „Memoriile” și „Scrisorile” Prințului de Ligne, aduce în actualitate figura acestui mare Don Juan și Căpitan al finelui de veac XVIII, în același timp scriitor de autentice resurse. În trecut relevăm că Prințul de Ligne care a cutreerat toată Europa are în memoriile sale și câteva rânduri în cari celebrează frumusețea bucureștencelor, pe cari le-a cunoscut, rânduri citate de Paul Morand în „Portrait de Bucarest”. Dar dintre portretele lui Casanova, Napoleon I, Frederic II și Voltaire, pe cari i-a apropiat și-i evocă cu multă putere și-i judecă cu pricepere psihologică, desprind acest fragment care caracterizează mentalitatea de intelectual și european a scriitorului francez:

„Ași vrea o Academie generală pentru toată Europa, care ar forma gustul tuturor națiunilor. Comunicația luminilor (spirituale NT) i-ar asigura succesul. Ar trebui adus acolo un spirit despuat de orice prejudecăți. Literatura franceză ar profita de bogă-

țiile literaturii străine care ar lua de la prima tonul, judecata și gluma bună. Atunci n'ar mai exista oameni superficiali în Franța, pedanți în Germania, nici negri alambicați în Anglia și nici șarlatani în Italia”.

Într'un alt număr, revista aduce debaterile unui interesant congres internațional al scriitorilor, ținut în luna Iulie la Paris sub numele de „Congresul pentru apărarea culturii”. Congresul a întrunit câțiva dintre cei mai mari scriitori de azi ai lumii, între cari André Gide, André Malraux, Heinrich Mann sau Aldoux Huxley, precum și pe cei mai de seamă scriitori din Uniunea sovietică. Congresul a luat o atitudine prea direct politică. El a mărturisit nu numai simpatie, ci adeziune totală față de comunism și a făcut un punct de program din lupta contra fascismului, în care congresul vede o amenințare împotriva culturii și a umanismului. Cece reținem interesant, din lectura atentă a tuturor discursurilor ținute de scriitorii ruși și deci comuniști este: 1. pe deoparte că și ei recunosc comunismul drept o formă a naționalismului și se declară net naționaliști (lucru mărturisit categoric de Alexei Tolstoi). 2. că recunosc tradiția și deci valorile ei, nemai socotind operele marilor scriitori ai trecutului ca produse ale burghezicii capitaliste, ci ca bunuri cari sunt demne de a intra în patrimoniul culturii proletare. 3. că scriitorii ruși sunt umaniști în sensul generos al acestui cuvânt, urmărind o renaștere spirituală a omului, și o dezvoltare a facultăților lui sufletești. Pe deasupra tuturor acestora încă aplaudăm — desolidarizându-ne doar de țelul politic al congresului — faptul că U. R. S. S. se găsește alături de Europa pentru a apăra umanismul occidental care e latin și spiritual, în momentul când toate manifestările

Germaniei vădese atitudinea de dușmănie față de această cultură.

Mai presus de orice am apreciat însă discursul lui Julien Benda, publicat în această revistă. Acest raționalist cartezian, acest spirit francez logic și clar, de formație umanistă și cu o mare flexibilitate dată de disciplina literară ce posedă, a făcut principial distincția între spritiul occidental, european și spiritul oriental, asiatic, reprezentat de Marx și de U. R. S. S. El a arătat că deosebirea fundamentală între aceste două e următoarea: pe când umanistul occidental recunoaște activitatea spirituală drept independentă de fenomenul economic și deci material, intelectualul marxist — sau oriental — vede în fenomenul spiritual o prelungire a celui material, deci economic. Pe această discrepanță se bazează toată categorica neînțelegere a Apusului cu a Răsăritului. Și într'adevăr toate discursurile scriitorilor ruși cari ne conținut au amestecat în cele spuse de ei spiritualul cu politicul și cu economicul, n'au făcut de cât să confirme cele spuse de I. Benda.

Dintr'un „propos” al lui Fr. de Miomandre (An. XIII Nr. 665 din 13 Iulie) desprindem aceste reflecții juste și bine exprimate:

„Capodoperile altora? de fapt ce sunt astea? Vă voi spune eu. Sunt primejdia. Nu pentru cel care vrea să se bucure de toate celelalte plăceri ale vieții, nu pentru diletant. Acela n'are nimic de pierdut. Dar pentru creator. Da. E o teribilă forță de atracție în capodoperă. Fără voia ta ești atras să iniți (sub pretextul de a egala și iată un' e tentația mai subtilă) și observi distanțele cari te separă de model și asta îți inspiră o descurajare pe care e aproape imposibil de a o învinge. Poți ajunge atunci să-ți strici viața cu atâtea neliniști și scrupule.

„Adevăratul creator (chiar pe un

plan secundar) trebuie să ignore capodoperile altora, sau cel puțin să le uite fără milă. Înțeleg bine că asta ne duce departe de camaraderia oamenilor de litere. Dar, dacă simțim forța de a face o operă, putem risca foarte bine acest ușor inconvenient”.

Marianne. În ultimele numere revista are un material din ce în ce mai interesant și mai ales. Astfel întâi a început prin a publica „Portrait de Bucarest” pe care-l face Paul Morand. Cunoscutul scriitor francez descrie orașul începând cu o scurtă incursiune în istoria Românilor și ajungând până în vremile noastre când continuă să scoată aspectul pitoresc al orașului precum și pe cel cultural, social și politic. E interesant să vezi ce poate prinde un străin din realitatea românească — ce puțin! — și cum trebuie să-i fii recunoscător că vrea să te înțelcagă, mai mult pentru această bunăvoință a lui. Incolo reportajul lui Morand e scris frumos și cu căldură și acordă și materialului ceva din prestigiul cu care a împodobit cu câțiva ani în urmă New-Yorkul.

Tot aici Albert Thibaudet face un ocol literar al Franței, asemănător turului ciclist anual. De mult Thibaudet introdusese în critica literară franceză asociația geografică a scriitorului raportat la regiunea de unde e născut sau unde trăiește și pe care o descrie. Și erau savuroase apropierea pe cari le făcea criticul între un scriitor și cutare cunoscută marcă de vin francez. Acum ideea aceasta a devenit sistematică și e aplicată pe întreaga hartă a Franței. În fiecare număr al revistei Albert Thibaudet indică topografia literară a unei regiuni, fixând în fiecare localitate scriitorul care a înobilat-o prin nașterea, petrecerea sau descrierea făcută de acolo. E un joc intelectual înde-

mânatec, cu apropieri surprinzătoare și cu descoperiri nostime.

În același timp Leon Blum publică amintiri asupra Afacerii Dreyfus. Scrise cu o acuratețe literară și o tensiune rară, aceste amintiri amintesc că Leon Blum înainte de a fi pătruns în politică a fost un literat care dădea mari speranțe, că a condus pe vremuri o revistă literară, unde făcea critică, „Revue Blanche” și că a scris una din cele mai de valoare cărți asupra lui Stendhal. În proza asupra afacerii Dreyfus se regăsesse calități strălucitoare de stil, precum și evocări de un rar pitoresc literar și politic.

Octav Suluțiu

MAGHIARE

Nouvelle revue de Hongrie. La Budapesta apare această bine organizată revistă de informare a străinătății și de propagandă. E diriguată de G. Ottlik și e scrisă în limba franceză. Suprimând partea tendențioasă, de propagandă revista s'ar prezenta satisfăcător. Imbrățișează probleme vaste, din toate domeniile scrisului: politică, sociologie, istorie, artă, economie și chiar literatură...

În numărul de Iunie „Nouvelle revue de Hongrie” se ocupă cu oarecari treburi interne ale României. Porneste dela studiul lui Zsombor Szasz care analizează „referendumul” ziarului Curentul. E vorba de cunoscuta anchetă a ziarului „Curentul” de acum câteva luni. Redacția marelui cotidian bucureștean întreba pe cetitorii săi dacă e exact faptul că în România în posturile economice, culturale și altele cari asigură avantajii materiale, minoritarii figurează în număr superior proporției lor, și dacă este așa, ce propun cetitorii contra acestui fenomen care sapă însăși temelia vieții românești.

De aci emană acțiunea lui „Nume-

rus clausus Valahicus” a dlui Vaida, crede revista. Din răspunsurile date de cetitori, spune cronicarul revistei, se dovedește faptul că elementul românesc „pur sang” s'a infiltrat automatic, în momentul schimbării regimului, în slujbele publice, slujbe cari marcau puterea, și cari, grație corupției, dădeau și mari avantaje materiale, pe când classa intelectuală maghiară, cu desăvârșire înlăturată, a trebuit să se dedea carierei economice pentru a-și putea agonisi existența...

Și de aci cronicarul trage concluzia: „Persecuția ungarilor proiectează, vai, umbra sa în toate domeniile vieții de Stat...” Păcat că nu se găsește cineva din maghiarii dela noi, din țară, să arate cronicarului acestei reviste cât e de rătăcit în concluzia pe care o trage. Nu, prietene, cronicar. Nici-o persecuție, în nici un domeniu al vieții. Toți sunt la locurile lor și toți își văd liniștit de treabă când își văd de ureabă.

Dar unde se vede precis informația tendențios transmisă cronicarului revistei „Nouvelle revue de Hongrie” e atunci când discută legea municipală în pregătire. „Va condamna la dizolvare orice consiliu comunal în care se va rosti un singur discurs în altă limbă decât cea română” Mărturisim surpriza. De unde știe informatorul cronicarului ce se elaborează în eprubeta legislativă, din laboratorul guvernamental? Și cum poate afirma cu atâta precizie cecece afirmă? În cecece privește românizarea săcuilor din Trei Scaune? Nu, nu se va româniza nici-unul din secuii cari fac parte din „acea magnifică ramură a poporului maghiar”. Avem atâția români rătăciți ca să ni-i readucem la viață românească în cât pot fi siguri cei cari se tem, că nu avem nici timp, nici mijloace și nici interes să ne ocupăm de săcuii unguri, în acest scop. Că se pretinde funcționarilor să cunoască și limba română? Mă rog, judece oricine dacă nu este indispensabil cunoașterea și limbii statului,

al cărui funcționar ești. Poți să faci, că nu s'a trecut deloc măsura cu aceste examene. S'au ținut de zece ori până acuma, și abia anul trecut au fost propuși la pensionare funcționarii cari nu și-au însușit limba statului. În 15 ani, dacă vroiau să rămână în serviciu, aveau timp să învețe și câteva cuvinte românești, nu să se ție de opreliștea impusă în această privință de maghiarpart.

Mai încolo revista se ocupă de romancierul Moise Székely condamnat la Cluj. Și aci puțină obiectivitate n'ar strica. Regretăm o astfel de condamnare. Însă când cineva își vinde scrisul și în loc de artă, înmoaie condeiul în noroi pentru a ponegri un popor și a insulta o regină, nu văd ce măsuri alte s'ar putea lua contra lui. În această privință situația mănuito-rilor condeiului e, poate, mai rea în Ungaria. La Pen Club s'a afirmat cândva că mulți scriitori și ziaristi unguri zac în temnițele din Ungaria.

„Nouvelle revue de Hongrie” afirmând prăpădul de mai sus, revărsat în România de autorități asupra maghiarilor nu uită să arate cu satisfacție o creștere a producției literare maghiare în Ardeal. Chiar enumără peste 4486 lucrări apărute dela schimbarea regimului. Cum adică sunt persecutați minoritarii și ei tot se dezvoltă? Nu au libertate a scrisului și ei au atâtea organe de publicitate cum n'au avut niciodată în Ungaria? Și pe deasupra au și o supraproducție de opere literare?

Pasagiul pe care-l reproduce din manifestul partidului maghiar din Transilvania ne dă sursa informațiilor. Și e regretabil când se informează tendențios...

În numărul din Iulie „Nouvelle revue de Hongrie” e străbutută de un alt suflu de sentimente. Cu toate că în nota „Destin minoritaire” citează dio

„Frontières” inexactitatea acelorași suferințe minoritare cari, în România fac să sufere unghurii, mai ales în materie culturală, unde se fac anual 110.000 victime printre copiii maghiari, în sensul că-i împedică de a se instrui în limba lor”, totuși găsește în ultimele săptămâni fenomene cari, „văzute cu un ochiu optimist par a diminua tensiunea culturală care merge paralel cu cea politică, în relațiunile româno-maghiare”. Și relatează aceste fenomene: „Cu ocazia zilei cărții la București, Regele României, adresându-se reprezentanților „Heliconului” Maghiar din România” i-a îndemnat să propage lucrările scriitorilor români printre unguri traducându-i și tot odată a recomandat literaților români colaborarea cea mai strânsă cu frații lor maghiari. Ecoul acestor declarații de conciliere nu s'a făcut așteptat mult în presa minoritară, și, la sărbătoarea cărții maghiare, am putut saluta la pavilionul scriitorilor din Transilvania câțiva poeți români și să înregistrăm câteva traduceri reușite de lucrări românești, din cari, câteva poezii de Eminescu, apreciate de critică. Pe de altă parte, acordul plăților ungaro-române de curând parafat care regulează o serie întreagă de relațiuni dintre cele două țări a contribuit la aranjarea raporturilor economice a celor două State...”

M. S.

Nyugat (an. XXVIII, Nr. 8, August). La rubrica „din carte în carte, poetul Babits Mihaly se ocupă de literatura maghiară din Ardeal. Constată că, deși literatură maghiară ardeleană s'a desbrăcat de haina diletantismului, critica budapestană n'o ia în considerație.

„Să fie oare adevărat, că noi, „occidentali”, nu simpatizăm literatura maghiară ardeleană? Ce acuzație stupidă! Eu am trăit multă vreme în Ardeal. Mă simt chiar ardelean. Peisagiile transilvănene rămân neșterse în suf-

letul și cărțile mele. Tot ce este ardelesc, mă interesează. De literatura nouă ardeleană mă leagă multe amintiri. Iubesc și am un cult deosebit pentru nenumărații scriitori“.

Cultura maghiară ardeleană rămânând izolată, sub aripile unei dominații străine, s'a dezvoltat din propriile ei puteri. A cultivat limba și acel spirit specific ardelean. Critica nu și-a îndreptat însă nici odată privirea spre acești roboți ai condeiului, cari s'au complăcut în diletantism, neținând seamă de preceptul „Acolo unde domnește pustietatea, produce bucurie și un fir de iarbă iar buruiana e considerată drept o floare neprețuită“. Critica budapestană n'a ținut însă cont de acest lucru, comițând o greșală de neertat.

Din toate acestea ar trebui să se înțeleagă, conchide poetul Babits Mihály, că nu există de cât o singură literatură maghiară fie în Ungaria, fie peste hotare, deoarece această literatură se hrănește din același humus fecund, din limba maghiară.

Hegedüs Loránt zugrăvește în culori vii, în articolul intitulat „Istoria romanului vieții“, figurile lui Rakoczi, Széchenyi și Kossuth, propunând să fie încadrate într'un roman mare, în romanul națiunii maghiare, care „este predestinată să trăiască în Europa viața orfanului minor“ (??!)

Jancsó Elemér răspunde într'un documentat articol acuzațiilor ce i se aduc de literații maghiari ardeleni, în urma publicării studiului său despre problema literaturii maghiare din Ardeal de după război, în care, susțin ei, n'a scos suficient în evidență rolul covârșitor de mare pe care l-a avut în formarea caracterelor și nu s'a ocupat de toți scriitorii cu suprafață.

Erdélyi Helikon (an. VIII, Nr. 6, Iunie—Iulie). E semnificativ primul articol semnat de Aron Tamasi, înscelat sub formă de scrisoare, pe margi-

nea antologiei scriitorilor ardeleni „Erdélyi Csillagok“ (Stele ardelenene). Se adresează mamei sale, adică secuimei, a cărei soartă o deplânge. Caută să întrezărească drumul pe care s'ar putea întoarce iarăși la sânul ei, și termină scrisoarea, plină de imagini și învolburări de sentimente, constatând că viitorul depinde numai de rabdare(?!)

Kovács László se ocupă de romanul trilogie „Erdélyi“ al lui Moricz Zsigmond. Dăm câteva rânduri dela începutul acestui articol, cari desvăluște o stare de lucruri ce domnește și la noi.

„Publicul cetitor maghiar este atât de mult influențat de reclama plătită, sau de opinia lansată de-un interesat al oficialității, în cât trece, fără să ia în seamă, pe lângă cartea de adevărată valoare literară, care se ridică din mijlocul plevei literare ca un turn deasupra caselor. Rubricile literare ale cotidianelor sunt tixite de recenziile romanelor istorice străine, iar când vede lumina zilei un roman istoric cu substrat maghiar, nu i se face cinstea să fie măcar anunțat în rândul cărților noi“.

Kadar Imre publică în traducere din românește un act din drama „Călugărița tânără“ a lui Emil Isac.

La revista revistelor românești, referindu-se la articolele d-lor Alexandru Olteanu, Petre Petrinca și Teodor Neș, publicate în numărul de pe Martie al revistei noastre, I. Szemler Ferenc se întreabă nedumerit dacă revista „Familia“ urmărește sincer o apropiere romano-maghiară sau numai o asimilare lentă și sigură.

Confratele maghiar a înțeles greșit. În Nota „Trei conferințe“ d-l Teodor Neș nu preda nici pentru, nici contra, ci înregistra pur și simplu conferințele d-lor Tiberiu Moșoiu, I. Simionescu și Nae Ionescu, făcând totodată câteva adnotări pregnante, pe marginea lor.

Lascăr Tuduciuc